

**T.C.
GİRESUN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRASYA ARAŞTIRMALARI ANA BİLİM DALI**

**KAZAKİSTAN'IN KURUCU CUMHURBAŞKANI NURSULTAN
NAZARBAYEV'İN KAZAK HALKININ ULUSLAŞMASI, ÜLKENİN
DEMOKRATİKLEŞMESİ VE GELİŞMESİNDEKİ ROLÜ(1991-2019)**

**THEFOUNDER-PRESİDENT OF THE REPUBLIC OF
KAZAKHSTAN, NURSULTAN NAZARBAYEV'S ROLE İN KAZAKH
PEOPLE'S NATIONALİZATION, DEMOCRATİZATIONAND
DEVELOPMENT OF THE COUNTRY(1991-2019)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
Neslihan KURNUÇ AYDIN**

**TEZ DANIŞMANI
Dr. Öğr. Üyesi Abbas KARAAĞAÇLI**

GİRESUN-2022

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 29/06/2022 tarihli toplantısında oluşturulan jüri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrasya Araştırmaları Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Neslihan KURNUÇ AYDIN'ın "Kazakistan'ın Kurucu Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in Kazak Halkının Uluslaşması, Ülkenin Demokratikleşmesi Ve Gelişmesindeki Rolü (1991-2019)" başlıklı tezini incelemiş olup aday 29/06/2022 tarihinde, saat 12:00 da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Aday çalışma, sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmzası
Üye (Başkan)	Doç. Dr. Metin AKSOY	
Üye	Prof. Dr. Betül KARAGÖZ YERDELEN	
Üye	Dr. Öğretim Üyesi Abbas KARAAĞAÇLI	

ONAY

.../.../2022

Prof. Dr. Güven ÖZDEM

Enstitü Müdür V.

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Kazakistan’ın Kurucu Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev’in Kazak Halkının Uluslaşması, Ülkenin Demokratikleşmesi Ve Gelişmesindeki Rolü (1991-2019)” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

29/06/2022

Neslihan KURNUÇ AYDIN

ÖNSÖZ

Kazakistan iç barışını, bölge barışını korumuş, ekonomik buhrana dayanmış, devlet yapılanmasını gerçekleştirmiş aynı zamanda bütün bölge ve dünya ülkeleriyle güvenilir ilişki kurmuş, uluslar arası kurumlara üye olmuştur. Tarihin sırat köprüsünden geçen bu çetin yolu aşarken, Nursultan Nazarbayev'in gösterdiği yüksek yöneticilik tüm dünyada yankı uyandırmıştır.

Bu tez çalışmasında; Dünya Lideri olan Kazakistan'ın kurucusu Nursultan Nazarbayev'in iktidarda olduğu 1991-2019 yılları arasında Kazakistan'ı Avrasya'nın Yükselen Yıldızı yapabilmek için teorik ve eylemsel katkıları üzerinde durulmuştur. Nazarbayev'in Kazakistan Devletine olan katkıları Nursultan Nazarbayev'in liderlik özellikleri irdelenerek ve yaptığı tüm katkı ve eylemlerin liderlik özelliğinde ilişkilendirilmiştir. Ve sonuç bölümünde de liderlik özellikleri yaptığı eylemlerle altı doldurulmuştur.

Çalışmamın her sürecinde bana her türlü desteği sağlayan saygıdeğer tez danışman Hocam Dr. Öğr. Gör. Abbas KARAAĞAÇLI' ya saygı ve minnetlerimi sunuyorum.Çalışmam boyunca benden desteğini esirgemeyen eşim Özgür AYDIN ve çok kıymetli aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla 1991 yılında bağımsızlığını kazanan Kazakistan, diğer ölkelere göre daha istikrarlı ve emin adımlarla ileriye doğru gelişmekte, hedefine koyduğu 2030-2050 yılında gelişmiş demokratik bir öлке olma yolunda emin adımlarla ilerlemektedir. Ölkenin bu süreci sağlıklı ve sorunsuz sürdürmesinin en önemli faktörü Nursultan Nazarbayev gibi dirayetli ve öngörölü bir lidere sahip olmasıdır.

Bu tez çalışmasında Kazakistan'ın bağımsızlık süreci, ardından gelişme ve bilhassa Nursultan Nazarbayev'in iktidarının en güçlü döneminde yetkilerinin önemli kısmını parlamentoya ve hükümete devretme sürecinden çıkarılacak dersleri incelemek, diğer bölge ölkelerine örnek olabilme olasılıkları üzerinde durmaktır.Nursultan Nazarbayev'in kişiliği, düşünceleri ve yaptıkları inceleyerek bu önemli sürece ışık tutmaya çalışacağım.

Anahtar Kelimeler: NursultanNazarbayev, Sovyetler Birliği, Orta Asya, ÇarlıkRusyası

ABSTRACT

Kazakhstan, which gained its independence in 1991 with the dissolution of the Soviet Union, is developing more steadily and confidently than other countries, and is taking firm steps towards becoming a developed democratic country in the year 2030-2050, which it has set as its target. The most important factor for the country to continue this process in a healthy and trouble-free way is that it has a prudent and foresighted leader like Nursultan Nazarbayev.

In this thesis, it is aimed to examine the lessons to be learned from the process of Kazakhstan's independence process, its development and especially in the most powerful period of Nursultan Nazarbayev's power, to transfer a significant part of its power to the parliament and the government, and to focus on the possibilities of being an example for other countries in the region. I will try to shed light on this important process by examining Nursultan Nazarbayev's personality, thoughts and deeds.

Keywords: Nursultan Nazarbayev, Soviet Union, Middle Asia, Tsarist Russia

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
ÖZET.....	I
ABSTRACT	III
KISALTMALAR	VII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.KAZAKİSTAN'IN TANITIMI	3
1.1.Kısa Tarihi	3
1.2.Bağımsızlık Süreci.....	4
1.3. Coğrafi Konum ve Doğal Kaynaklar	5
1.4. Siyasi ve İdari Yapı.....	7
1.5. Nüfus ve İstihdam	8
1.6. Eğitim.....	10

İKİNCİ BÖLÜM

2. KAZAKİSTAN'IN KISA TARİHİ.....	13
2.1. Çarlık Dönemi.....	13
2.2. Sovyet Birliğinin Dağılımı.....	14
2.3. Bağımsızlık Sonrası	16

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BAĞIMSIZLIK SÜRECİNDE NURSULTAN NAZARBAYEV'İN KATKILARI	18
3.1. Ülke Bütünlüğü	18
3.2. Ekonomik Kalkınma	19
3.2.1.Kazakistan 2030 Stratejisi.....	20
3.2.2.Kazakistan 2050 Stratejisi.....	23
3.3. Uluslar arası Kuruluşlarla İş Birliği	24
3.3.1.Merkezi Avrasya Birliği	25
3.3.2.Asya İşbirliği ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı (CICA)	26
3.3.3.Gümrük Birliği, Avrasya Ekonomik Topluluğu ve Avrasya Birliği...	27

3.3.4.Şanghay İşbirliği Örgütü (SİÖ-SCO).....	30
3.3.5.Konseyi (Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi) ve Zirveler Süreci.....	30
3.3.6.Kazakistan’ın Bağımsız Devletler Topluluğu Üyeliği.....	31
3.3.7.Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT/OSCE) ve Kazakistan’ın 2010 Dönem Başkanlığı.....	32
3.3.8.Kazakistan’ın İslam Konferansı Örgütü Üyeliği	33
3.3.9. Kazakistan’ın Dünya Ticaret Örgütü Üyeliği	34

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. KAZAKİSTAN ANAYASASI	36
4.1. 1995 Anayasası	39
4.2. Anayasaya Göre Devlet Başkan Yetkileri	46
4.3. Ülkede Yapılan Anayasa Değişiklikleri.....	49
4.3.1.2017 Yılında Yapılan Anayasa Değişiklikleri	50
4.3.1.1. Cumhurbaşkanı İle İlgili Yapılan Değişiklikler	53
4.3.1.2. Yasamaya İlişkin Yapılan Değişiklikler	56
4.3.1.3. Hükümete İlişkin Yapılan Değişiklikler	60
SONUÇ.....	65
KAYNAKÇA	69

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AET: Avrasya Ekonomik Topluluğu

AGİT: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı

BDT: Bağımsız Devletler Topluluğu

BM: Birleşmiş Milletler

BRICS: Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika

CICA: Asya İşbirliği ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı

CACO: Merkezi Asya İşbirliği Örgütü

ÇHC: Çin Halk Cumhuriyeti

DTÖ: Dünya Ticaret Örgütü

GUUAM: Gürcistan, Ukrayna, Özbekistan, Azerbaycan ve Moldova

GSYİH: Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla

IMF: Uluslararası Para Fonu

KSSC: Kazakistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti

KP: Komünist Parti

KGA: Kolektif Güvenlik Anlaşması

KGB: Komitet Gosudarstvennoy Bezopastnosti (Devlet Güvenlik Komitesi)

KGAÖ: Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü

KHKK: Kolektif Hızlı Konuşlandırma Kuvvetleri

OAB: Orta Asya Birliği

OAET: Orta Asya Ekonomi Topluluğu

OIC: Organization of Islamic Cooperation

NATO: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)

RF: Rusya Federasyonu

RSFSC: Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

ŞİÖ: Şanghay İşbirliği Örgütü

GİRİŞ

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Kazak halkından bir ulus, dağılan Birliğin enkazından da yeni devlet çıkarmaya çalıştı. Ülkesinin yönetim tarzının demokrasiye giden yönde yol almasını sağlayan Nazarbayev, ekonomide de serbest piyasa ekonomisine geçirerek, petrol zengini bir ülke olmasını sağlarken, Orta Asya'nın steplerinde modern çağların en çapraşık ve en etkili aktörü olmuştur(Turan, 2022).

Bu yeniliklere açık tavrı, son küresel krizden ülkesini en az zararla çıkarabilmesini de sağlamıştır. Kazakistan'ın Devlet Başkanı olarak, krizden çıkış yolu için piyasa ekonomisi klasiklerini büyük bir sebatla kendisi inceledi(Brzezinski, 2005).

Yürüttüğü ekonomik politika sayesinde Kazakistan'a "Orta Asya'nın parlayan yıldızı" lakabını aldırان Nursultan Nazarbayev, Kazakistan'ın kalkınma politikasını 1997'de "Kazakistan-2030 Kalkınma Stratejisi"yle ortaya koydu. Bunun devamı niteliğinde, 2007'de, "Yeni Dünyada Yeni Kazakistan" adıyla somut stratejik hedeflerini açıkladı(Sönmezoğlu, 2005).

Dünyadaki etnik gerilimleri fark edip, ülkesindeki etnik çeşitliliği usta bir yönetim anlayışı ile zenginliğe dönüştürmeyi hedeflemiş, bünyesinde farklı dinlerin de bulunduğu ülkesinin dinler ve medeniyetler arası barışın sağlanmasında bir model olması için geliştirdiği yaklaşımlarla bu konuda da uluslar arası planda rol almayı hedeflemiştir. "Kazakistan-2030 Kalkınma Stratejisi" indeki hedeflerini başarıya ulaştırması "Kazakistan-2050 Kalkınma Stratejisi"ni hazırlamasına zemin hazırlamıştır(T.C Dışişleri Bakanlığı, 2022).

Ülkede uzlaşma atmosferi yaratan Nazarbayev, Kazakistan'ın tüm Kazakların tarihi vatanları olduğunu unutmamıştır. Kazakistan, vatandaşını yurtdışından döndürme politikasını yürüten dünyanın üç ülkesinden biridir. Bağımsızlık yılları boyunca Diasporada yaşayan yaklaşık 100 bin Kazak aile, yani aşağı yukarı yarım milyon insan döndü. Öte yandan ülkede her yıl Dünya Kazaklar Kurultayları yapılarak bu çabaya farklı bir boyut kazandırılmıştır. Kazak halkından bir ulus yaratma çabaları çerçevesinde Kazakçanın öğretilmesi, yaygınlaştırılması ve çağdaş bir dil olarak geliştirilmesi ile "Kültürel Miras" adlı devlet programı da anılmaya değer çabalardır(Nazarbayev, Tasam, 2022).

Jeopolitik istikrarsızlık ekseninde yer alan ülkesini bir barış ve istikrar coğrafyası haline getirmeye çalışırken, bölgedeki güç dengelerini dikkate alan realist bir

politikaizlemektedir. Bu anlamda ülkesini bölgede inisiyatif alan bölgesel bir güç haline getirmeye çalışmaktadır.

Bu çerçevede Bağımsız Devletler Topluluğu'nun kuruluşunun öncülerindendir. Ayrıca, Avrasya Ekonomik Topluluğu'nun kurulmasını sağlamıştır. Ardından Şanghay İşbirliği Örgütü'ne dönüşerek kurumsallaşacak olan Şanghay Beşlisi toplantılarının önemli bir aktörü olmuştur. Çok yönlü bir dış politika yaklaşımıyla Türk dünyası arasında işbirliğini de güçlendirmeyi hedeflemiş, nitekim 2-3 Ekim 2009'da Nahçıvan'da yapılan Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirvesi'nde, Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nin kurulmasını teklif etmiş ve oybirliğiyle kabul edilmiştir(Laumulin, 1999).

Öte yandan Avrupa ile ilişkilerini de geliştirmeye özen göstermiştir. Bu yönde attığı önemli adımlardan biri Kazakistan'ın 2010 yılında Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü'ne ev sahipliği yapacak olmasıdır.

Ülkesinin en uzun sınırlarını paylaştığı dünyanın iki büyük ülkesiyle, Çin ve Rusya ile gerçekçi bir zeminde ve ülke çıkarlarını da kollayarak ekonomik ve ticari işbirliğine giderek, usta bir uluslar arası politik yaklaşım sergilemektedir(Heywood, 2016).

Kazakistan'ın, 19 yıl gibi kısa bir süre içerisinde gösterdiği ekonomik, siyasi ve sosyal gelişme ve ilerlemeler bugün için gerçekten göz kamaştırıcıdır. Yalnız ekonomide değil, aynı zamanda, siyasi, sosyal ve insan hakları konusunda da Kazakistan'da ciddi ilerlemeler olmuştur.

Bu tez çalışması ile bir devlet adamının ülkenin kurulması ve gelişmesindeki katkısının belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç kapsamında Nursultan Nazarbayev'in iktidara geldiğinde ülkenin içinde bulunduğu durumu ekonomik ve sosyal politikalarla ülkeyi farklı bir düzeye çıkarmak ve içinde bulunan uluslararası güç dengesini iyi kullanarak komşu ülkelerle farklı ilişki ağı içerisinde ve bu ilişkileri kendi ülkesinin kalkınması için akıllıca organize ederek elde ettiği başarılar ifade edilmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.KAZAKİSTAN'IN TANITIMI

1.1. Kısa Tarihi

Kazaklar, VIII. yüzyılda Kazakistan topraklarında yaşamış olan Oğuz, Kıpçak, Nayman, Karluk, Kimek, Calayır, Argın ve Daglat gibi Türk boyları ile 13. yüzyılda bölgeye gelen Moğolların karışmasıyla meydana gelmişlerdir(Konya Ticaret Odası, 2020).

Kazakların kökeni, gerçekte, Sakalar, Hunlar ve Göktürklerden başlamaktadır. Böylece Kazak kavminin en eski zamanlarda yaşamış olan Türk kavimlerinden olduğu açıkça ortadadır(Hizmetli, 2011).

Kazakların Türk halkı olarak sahneye çıkışları Cengiz Han'ın çocuklarının ve torunlarının görebildikleri son fetihler dönemine denk gelmiştir. Türkistan'ı kasıp kavuran Moğol istilası Türkleri göç etmeye mecbur bırakmış ve Moğollar birçok ülke ve bölgeyi fethetmişlerdir. Moğolların bu saldırıları her ne kadar Türklere büyük zorluklar, güçlüklerle dolu bir yaşamla mücadele etmeye mecbur bıraksa da Kazak Türkleri asla kendi benliklerini kaybetmemiş hatta hayatlarını ve sıkı sıkıya bağlı oldukları törelerini bir bütünlük içinde yaşama çalışmışlardır. 1456 yılında ise Moğollar her zamanki gibi Türk Ülkelerine sürekli saldırı yaparak kendi himayesine almak istemektedir. Bu saldırıları o zamanın hükümdarı olan Özbek Han'ı olan Ebu'lHayr Han¹ önlemekte yetersiz kaldığı için Türkler hükümdarları olarak artık kabul etmeyip bağımsızlıklarının peşine düşüp kuzeye doğru göç etmeye başlamışlardır. İşte özgürlükleri, bağımsızlıkları uğruna göç etmeye göze olan bu Türk grubuna “Kazak” adı verilmiştir(Saray, 2014).

Böylece özgür yaşama duygusu ve bağımsızlıkları uğruna asırlar boyunca süregelen mücadelelerle savaşan bir Kazak Halkı olmuştur. Kazaklar olarak zikredeceğimiz bu Türk grubu İtil'den Altay Dağları'na kadar geniş bozkırların hakimi konuma gelmişlerdir. Ve bu coğrafyada egemen ve bağımsız bir şekilde hayatlarına devam etmişlerdir. Asırlar boyunca

¹ 1412'de doğdu. Moğol Hükümdarı Cuci Han'ın en küçük oğlu Şeyban'ın (Şiban) neslinden İbrahim'in torunu ve Devlet Şeyh'in oğludur. Bkz (Budak M. , 1994, s. 325)

Kazakların uçsuz bucaksız bu coğrafyada yaşadıkları yere ilerleyen yüzyıllarda Kazakistan adı verilecektir(Saray, 2014).

1.2. Bağımsızlık Süreci

1989 yılından itibaren Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB), bir dağılma sürecine girmişti. Sovyetler Birliği'nin dağılışı Türk dünyasının geleceği olan Orta Asya Türk cumhuriyetlerinin kuruluş sürecini hızlandırmıştır.

Sovyet Rusya'da 1991 yılı Temmuz ayından itibaren, önemli gelişmeler yaşandı. Rusya parlamentosu, 5 Temmuz 1991'de merkezi yönetimin yetkilerini kısıtlayan birkaç değişiklikler yaparak Yeni Birlik Sözleşmesini onayladı. Buna karşı çıkan gelenekçi unsurlar Rusya, Kazakistan ve Özbekistan'ın Sözleşmeyi imzalamasından önce, bir darbeyle iktidarı ele geçirmeye çalıştılar ve bu girişimlerinde de başarılı oldular. 19 Ağustos 1991'de Estonya parlamentosu bağımsızlığını ilan etti. Ukrayna parlamentosu da 24 Ağustos 1991'de bağımsızlık kararı aldı. Rusya ve Kazakistan haricindeki bütün cumhuriyetler birkaç hafta içinde, bağımsızlıklarını ilan ettiler. 1991 yılı Aralık ayı SSCB ve Orta Asya Türk Cumhuriyetleri açısından bir dönüm noktası olmuştur. 1 Aralık 1991 tarihinde Sovyetler Birliği'nin temel taşı olarak görülen Ukrayna'da halk, bağımsızlık için halkoylamasına gidiyordu. Kazakistan ve Ruslar ile Moldavya'da yaşayan Gagavuz Türkleri de aynı gün başkanlık seçimi yapıyorlardı(Çapa, 2019, s. 3). 1 Aralık 1991 'de Kazakistan tarihinde ilk defa devlet başkanlığı için halkoylaması yapıldı ve Nursultan Nazarbayev Devlet Başkanı seçildi. Seçimlerden yaklaşık olarak on gün sonra ise, Kazak Parlamentosu aldığı bir kararla, ülkenin isminden "Sovyet Sosyalist" ibaresinin çıkarıldığı ve devletin resmi isminin "Kazakistan Cumhuriyeti" olduğunu kabul etti (Kara & Solak, 2017, s. 83).

Kazakistan 16 Aralık 1991 de bağımsızlığını ilan etti. SSCB ve onun ayrılmaz bir parçası olan Komünist Partisi tarih sahnesinden yok oldu. Kazakistan Komünist Partisi'nin halefi Sosyalist Parti ise kısa bir süre içerisinde dağıldı(Kara & Yeşilot, Avrasya'nın Yükselen Yıldızı Kazakistan, 2011, s. 43).

Kazakistan'ın başkenti Alma Ata'da 21 Aralık 1991 tarihinde yapılan "doruk" (zirve) toplantısında, Sovyetler Birliği'ni oluşturan 15 cumhuriyetten 8 Cumhuriyeti daha, Bağımsız Uluslar Topluluğu'na (BUT) katılmayı kabul ettiler. Kazakistan Cumhurbaşkanı

NursultanNazarbayev yaptığı bir açıklamada, “Sizi temin ederim Sovyetler Birliği’nin varlığı sona erdi” sözleriyle 74 yıllık Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin tarihsahnesinden silindiğini bildirildi.Alma Ata Zirvesi’nde alınan karar üzerine Yeltsin ve 10 cumhuriyetin lideri, yerini alacak olan Bağımsız Devletler Topluluğu’nun kurulduğunu dünyaya ilan ettiler. SSCB’nin dağılması üzerine Türk Cumhuriyetlerini bağımsızlıklarını ilan etmeye başladılar. Çok geçmeden dünyada birçok devlet tarafından Kazakistan’ın bağımsızlığı tanındı. Türkiye ise, Kazakistan’ ıbağımsızlığı ilanının üzerinden iki saat geçer geçmeztanıyan ilk ülke olarak tarihe geçti.Birleşmiş Milletlerüyeliğine Kazakistan 2 Mart 1992’de tarihinde kabul edildi(Çapa, 2019, s. 5).

1.3.Coğrafi Konum veDoğal Kaynaklar

2.724.900 km² yüzölçümü ile (Batı Avrupa’nın yüzölçümü kadar) kapladığı alan bakımından dünyanın en büyük 9. ülkesi, Müslüman ülkelerin ve Türk devletlerinin yüzölçümü bakımından en büyüğü, eski Sovyetler Birliği ülkelerinin ise ikinci en büyük ülkesidir. (Ticaret Bakanlığı, 2022).Konumsal olarak Kazakistan Avrasya’nın kalbinde yer alan ve batıda Aşağı İdil’den doğuda Altay dağlarına kadar 3.000 km, kuzeyde Batı Sibirya ovalarından güneyde Tanrı dağlarına kadar 1.700 km.’ye uzanmaktadır. Geniş bozkırlara yayılan ülke sınırlarının toplam uzunluğu 12.187 km.’dir(Özen, 2022).

Türkiye’nin yaklaşık 3,5 katı büyüklüğünde olan ülke, Orta Asya’da Çin’in kuzeybatısında, Ural Nehri’nin batısında yer almaktadır. Ülkenin sınır komşuları Çin (1 533 km), Kırgızistan (1 051 km), Rusya (6 846 km), Türkmenistan (379 km) ve Özbekistan (2 203 km)’dir. Kazakistan’ın Aral Gölü’ne 1 070 km’lik ve Hazar Denizi’ne 1 894 km’lik sınırı da bulunmaktadır.(Ticaret Bakanlığı, 2022). Kazakistan’da akarsuların büyük bir kısmı daha çok kuzey ve dağlı bölgelerde yer almakta ve 85.022 akarsu bulunmaktadır. Kazakistan’ın okyanuslardan uzak karasal bir iklime hakim olduğu için çoğu yaz aylarında kuruyan 7 000’den fazla akarsu bulunmaktadır. Akarsuların en uzun olanları, İrtiş – 4.248 km (Kazakistan toprakları dâhilindeki uzunluğu 1.700 km), Esil – 2.450 km (ülke dâhilinde 1.400 km), Yayık – 2.428 km (ülke dâhilinde – 1.082 km) ve Sır-Derya – 2.219 km (ülke dâhilinde – 1.400 km) nehirleridir. Ülkede 48.262 irili ufaklı göller vardır; dünyanın en büyük gölü

sayılan Hazar denizi (374.000 km²), Aral denizi (46.640 km²) ve Balkaş Gölü (18.200 km²) en önemlilerindendir(Özen, 2022).

Ülkenin güneybatısında bulunan Aral Gölü suyunun çekilmesi nedeni ile küçülmektedir. Aral Gölü Özbekistan'ın kuzeybatı bölgesinde Karakalpakistan Özerk Cumhuriyeti sınırları içerisinde ve Kazakistan'ın güneybatı bölgesinde yer almaktadır. 1960'lar da gölün genişliği 66 bin km² civarında iken, günümüzde bu rakam 27 bin km² ye gerileyerek, su miktarı 5 kat azalmıştır(Karaağaçlı, 2022).Göllerin önemli bir kısmı çok tuzlu olduğundan tuz üretimi yapılmaktadır. Balkaş ve Zeysan ise önemli tatlı su gölleridir. İrtiş'de iki, İli ve Sırderya'da birer olmak üzere ülkenin dört büyük barajı vardır(Ticaret Bakanlığı, 2022).

Kazakistan'ın karasal bir iklimi olduğundan için kışlarçok soğuk ve yazlarçok sıcak yaşanmaktadır. Tabiatı bakımından da farklılık gösteren ülkenin güneyinde ağaçlar çiçek açmaya başladığında, kuzeyinde karlar yeni erimeye başlar. Bu yüzden bitki dünyasının çeşitliliğiyle de dikkat çekmektedir Kuraklık süresi ve sıcaklıkları arasındaki farklar oldukça büyüktür(Özen, 2022). Yazın ortalama hava sıcaklığı kuzey bölgelerinde 20°C, güney bölgelerinde ise 30°C'dir. Kışın ortalama hava sıcaklığı ise kuzey bölgelerinde -20 ila -22°C, güney bölgelerinde -4 ila -8 °C'dir. Nur Sultan'daki ortalama sıcaklıklar kışın -18°C, yazın 20°C'dir. Almatı'daki ortalama sıcaklıklar ise kışın -8°C, yazın 22°C olmaktadır. Yıllık metrekareye düşen yağış miktarı ortalama 250-350 mm³ 'tür.Kazakistan'da tabii bitki örtüsü kuzeyden güneye gittikçe farklılaşmaktadır. Kuzeydeki küçük orman ve ağaçlıklarla kaplı bozkır sahası güneye inildikçe çöle dönüşmektedir. Irmak boyları ağaçlık ve çalılıktır. Kumluk alanlarda saksavul ağaçları ve çalı türünden ılgınlar bulunmaktadır. Altay ve Tanrı Dağları ise çam ağaçları ile kaplıdır. Ülkenin en yüksek noktası 6 994 metre yükseklikle Tanrı Dağları'ndaki (Tien Şan) Han Tengri zirvesidir. En alçak yeri ise -132 metreyle Batı Kazakistan'daki KarakıyaÇukuru'dur. Kazakistan'ın %7'sini ormanlar, %4'ünü dağlar, %26'sını ekilebilir alanlar, %23'ünü bozkır ve %40'ını çöl görünümlü topraklar oluşturmaktadır (Ticaret Bakanlığı, 2022).

1.4. Siyasi ve İdari Yapı

1991 yılında Sovyetler Birliği'nde komünizmin çöküşüyle birlikte 15 bağımsız devlet ortaya çıkmıştır(Heywood, 2016, s. 345). Bu dağılma sonucunda bağımsızlığını kazanan ve siyasi rejimini değiştiren devletlerden biri de Kazakistan Cumhuriyeti'dir.Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından bağımsızlığına kavuşan Kazakistan'da, yeni bir hukuki ve siyasi reformlar süreci başlamıştır(Khairmukhanmedov, 2017, s. 1433). 24 Nisan 1990 tarihi itibarıyla çeşitli anayasal düzenlemelerle devlet başkan makamını, görev ve yetkileriniyasal olarak belirleyen Kazakistan'da, Nursultan Nazarbayev ilk cumhurbaşkanı olarak seçilmiş, hayata geçirilen anayasa değişiklikleri ile ilk kez kuvvetler ayrılığı ilkesinin sinyali verilmiştir(Roberts, 2012). Birçok çeşitli etnik grupların aynı topraklarda yaşadığı Kazakistan'da başkanlık sistemi, bölünmez bütünlüğü güvence altına almak istemesindendir(Khairmukhanmedov, 2017).

28 Ocak 1993 tarihinde kabul edilen anayasa Kazakistan'ın bağımsızlık sonrası ilk anayasasıdır.Bu anayasadaparlamenter sisteme dayalı cumhuriyet modeli öngörülmüş olup devletin bağımsızlığı, halkın egemenliği, Kazakçanın resmi devlet dili olması, erklerin düzenlenmesi gibi düzenlemelere yer verilmiştir(Çetin, 2017).Bu anayasa ile ülkenin demokratik açıdan gelişmesini engelleyen sorunlarçözümlememiştir.Bunun nedeni ise hükümet modelinin belirsiz olmasıdır. Bu anayasa daha çok Kazakistan Cumhuriyeti'nin siyasi ve ekonomik krizden çıkması üzerine biçimlendirilmiştir(Laumulin, 1999). Bağımsızlık sonrasında devlet kurum ve kuruluşlarında yeniden yapılanmaya giden Kazakistan, aynı anda tek partili Komünist sistemden çok partili sisteme, Sovyet planlı ekonomisinden liberal ekonomi modeline, Sovyetler Birliği'nin para birimi yerine milli para birimine geçiş gibi çok çeşitli krizleri beraberinde getiren bir süreçle karşı karşıya kalmıştır. Artan siyasi ve ekonomik gerilimler, reform yanlısı başkanlık iktidar sistemi ile parlamentonun mücadelesini ortaya çıkarmıştır. Ülkedeki reformlara öncülük etmesi gereken sistemin çıkmaza girmesi, Cumhurbaşkanlığı makamının daha güçlü olması ve geniş yetkilerle donatılması ihtiyacını gündeme getirmiştir. Söz konusu kriz, 1995 yılında siyasi sistem paradigmasının değiştirilmesi ile sona erdirilmiştir. Başka bir deyişle Kazakistan'da parlamento-başkanlık sisteminden hızla başkanlık sistemi yerini almıştır (Çetin, 2017).

Daha sonra bu anayasa yerine30 Ağustos 1995 yılında Nursultan Nazarbayev'in yazarlarından biri olduğu,Kazakistan'da otoriter başkanlık sisteminin temellerini attığı

günümüzde yürürlükte olan Anayasa kabul edilmiştir. Kabul edilen Anayasa Kazakistan'ın siyasal rejiminin oluşmasında önemli bir rol oynamıştır. (Türk, 2012). Kazakistan, 1995 yılında anayasasını kaleme alırken devlet başkanı özelinde güçlü yürütme öngörmüştür. Öyle ki devlet başkanının yetkileri demokratik devletlerde alışılmış olanın ötesindedir(Oğurlu, 2011). İlk anayasa değişikliği 1998, ikincisi 2007, üçüncüsü de 2011 yılında gerçekleşmiştir. 1998 yılında, Anayasa'nın 19 maddesi üzerinde değişiklikler ve eklemeler yapılmıştır. Ana hatlarıyla Cumhurbaşkanının, senato ve meclis üyelerinin seçilme yeterliliklerine ve koşullarına ilişkin değişiklik yapılmış; kamu görevlileri için yaş sınırı kaldırılmış; Meclisin on milletvekilinin nispi temsil sistemiyle seçileceği öngörülmüş(<http://e-history.kz/en/publications/view/723>, 2022); cumhurbaşkanlığı görev süresi beş yıldan yedi yıla çıkarılmıştır.

2011 yılında da anayasa, cumhurbaşkanlığı seçiminin belirlenmesi ve yürütülmesi için anayasal çerçevenin oluşturulması amacıyla değiştirilmiştir. Kazakistan anayasasında dördüncü ve son değişiklikler 2017 yılında yapılmıştır. Bu değişiklikler, Cumhurbaşkanına ait bazı yetkilerin hükümet ile yasama organına devredilmesi ile ilgilidir. Böylece parlamentonun yetkileri arttırılarak kuvvetler arasında denge oluşturulma hedeflenmiştir. 2017 yılında Anayasa'nın toplamda 25 maddesi değişikliğe uğramıştır. Kazakistan Anayasası'nın toplamda 98 maddeden oluştuğu göz önünde bulundurulursa Anayasanın dörtte bir oranında değişikliğe uğradığı görülmektedir. Sadece bu oran bile bu değişikliklerin önemini ortaya koymaktadır. 1998 yılından bu tarafa Anayasa'nın büyük oranda değişikliğe uğradığı ifade etmek doğru olur. Kazakistan Cumhuriyeti'nin bağımsızlığından itibaren gerçekleşen dördüncü anayasa değişikliği bu devletin demokratik devlet olma yolunda halen gelişme aşamasında olduğunu göstermektedir(Roskin, Cord, Medeiros, & Jones, 2015).

1.5. Nüfus ve İstihdam

Kazakistan'ın bu denli geniş bir coğrafyaya rağmen az bir nüfusa sahip olmasının tarihsel nedenleri söz konusudur. 15. yüzyılda Kazak Hanlığını kuran ve 18. yüzyıldan itibaren Çarlık Rusya'sının himayesi altına girmeye başlayan Kazakların tarihinde 20. yüzyıl, hayatta kalmak için mücadele verilen çok zor bir dönem olmuştur. 1870 Rus İmparatorluğu'nun resmi kayıtlarına göre, Kazakların nüfusu 2,4 milyon idi ve Kazaklar

arasında hızlı bir nüfus artışı görölüyordu; Rus nüfusu ise hiç yoktu. Ancak 1926'da yapılan nüfus sayımına göre, Kazakistan'da yaşayan 3.627.600 Kazak, nüfusun %58,5'ini teşkil ediyordu, 1.275.100 Rus ise nüfusun %20,6'sını oluşturuyordu. Bu verilere yakından bakıldığında, Kazakların oranının 1870'teki %100'den, 1926'da %58,5'e kadar düştüğü görülmektedir. Aynı dönemde Rus nüfusun oranının ise çarpıcı bir şekilde %0'dan %20,6'a kadar yükseldiği görülmektedir.

Sovyetler Birliği döneminde de Moskova'nın uyguladığı politikalar Kazak nüfusunun artışıını önemli ölçüde engellemiş ve toplam nüfus içindeki Kazak oranını giderek daha da azalmıştır. 1926'da Kazakistan'da yaşayan 3.627.600 Kazak, toplam nüfusun %58,5'ini oluştururken, 1937 nüfus sayımına göre Kazakların nüfusu azalarak 2.181.520'e ve toplam nüfus içindeki oranları da %42,6'ya düşmüştür. 1937 nüfus sayımı verileri Rus nüfusun artış göstererek 1.917.673'e ulaştığını, toplam nüfus içindeki oranlarının da %37,4'e yükseldiğini göstermektedir.

1926, 1939 ve 1959 Nüfus Sayımlarına Göre Kazakistan'ın Etnik Dağılımı

	1926		1939		1959	
	Nüfus	%	Nüfus	%	Nüfus	%
Kazak	3.627.612	58,5	2.313.674	38	2.794.966	30
Rus	1.275.055	20,6	2.449.128	40,2	3.974.229	42,7
Ukraynalı	860.201	13,9	656.676	10,8	762.131	8,2
Alman	51.094	0,8	92.379	1,5	659.751	7,1
Toplam Nüfus	6.198.467	100	6.093.507	100	9.309.847	100

Bu tablodan Kazakların kendi topraklarında azınlık haline geldikleri anlaşılmaktadır. Sovyet Hükümeti bir taraftan Kazak halkını yok etmeye, yerin-den sürmeye çalışırken, diğer taraftan da en verimli topraklara Rus ve Slav nüfusunu yerleştirilmesinin yanı sıra Kazakistan topraklarını diğer halkların “sürgün yeri” olarak belirleyerek, yüz binlerce kişiyi Kazakistan'a yerleştirdi. Veriler, Kazakların kendi topraklarında azınlık konumuna düştüğünü ve Sovyet yönetiminin Kazakistan'ı bir “sosyal laboratuvar” olarak kullanmaya başladığını göstermektedir.

Kazakistan bağımsızlığına kavuşmadan önce 1989 yılında yapılan nüfus sayımına göre ülkedeki 16.464 milyon kişiden yalnızca %39,7'sini Kazaklar oluştururken, %37,8'sini Rus, %5,8'ini Alman, %5,4'ini ise Ukraynalılar teşkil etmiştir. Bağımsızlık sonrası dönemde

ülkedeki Slavik nüfusun hızlı göçü nedeniyle ülke nüfusu çarpıcı bir düşüş yaşamıştır.

Kazakların doğum oranlarındaki net artışa rağmen ülkenin toplam nüfusu ancak 2010 yılında 1989 nüfus sayımındaki toplam nüfusu aşabilmiştir.

Birleşmiş Milletler üye devletleri arasında, yurt dışındaki etnik vatandaşları kendi vatanına geri yerleştirme faaliyetlerini devlet seviyesinde yürüten dört ülkeden birisi, Kazakistan Cumhuriyeti'dir. Kazakistan Cumhuriyeti Anayasası ve uluslararası standartlar çerçevesinde oluşturulan Kazakistan'a göç siyaseti ve mevzuatının sayesinde 1 milyona yakın Kazağın Kazakistan'a dönüşü sağlandı ve 2015 yılı itibarıyla de yurt dışından gelen etnik Kazaklar, Kazakistan nüfusunun %5,5'ini (Kazakistan Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı (K.C.Sağlık ve Sosyal Kalkınma Bakanlığı), "Oralandar Jönindegi Akparat" oluşturmuşlardır (Çetin, 2016).

1.6. Eğitim

Kazakistan Cumhuriyeti eğitim mevzuatı, Kazakistan Cumhuriyeti Anayasasına dayanarak Eğitim Hakkında Kanun ve Kazakistan Cumhuriyeti'nin diğer normatif yasal düzenlemelerinden oluşmaktadır. Kazakistan Cumhuriyeti Anayasası'nın İnsan ve Vatandaş başlıklı II. Bölümün 30. Maddesinde vatandaşlara devlet eğitim kurumlarında ücretsiz orta öğretim garantisi verilmektedir. Orta öğretim zorunludur. Vatandaş, bir devlet yükseköğretim kurumunda rekabetli temelde ücretsiz yükseköğrenim alma hakkına sahiptir. Özel okul kurumlarında ise ücretli eğitim yasada belirlenen temel ve teritiplere göre gerçekleşmektedir. Devlet genel eğitim standardını oluşturur ve tüm eğitim kurumlarının faaliyetleri bu standartlara uygun olmalıdır (Zhumasheva, 2018).

Kazakistan Cumhuriyeti eğitim sistemi okulöncesi eğitim ve öğretim, ilköğretim, temel orta öğretim, orta öğretim (genel orta öğretim, teknik ve mesleki eğitim), orta öğretim sonrası eğitim, yükseköğretim, lisansüstü eğitim, düzeylerinden oluşmaktadır.

Kazakistan Cumhuriyetinde okulöncesi eğitim ve öğretim - 5 yıl, ilköğretim - 4 yıl, temel orta öğretim - 5 yıl, genel orta öğretim – 2 yıl süre ile belirlenmiştir. Teknik ve mesleki eğitim süresi belirlenmiş yeterlilik düzeyi ve öğrencinin temel eğitim düzeyinin seviyesine bağlıdır. Bunun dışında yükseköğretim süresi 4-5 yıl, lisansüstü eğitim - 1 ila 3 yıldan oluşmaktadır.

Kazakistan Cumhuriyeti Eğitim faaliyetlerini düzenleyen temel yasa “Eğitim Hakkında” (27 Temmuz 2007) yasasıdır. Bu yasada eğitim sisteminin temel amaçları şu şekilde yer almaktadır:

- 1)Öğrencilerin genel bilimsel ve kültürel eğitiminin oluşturulması;
- 2)Okul çocuklarının toplumdaki hayata sosyal adaptasyonu;
- 3)Vatandaşlığı öğretmek (eğitim yoluyla) ve Vatan sevgisini oluşturmak;
- 4)Toplumun nitelikli işçiler ve uzmanlar ihtiyaçlarının karşılanması ve onların niteliklerini yeniden eğitmek ve yükseltmek.

Kazakistan Cumhuriyeti Eğitim Kanunu’nun 11. Maddesinde belirtildiği gibi eğitim sisteminin görevleri aşağıdakilerden oluşmaktadır:

- 1) Bilimsel ve pratik başarılar, ulusal ve evrensel değerler temelinde bireyin mesleki gelişimini amaçlayan nitelikli bir eğitim almak için gerekli koşulların oluşturulması;
- 2) Bireyin yaratıcı, manevi ve fiziksel yeteneklerinin geliştirilmesi, sağlıklı yaşam tarzının ve ahlakın güçlü temellerinin oluşturulması, bireyselliğin gelişimi için gerekli koşulları yaratma yoluyla bilginin zenginleştirilmesi;
- 3) Vatandaşlığı ve vatanseverliği öğretmek, vatanına – Kazakistan Cumhuriyetine olan sevgiyi, devlet simgelerine ve devlet diline olan saygıyı öğretmek, ulusal geleneklere saygı duymayı, anayasaya aykırı ve anti sosyal durumlara karşı olabilmeyi öğretmek;
- 4) Aktif sivil pozisyona sahip kişi yetiştirmek, Cumhuriyetin sosyo-politik, ekonomik ve kültürel hayatına katılma gerekçesini oluşturmak, bireyin haklarına ve görevlerine karşı bilinçli tutumunu öğretmek;
- 5) Ulusal ve dünya kültürünün başarılarına erişimi sağlamak; Kazak halkının ve ülkedeki diğer halkların tarihinin, gelenek ve göreneklerinin öğretilmesi; devlet dilinin, Rusça ve yabancı dillerin öğretilmesi;
- 6) Öğretmenlerin sosyal statüsünün yükselmesini sağlamak;
- 7) Eğitim kurumlarının özerkliğinin, bağımsızlığının genişlemesi, eğitim yönetiminin demokratikleşmesi;
- 8) Toplumun ve ekonominin ihtiyaçlarını karşılayan ulusal eğitim kalite değerlendirme sisteminin işleyişi;
- 9) Mesleki eğitimin toplumun ve emek piyasasının değişen gereksinimlerine hızla adaptasyon olmasını sağlayan kredi, uzaktan, bilgi ve iletişim dâhil olmak üzere yeni öğrenme teknolojilerinin tanıtılması ve etkin kullanımı;

10) Genel eğitim, işbaşı eğitimi ve emek piyasası ihtiyaçları arasındaki bağlantıyı sağlayan ve herkese toplumda bilgi ve yeterliliğe dayalı kişisel potansiyellerinden en iyi şekilde faydalanmasını sağlayan yaşam boyu öğrenme sistemlerinin geliştirilmesi;

11) Eğitim, bilim ve üretim entegrasyonu;

12) Öğrencilerin mesleki motivasyonlarının sağlanması;

13) İşverenler ve diğer sosyal taraflarla aktif etkileşim yoluyla teknik ve mesleki eğitimin hızla gelişmesini sağlamak;

14) Özel eğitime ihtiyaç duyan kişilerin (çocukların) eğitimi için özel şartların oluşturulması.

Kazakistan Cumhuriyeti Eğitim ve Bilim Bakanlığı, eğitim, bilim, çocuk haklarının korunması ve gençlik politikası alanlarında liderlik yapan bir devlet organıdır. Eğitim ve Bilim Bakanlığı eğitim ve bilim alanında kontrol komitesi, bilim komitesi ve çocuk haklarını koruma komitesinden oluşmaktadır. Kazakistan Eğitim ve Bilim Bakanlığı'nın esas görevleri eğitim, bilimsel ve teknik faaliyetler alanında birleşik bir devlet politikasının oluşturulmasından, eğitim için gerekli şartların oluşturulmasından, bilimsel araştırmaların organizasyonunu geliştirmek ve rekabet güçlerini arttırmak ve çocuk haklarının korunmasından oluşmaktadır.

Kazakistan Cumhuriyeti'nin Eğitim ve Bilim Bakanlığına verdiği görevlerin yerine getirilmesinden Eğitim ve Bilim Bakanı sorumludur. Eğitim ve Bilim Bakanı, Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı tarafından atanır ve görevden alınır. Bakan yardımcıları da Kazakistan Cumhuriyeti mevzuatına uygun olarak göreve atanır ve görevden alınır. Eğitim ve Bilim Bakanının temel görevleri: yardımcılarının görev ve yetkilerini tanımlamak, Eğitim ve Bilim Bakanlığı memurlarını göreve atamak ve görevden uzaklaştırmak, bakanlık emirlerini imzalamak, yolsuzluğa karşı tedbirler almak gibi görevlerden oluşmaktadır (Zhumasheva, 2018).

Kazakistan'da kabul edilen "Kazakistan-2050 Stratejisine" göre, 2025 yılına kadar Kiril alfabesinden Latin alfabesine geçilmesi planlanmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

2.KAZAKİSTAN'IN KISA TARİHİ

2.1. Çarlık Dönemi

Çarlık yönetimi, Kazak halkının ulusal kurtuluş savaşını zayıflatmak amacıyla, kabileler arasındaki her tür çekişmeyi körüklemiştir. Bu araç, özellikle çeşitli görevlere getirilecek kişilerin seçiminde kullanıldı. Bu yapılırken de çeşitli kabile grupları birbirine düşürüldü(Nazarbayev,2012).

1822'deki “Sibiry Kırğızları Hakkındaki” ve 1824'te ki “Orenburg Kırğızlarının İdaresi Hakkındaki” reformlar, bütün bir yüzyıl devam edecek olan çayır-mera alanlarının göçebe halkın elinden zorla alınmasının başlangıcını oluşturmuştur. Bozkır alanlarının yığın halindeki göçlerle iskân edilmesi sonucunda, kadim göçebe bölgeleri önemli ölçüde daralmış ve halkın büyük çoğunluğunun varoluş kaynağı olan hayvancılık büyük zararlara uğramıştır.

Çarlığın göç politikası sonucu, Kazak ulusunun etnik sahasında sürekli bir daralma olmuştur. Doğal ve iktisadi anlamda daralma, parçalanma ve kötüleşme meydana gelmiştir.

Kazak Hanlığı, bu aşama sonunda, birkaç bağımsız devlete bölündü. Birleşik Kazak halkının manevi ve fiziki güçleri parçalandı. Bu bölünmeler halkın gelişimini ciddi olarak yavaşlattı ve iki-üç asır sonra, doğal olarak, onu felaketin eşiğine getirdi. Bu durumdan, topraklarının çevresindeki sömürgeciler yararlandı.

Kazakistan ile aynı kökten gelen Cungar'ların, 250 yıllık istilasını başlandı. Tarihi koşullar, iki halkı karşı karşıya getirdi ve kardeş kavgası başladı. Yine yüce Töle Bey, Kazibek Bey ve Ayteke Bey'in gayretleri sayesinde, Kazak halkı Bulandı nehri kıyısındaki nihai savaşta düşmanı püskürtmek üzere birleşti. 1729'da, Anrakay bölgesinde, Kazak halkının var olma ya da yok olmasını belirleyecek olan tarihi savaş yapıldı.

1723-1727 arasındaki büyük felaket yıllarında, Kazak halkının yaşama gücü sınıandı. Ulusun savunucuları arasında, savaşçı ulusal ruhun en parlak temsilcilerinden olan Bögenbay Batır, Kabanbay Batır ve Navruzbay Batır ile daha pek çokları vardı.

Halk iradesinin birliği Abılay Han'da ifadesini bulmuştur. Bahadırlarıyla birlikte yiğitlik mucizeleri yaratan birleştirici Abılay Han'ın kahramanlıkları, o acımasız asırda, Kazak ruhunun yeniden doğuşunu sağlayan kaynaklardan biri olmuştur.

Bunun yanı sıra, halkın ruhani önderleri olan Töle Bey, Kazıbek Bey ve Ayteke Bey'in daha barışçıl olan manevi çabaları devam etmiştir. Onlar iç ve dış ihtilaflara bakmadan, Abılay Han ile birlikte, halkı birleştirmeye devam etmiştir.

Nitekim Kazak halkı, beşinci imparatorluk olan Rusya'nın kollarına düşer. Yine ihtilaflar, ayrılıkçılık, Kazak topraklarının küçük Hanlıklara bölünmüş olması gibi sebepler, yenilgiye mahkûm eder. O dönemlerde, dünyadaki Kazak ulusal varlığı; hem Rus kültürüyle temsil edilen çevresindeki Avrupalı devletlerin ulusal varlığından, hem de doğusundaki Türk-Müslüman Orta Asyalı devletlerin ulusal varlığından ciddi şekilde ayrılmaktaydı. Avrasya'daki göçebe medeniyetin en büyük ve sonuncu halkası olarak sadece Kazaklar kalmıştı. Bu halka da, sömürgecilik koşullarında, uzun tarihinin hiçbir döneminde olmadığı kadar hızlı bir şekilde dağılmıştır.

Kazak Hanlığı 1819'uncu yüzyıllarda çöktükten sonra, Kazakların isyankâr ruhu, ortaya çıkmak için çeşitli şekillerde yollar aradı. Töre ve Koja'nın iktidarı zayıflamakta, onlardan boşalan yer henüz kimseler tarafından doldurulamamakta idi. Beşinci imparatorluk olan Rusya çökmekte ve Kazaklar için kendi devletlerini kurma imkânı yeniden ortaya çıkmaktaydı. İlk deneme, 1917 yılında, Alaş-Orda hareketinin liderleri Alihan Bökeyhanov, MirjakıpDulatov, Ahmet Baytursinov ve diğerleri tarafından gerçekleştirildi.

Alaş-Orda'nın bu kutsal mücadelesi çok trajik bir şekilde son buldu. Kazak ulusal ruhunun yeni oluşan mensuplarının bu ateşli hamlesi o dönemde oluşan şartlar gereği hayata geçirilemedi.

Böylece, 1917'den 1920'ye kadar, Kazakların ulusal ruhu ağır bir manevi boyunduruk altına girdi. Kazakistan, Kazak ruhu ile Kazak halkının gerçekten de kendi kaderini belirlemesine ilgi duymayan ve bundan menfaati olmayan altıncı imparatorluk olan SSCB'ye dâhil oldu. Bu, Kazak manevi yaşamının gelişimindeki yeni bir dramatik dönüm noktasıdır. Sadece fiziki baskılar, hemen hemen, ulusun yarısını alıp götürmüştür(Nazarbayev, 2012).

2.2. Sovyet Birliği Dönemi

1917 yılının Ekim ayında gerçekleşen Bolşevik İhtilali ile Çarlık Rusya'sı yok olarak yerine SSCB'nin kurulmasıyla birlikte Türkistan coğrafyası da yeni bir var oluş döneme girmiştir(Çelik & Çelik, 2018).

Kazakistan ulusal kurtuluş hareketi, 1916 yılında, Rusya'yı da kapsayan genel ulusal krizin öğelerinden biri olarak ortaya çıktı. Geniş kitleler tarafından yapılması, toplumun tüm kesimlerini geniş bir şekilde kapsaması, genel ulusal sloganlar kullanılması ve devlet yönetimine yönelik kurumların oluşturulması; bu hareketi, ulusal-kurtuluş devrimi olarak, sömürgeci Çarlık Rusya'sında meydana gelmiş ilk devrimlerden biri olarak değerlendirilmiştir.

Bolşevik İhtilali ile Rusya'da iktidarı ele geçiren Komünistler, Komünizm karşıtı Beyaz Ruslarla mücadelelerinde, Rusya'da yaşamakta olan Türk ve Müslümanları kendi taraflarına çekebilmek için 3 Aralık 1917 tarihinde "Rusya'nın ve Doğu'nun Bütün Müslüman Emekçilerine" seslendikleri beyannamelerinde, onların bağımsız idarelerini kurabileceklerini ve hatta talep etmeleri hâlinde Rusya'dan ayrılacaklarını vaat etmişlerdi. Bunun üzerine Azerbaycan'da Mehmet Emin Resulzadeliderliğinde bir cumhuriyet kurulurken, Güney Türkistan'da Mustafa Şokay'ınönderliğindeHokant şehrinde Türkistan Otonomisi kurulmuş, İdil-Ural bölgesinde de Tatar ve Başkurtlar kendi milli hükümetlerini kurmuşlardı(Hekimoğlu, 2012) . Bu gelişmeler yaşanırken Kazakistan ülkesinde Çarlık rejiminin yıkılması ve sosyal-politik yaşamın demokratikleşmesi, "Alaş" hareketinin teşkilatlanmasına imkân tanıdı. Temmuz 1917'de, Orenburg'da yapılan Tüm Kazak Kongresi'nde "Alaş Partisi" kuruldu. Kısa bir süre sonra da, on bölümden oluşan parti programı taslağı hazırlandı. Partinin temel amacı, Rusya Federatif Demokratik Cumhuriyeti içinde bir Kazak muhtariyetinin kurulması idi(Başaran, 2017).

Ulusal politik bir örgüt kurulmasının tarihi önemi tam anlamıyla kavranamamıştır. Bundan da önce, zamanında Alaş Partisi yöneticileri tarafından ileri sürülen pek çok şart günümüzdehala önemini korumaktadır. Alaş, milliyetçideğil yurtsever bir örgüttü. Kazak toplumunun adım adım dönüştürülmesini ve çağın gereklerine uyumlu hale getirilmesini görev olarak üstlenmişti. Toplumun gelişmişlik seviyesinin, geleneklerinin ve yaşam tarzının hesaba katılması zorunluluğuna, çağdaşlaşmaya yönelik liberal hükümler eslik etmiştir. O zamanın koşulları bağımsız, egemen bir Kazakistan kurulmasına olanak tanımamaktaydı. Bunun sonucu olarak, programda, bağımsız olarak yönetilen muhtariyetlerden oluşan, federal, demokratik Rusya konusunda bir hüküm yer almıştır. "Hükümet'in başında Kurucu Meclis bulunmaktadır. Kurucu Meclis ve Devlet Duması tarafından belirli bir süre için seçilecek Başkan bulunur. Başkan yönetimini Bakanlar Kurulu aracılığıyla gerçekleştirir. Bakanlar Kurulu ise hem Kurucu Meclise hem de Devlet Dumasına karşı sorumludur". Demokratik

temel milliyetine, dinine ve cinsiyetine bakılmaksızın tüm yurttaşların seçme hakkının gerçekleştirilmesiyle pekiştirilmiştir(Brzezinski, 2005).

2.3. Bağımsızlık Sonrası

Bağımsız Kazakistan çok geçmeden dünyada birçok devlet tarafından tanındı.

Kazakistan Parlamentosu'nun bağımsızlık ilanının üzerinden daha ikisaat geçmeden Türkiye diğer Sovyet Cumhuriyetleriyle birlikte yeni Türk Cumhuriyeti Kazakistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke olarak tarihe geçti.Kazakistan 2 Mart 1992'de Birleşmiş Milletler tarafından üyeliğe kabul edildi (Kara & Yeşilot2011).

Kazakistan bağımsız milli devletin sembolleri olan bayrak ve devlet armasını da hazırlayarak 4 Haziran 1992'de parlamentonun onayına sundu. Ülkenin millimarşı da Kazakistan Parlamentosu tarafından 11 Aralık 1992 'de kabul edildi. Kazakistan Cumhuriyeti'nin ilk anayasası28 Ocak 1993 tarihinde parlamento onayından geçti. 15 Kasım 1993 'de bağımsız devletin en önemli alametlerinden olan milli para "tenge" de kabul edilerek tedavüle çıktı(Nazarbayev 2012).

7 Mart 1994'te genel ve yerel seçimler yapılarak demokratikleşme yolunda önemli bir adım atıldı. Arıcak yeni seçilen parlamento uzun ömürlü olmadı. Seçimin sonuçları Kazakistan Merkezi Seçim Komisyonu seçimlerde anayasa hükümlerininigereği gibi tatbik etmediği anlaşıldı. Anayasa Mahkemesi seçimleri geçersiz ilan etti. NazarbayevParlamentonun 10 Aralık 1993 tarihinde kabul ettiği Cumhurbaşkanive Valilere Geçici İlave Yetkiler tanıyan kanuna göre ülkeyi idare etti.29 Nisan 1995'te yapılan referandum ile Cumhurbaşkanı Nazarbayev'in görevsüresi 1 Aralık 2000'e kadaruzatıldı. Nazarbayev'in talimatıyla yeni anayasa taslağıhazırlandı. 30 Ağustos 1995 yılında yapılan halk oylamasıyla yeni anayasa kabul edildi. Yeni anayasaya göre 5 ve 9 Aralık 1995 'te yapılan seçimlerde Senatove Parlamento 'ya milletvekilleri seçildi.

Bağımsız Kazakistan'ın tarihindeki önemli değişikliklerden biri de başkentinAlmatı'dan daha merkezi konumdaki Astana 'ya taşınması oldu. 6 Temmuz 1994 'teKazakistan Cumhurbaşkanı Nazarbayev'in bu husustaki kararıyla hazırlıklarbaşlanarak büyük imar faaliyetlerine girişildi. Bunun sonucunda yeni başkent,baştan sona yeniden inşa edilerek Kazak bozkırlarının ortasında modern ve herkesihayran bırakan güzel bir kent, ortaya

çıktı. 10 Haziran 1998 'de yapılan resmi açılıştöreniyle Kazakistan, Astana'dan yönetilmeye başlandı.

Kazakistan bağımsızlığın ilanından itibaren ülke genelinde din ve inançlar alanmda dengeli bir politika izlemeyi sürdürmektedir. Ülkede, sayısı40'ı aşmış dinimezhepleri temsil eden üç bine yakın dilli oluşumun inançlarını serbestçe yaşamanayasal olarak teminat altına alınmıştır. Bunun da ötesinde ülkede ve uluslar arasılarda dinler arası hoşgörünün yerleşmesi devlet politikası haline getirilmiştir.23-24 Eylül 2003 yılında Astana şehrinde Semavi ve Geleneksel DinLiderleri Kurultayı'nın ilki gerçekleştirildi. Birleşmiş Milletler ve başka uluslar arasiteşkilatların da destek verdiği kurultaya çeşitli din ve mezheplerden 135 temsilcikatıldı. Bunlar Ortodoks, Lüteran, Roma Katolik, Ermeni Kiliseleri, İslam'ınSünni ve Şii Mezhepleri, Taosizm, Hinduizm, Şintoizm ve Budizm gibi inançlarntemsilcileriydi. Astana şehrinde 12-13 Eylül2006'da II. ve 1-2 Eylül2009'daIII. Kurultay düzenlendi(Kara F. , 2012).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.BAĞIMSIZLIK SÜRECİNDE NURSULTAN NAZARBAYEV'İN KATKILARI

3.1. Ülke Bütünlüğü

Nursultan Nazarbayev'in ilk planlama stratejisi, 1992 yılı başında hazırlanan, "Kazakistan'ın Egemen Bir Devlet Olarak Kuruluş ve Gelişim Stratejisi"dir. Bu, o yıllarda, gelişim yolunu belirlemeye çalışan ilk girişimdir. Ona, güvenle, ilk üç yıllık devlet planı diyebiliriz.

Bağımsızlığın kazanılmasıyla pek çok öncelikli görevin yerine getirilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştı. Öncelikle Kazakistan'ın, bir devlet olarak var olması gerekiyordu. Bu; devlet kurumlarının oluşturulmasını sağlamak, uluslararası arenada kabul edilmek, çeşitli uluslararası kuruluşlara üye olmak anlamına geliyordu. Şimdi geriye baktığımızda şunu kesin olarak söyleyebiliriz ki, temelde var olma stratejisi taşıyan bu plan hedefine ulaşmıştır. Bu plan Kazakistan'ın ne olduğunuzu ve yakın ve uzak gelecekte ne olacağını belirlemiştir.

"Somut bir amacı olmadan; ne insan, ne iktidar kurumları, ne de toplum var olamaz. Bilincine varılmış yüksek bir ülküsü, büyük hayalleri olmadan yaşayan insanlar küçük, sıradan menfaatlerin, anlık maddi çıkarların peşine takılır. Bunun sonucu olarak da toplum yozlaşması başlar. Kazakistan toplumunun; herkese hareketimizin cazibesini gösterme imkânı veren, gelişmelerin öngörülebileceğine ve sonuca erişilebileceğine dair inanç aşılayan, somut ve kesin bir gelişme kavramına bu kadar ihtiyaç duymasının nedeni, işte budur."
(Kazakistan'ın Egemen Bir Devlet Olarak Kuruluş ve Gelişim Stratejisi, 1992)

Bu strateji belgesi, devletin, Kazakistan halkının kendi kaderini belirleme yönündeki ideolojik temelini oluşturan ilk resmi belgelerinden biri olmuştur. Bu belge; kısa bir tarihi inceleme yapmakta ve bugünkü Kazakistan'ın; sonradan Kazak ulusunu oluşturan ve bugünkü sınırlarıyla Kazakistan'ın tüm topraklarını kontrol eden, Kazak kabilelerinin tarihi etnik yerleşim alanı olduğunu açıklamaktadır. Nursultan Nazarbayev bu belgede, bugünkü haliyle bağımsız devletin; Kazaklara sunulmuş bir hediye değil, köklerinin bulunduğu tarihi ata

yurtları olduğunu resmi olarak belirtmiştir. Halka açık ve kesin yönlendirmelerde bulunmuştur. Ayrıca, iktidarın, devletin üniter bütünlüğü, birliği ve topraklarının bölünmezliğini sağlamak için tüm Anayasa imkânlarının sonuna kadar kullanacağını sinyali vermiştir. Böylesi istikrarsız bir dönem için bu, çok önemli bir strateji belgesi idi.

Egemen devletin güçlü bir Başkanlık yönetimiyle gelişimi stratejik amaç olarak belirlenmişti. Genç devlet Kazakistan'ın, devlet yapısının çerçevesini çok iyi çizmesi gerekmektedir. Zaman kaybı ve krizin daha da derinleşmesi tehlikesi hesaba katıldığında, Başkanlık yönetim sistemi; çözümü ertelenemez sorunlara yoğunlaşmalarına yardımcı olmuş, gereksiz hususlar ile yarım önlem ve uzlaşmalar ortasında vakit kaybetmeden, çok kısa bir sürede, öncelikli reformların gerçekleştirilmesine imkân sağlamıştır. O dönemde, temel sorunların çözümüne yönelik yeni bakanlıklar kurulmuştur. Yine bağımsız Kazakistan'ın tarihinde ilk kez silahlı kuvvetler ile diplomatik ve gümrük hizmetlerini yürütecek kurumlar oluşturulmuştur. Devlet sınırlarının belirlenmesi ve muhafazası için önlemler alınmıştır. Tüm bunlar, büyük finans kaynakları ve kararlı adımlar atılmasını gerektirmekteydi(Nazarbayev, 2012).

Strateji, iki temel ekonomik ilkeyi ilan etmekteydi. Birincisi, rekabet şartlarında sosyal piyasa ekonomisinin oluşturulmasıydı. İkincisi, bireyin ekonomik anlamda kendi kaderini tayin edebilmesi için gerekli hukuki ve diğer koşulların yaratılmasıydı. Kazakistan Devleti, gelecekte, devlet mülkiyetinin ekonomideki payının % 30-40'a kadar indirileceğini resmi olarak bildirdi. Belirlenen ekonomik amaçlar için ilgili bütçe, vergi, para-kredi ve sosyal politikaların gerçekleştirilmesinde ekonomiyi dolaylı olarak yönlendirip düzenleyen metotların kullanılması öngörülmüştü.

3.2. Ekonomik Kalkınma

Sovyet döneminde bir tarım ve hammadde ülkesi durumunda olan Kazakistan bağımsızlığın ilk yıllarında büyük ekonomik sıkıntılarla karşı karşıya kaldı. Özellikle 1992-1994 yılları arasında % 1200'lere varan aşırı enflasyon Kazakistan'ın zor günler geçirmesine sebep oldu. 2 Ocak 1992'de Rusya'nın fiyatları serbest bırakması ruble bölgesindeki Kazakistan'da fiyatların roket hızıyla yükselmesine sebep oldu.

Bağımsızlığına yeni kavuşan Kazakistan'ın başlangıçta kendi ekonomi politikalarını belirlemekte geç kaldığı bir gerçektir. Ancak, bu dönemde neyin nasıl yapılacağını tecrübeli Batılı iktisatçılar ve IMF de dâhil hiç kimse bilmiyordu. Bağımsız ekonomik politikalar yürütmekte tecrübesiz Kazakistan Rusya'nın politikalarını izlemeye çalışmış, ancak Moskova'nın yürüttüğü ekonomik reformlar her iki ülkenin de ekonomik felaketin içine sürüklenmelerine sebep oluyordu. 15 Kasım 1993'te Tenge'nin tedavüle girmesiyle ruble bölgesinden çıkan Kazakistan Ocak 1994'te IMF'nin onayladığı ve danışmanlık ettiği istikrar programını uygulamaya başladı. Bu tarihten sonra Kazakistan izlemeye çalıştığı para, maliye politikaları ve yapısal reformlar ile “Orta Asya'nın en hızlı reformcusu” olarak göze çarpmaya başladı. Kazakistan eski Sovyet Cumhuriyetleri içinde piyasa ekonomisine geçiş için çalışmaları başlatan ilk ülke oldu (Saray, 1993).

Ancak 1990-1995 yılları arasında Kazakistan ekonomisinin durumu diğer eski Sovyet Cumhuriyetlerinde olduğu gibi pek parlak değildi. Bu yıllar arasında ülkede üretim % 39 oranında düşüş göstermişti. Fakat 1996 yılından itibaren Kazakistan'da yapılan reformların neticeleri görülmeye başlandı ve aynı yıl içinde bağımsızlık tarihinde ilk defa ekonomide büyüme görülmüş ve enflasyon kontrol altına alınmaya başlamıştı. 1996'da % 0,5 olan ekonomik büyüme oranı 1997'de % 2'ye yükseldi.

10 Ekim 1997'de Nazarbayev'in Kazakistan'ın 2030 yılına kadar gelişim stratejisi yayınlandı. “Kazakistan 2030” adlı bu strateji belgesinde Kazakistan'ın gelişmesindeki olumlu ve olumsuz faktörler sıralandı(Hekimoğlu, 2012).

3.2.1.Kazakistan'ın 2030 Yılına Kadar Gelişim Stratejisi (Kazakistan 2030)

Uzun vadeli strateji hazırlanması kararını,Nursultan Nazarbayev 1995 yılında aldı. Kazakistan'ın bağımsızlığının beşinci yılı başlıyordu ve o zamana kadar gerçekleştirilen reformlar, ekonominin istikrara kavuşması için umut vermekteydi. Bağımsız Kazakistan'ın tarihinde ilk defa, 1996 yılı başında, çok ciddi olmasa da gayri safi yurt içi hâsıla % 0,5 artış gösterdi. Önümüzdeki 30–40 yıl boyunca üretimi mümkün kılan petrol rezervlerinin hacmi ve Hazar Denizinin Kazakistan kısmında yabancı yatırımların faal hale gelmesi petrol gelirlerinin yıldıan yıla artacağını göstermekteydi.

1996 yılı Nisan ayında, Nursultan Nazarbayev'in başkanlığında Yüksel Ekonomi Konseyi (YEK) kuruldu. YEK'in temel amacı stratejik karakterdeki sosyo-ekonomik sorunlar ile reformların gidişatını analiz etmek, sorunları çözmek için yeni, yapıcı öneriler hazırlamaktır. Konsey'in kuruluşu, ilke olarak, piyasa ekonomisi kurumlarının oluşturulması yönünde atılan bir adımdır. 1996 yılı boyunca bu grubun iki temel görev vardı. Birincisi; stratejik planlama ve yapısal reformların yapılması konusunda, uluslararası tecrübeyi inceleyebilmek için olabildiğince fazla ülkeye gitmek, ikincisi; her sektör için tavsiyeler hazırlayacak ve bunları sistemleştirecek yerli ve yabancı uzmanlardan oluşan çalışma grupları kurmak.

Planlamanın esası olarak otuz yıllık bir ufkun seçilmesi, iki temel faktörle belirlenmişti. Birincisi; otuz yıl, bir kuşağın faal yaşam dönemine tekabül etmektedir. İkincisi; petrol rezervlerine yönelik değerlendirmeler ile Kazakistan'da alternatif enerji kaynaklarının kullanılmaya başlanması olasılığı, yaklaşık 30-40 yıllık bir süreye denk düşmekteydi.

"Kazakistan 2030 Stratejisi" dört aşamalıdır. 1997-2000 yılları hazırlık aşaması, 2000-2010 yılları birinci aşama, 2010-2020 yılları ikinci aşama ve 2020-2030 yılları üçüncü aşama. Bunun sonunda, Kazakistan gelişmiş ülkeler arasına girmeliydi. Strateji ülkenin enerji kaynaklarının miktarı ve fiyatına bağlı üç gelişim senaryosu öngörmektedir: İyimser, temel ve kötümser. Belirtmek gerekir ki, stratejinin hazırlanmasında; başta BM Kalkınma Programı Teşkilatı olmak üzere, uluslararası kuruluşlar ve donörler büyük katkılarda bulunmuştur.

Kazakistan Cumhuriyeti, 1997 Ağustos'unda, stratejinin metnini tamamlayarak bitiş çizgisine ulaştılar. Bu süre zarfında şu temel öncelikler sistemi nihai olarak belirlenmişti:

1. ULUSAL GÜVENLİK. Kazakistan'ın, bağımsız egemen bir devlet olarak ve toprak bütünlüğünü koruyarak kalkınmasını sağlamak.

2. İÇ SİYASİ İSTİKRAR VE TOPLUMUNKONSOLİDASYONU. Kazakistan'ın, içinde bulunduğumuz zamanda ve gelecek on yıllarda, ulusal stratejisini yaşama geçirmesini sağlayacak şekilde, iç siyasi istikrarı ve ulusal birliği muhafaza etmek ve güçlendirmek.

3. YÜKSEK YABANCI YATIRIM VE İÇ BİRİKİM DÜZEYİNE SAHİP, AÇIK PİYASA EKONOMİSİNE DAYALI EKONOMİK BÜYÜME. Gerçekçi, istikrarlı ve artan ekonomik büyüme tempolarına ulaşmak.

4. KAZAKİSTAN VATANDAŞLARININ SAĞLIK, EĞİTİM VE REFAHI. Tüm Kazakistanlıların yaşam, sağlık ve eğitim koşulları ve imkânları ile ekolojik durumu sürekli olarak iyileştirmek.

5. ENERJİ KAYNAKLARI. Kazakistan'ın enerji kaynağı, gaz ve petrol istihsalı ile ihracatını hızla arttırmak, elde edilen geliri sürdürülebilir kalkınma ve halkın yaşam koşullarını iyileştirmek için değerlendirmek amacıyla etkin olarak kullanmak.

6. ALTYAPI, ÖZELLİKLE DE ULAŞIM VE İLETİŞİM. Bu anahtar sektörleri; ulusal güvenliği, siyasi istikrarı ve ekonomik büyümeyi güçlendirecek şekilde geliştirmek.

7. PROFESYONEL DEVLET. İşine bağlı ve öncelikli amaçlarımıza ulaşma çalışmalarında halkın temsilcisi olarak hareket edecek devlet memurlarından oluşan etkin ve çağdaş bir Kazak devleti vücuda getirmek.

“Kazakistan'ın 2030 Yılına Kadar Gelişim Stratejisi'nden, 1997“

"2030 Yılına Kadar Kazakistan'ın Gelişim Stratejisi ve Gerçekleştirilmesi için Alınacak Acil Önlemler", 10 Ekim 1997 tarihinde, resmi olarak açıklandı. O gün, ülke Parlamento'sunda, Kazakistan halkına Nursultan Nazarbayev ilk seslenişini gerçekleştirdi. Şimdi, Devlet Başkanı'nın Kazakistan halkına her yıl seslenmesi bir gelenek haline geldi. O dönemde, bu, tam da gerekli olandı ve tüm halka, ülkenin tüm vatandaşlarına seslenerek stratejinin özel rol ve statüsünün altı çizilmiş oldu.

Strateji, ulusal hedefi ve ona ulaşmada temel olan öncelikler sistemini belirliyordu. Kazakistan ülkesinin misyonu; bağımsız, mamur ve siyasi açıdan istikrarlı bir ulusaltır, sosyal adalet ve tüm halkın ekonomik refahı temelinde kurmaktır. Nursultan Nazarbayev konuşmasında; "gelişme", "güvenlik ve " tüm Kazakistanlıların refahının artırılması" kavramlarının, kurmak istediğimiz Kazakistan'ı karakterize eden anahtar kelimeler olduğunu" ifade etti.

Stratejinin en kısa zamanda gerçekleştirilmesi amacıyla, 1998 yılında çözülmesi gereken ve Hükümet'e o yıl için somut ödev yükleyen, sekiz somut görevi belirlendi.

1. Bütçeye bağlı kuruluşlarda; emekli aylığı, sosyal yardım ve aylık ücretlerin tam ve zamanında ödenmesinin temini.

2. Öncelikle kırsal kesimde istihdam sağlamak amacıyla, en az otuz bin yoksul vatandaşa; 400 dolar tutarında, üç yıl vadeli, mikro kredinin yıl içinde verilmesi.

3. KOBİ'lerin ve küçük çiftçilerin gelişimi ile istihdam sağlanması amacıyla, 1998 yılından başlayarak, en az 100 milyon ABD doları tutarında kredi verilmesinin temini.

4. 1998 yılında, en az 22 milyon ABD doları tahsis edilerek, öncelikle kırsal kesimdeki okulların bilgisayarla donatılmasına yönelik geniş bir program başlatılması,

5.Köylü ve çiftçi işletmelerine düşük faiz kredi temin edilmesi için, en az 2,5 milyar Tenge tutarında kaynak tahsis edilmesi

6. Sağlıklı yaşam kampanyası başlatılması,

7. En az 40 milyon ABD doları tahsis edilerek, konut yapım programına başlanması.1998 Nisan'ında, bu programın ilkeleri ve beklenen sonuçları hakkında kamuoyuna bilgi verilmesi

8. Çocukların okullara devamının tam olarak sağlanması.

“ Kazakistan'ın 2030 Yılına Kadar Gelişim Stratejisi'nden, 1997“

Kazakistan-2030 Gelişim Stratejisi'nde belirlenen ana amaçlar, her tür planın hazırlanmasında sürekli alıştırma görevi görmekte ve güncelliğini yitirmemektedir. Bu stratejide siyasi ve ekonomik radikalizme yer yoktur. Zira söz konusu olan; ilk aşamada politikaya ağır basan ekonomik reformlar iktidarın ana doğrultusu zayıflatılmadan idari sistemin demokratikleştirilmesi ve devletin düzenleyici rolün artarak piyasa ekonomisinin kurulmasıdır (Nazarbayev2012).

3.2.2. Kazakistan'ın 2050 Yılına Kadar Gelişim Stratejisi(Kazakistan 2050)

Kazakistan'ın ikinci kalkınma stratejisi olan Kazakistan'ın 2050 Yılına Kadar Gelişim Stratejisi, Nursultan Nazarbayev tarafından14 Aralık 2012 tarihinde halka seslenişinde ilan etmiştir. Nursultan Nazarbayev, hedeflediği ekonomik reformlara2030 stratejisi ulaşmıştır. 1997 yılındaKazakistan'ın 2030 Yılına Kadar Gelişim StratejisiileNursultan Nazarbayev ekonomik kriz dönemlerinde her ne kadar tedirgin olsa da istediği hedeflere ulaşabilmiş ve bu güvenle Kazakistan'ın 2050 Yılına Kadar Gelişim Stratejisini ortaya atılmıştır. Nursultan Nazarbayev bu stratejinin temel hedefi olarak 2050 yılına kadar güçlü bir devlet, gelişmiş bir ekonomi ve toplu istihdam temelinde bir refah toplumu yaratmak olduğunu ilan etmiştir.

“Kazakistan–2050 Stratejisi”; hızla değişen tarihi koşullarda yeni Kazakistan için yeni siyasi rotadır.Kazakistan–2050 Stratejisi, Kazakistan–2030 Stratejisi'nin uyumlu bir devamı niteliği taşımaktadır.Kazakistan, 2050 yılına doğru, dünyanın **en gelişmiş ilk otuz** devleti arasında yer almayı hedeflemektedir.

Kazakistan 2050 Stratejisi'nin temel görevleriaşağıdaki gibidir;

1. Yeni rotanın ekonomik politikası; karlılık, yatırımların geri dönüşü ve rekabet ilkelerine dayalı geniş kapsamlı ekonomik pragmatizm,

2) Girişimciliğin çok yönlü olarak desteklenmesi, milli ekonomi

3) Sosyal politikaların yeni prensipleri; sosyal güvence ve bireysel sorumluluk,

4) Bilgi ve profesyonel maharetler; çağdaş eğitim sisteminin, personel yetiştirmenin ve geliştirmenin anahtar kılavuzlarıdır,

5) Devlet inşasının müteakip güçlenmesi ve Kazakistan demokrasisinin gelişmesi,

6) Daimi ve tahmin edilebilir dış politika; milli çıkarların güçlendirilmesi ile bölgesel ve küresel güvenliğin güçlendirilmesi

7) Yeni Kazakistan yurtseverliği çokuluslu ve çok dinli toplumumuzun başarısının temelidir.

2050 yılının Kazakistanlıları; eğitilmiş, üç dilde konuşabilen, özgür insanlardan oluşan bir toplum olacaktır (Nazarbayev, 2022).

3.3. Uluslararası Kuruluşlarla İşbirliği

Bağımsızlığın ilk yıllarında Kazakistan'ın dış politikası daha çok yapısal ve doktriner yaklaşımlara dayalıydı. Kazakistan devletinin dış politika tavrının netleşmesinin sebebi ise Kurucu Devlet Başkanı Nazarbayev'in, dış politikayı etkin bir şekilde yürütmek adına geliştirdiği doktrinlerdir (Lakhayeva, 2012, s. 41). Kazakistan devletinin bağımsızlığın ilk yıllarında dış politikasını etkileyen temel unsurlar şu şekilde sıralanabilir; jeopolitik konum, Rusya ve Çin gibi büyük güçlere komşu statüsünde yer alma, ülkenin dört bir tarafının da kara sınırı olması ve ülke içerisinde çok fazla etnik grubun birlik içerisinde yaşaması. Bu unsurlarla birlikte Kazakistan'ın dış politikasını etkileyen bir diğer etken ise askeri gücünün yeterli güçte olmamasından dolayıve diplomatik siyasi ilişkilerini güçlü tutmak zorunda kalması da dış politika hareketleri arasında gösterilebilir (Turan, 2022).

Sonra, bağımsızlığın gerçekleşmesinden sonra da Nazarbayev, BDT'nin kurulması ve ülkesini nükleer güçten arındırma sürecini çok ustalıkla bir şekilde yönetti. Nazarbayev kendisini, tabi halkını temsilen, ABD başta olmak üzere, o dönemin bütün Batılı ülkelerinin, kameraların ortasına, merkezine yerleştirme becerisini gösterdi. Bir anlamda Kazakistan'ı,

Asya'nın dağılmış olan Sovyet coğrafyasında ortaya çıkan, güçlü, güvenilir, dünya barışına, dünya kalkınmasına hizmet etmeyi hedefleyen bir ülke olarak ortaya koydu.

1992'de, Birleşmiş Milletlerde, barışı ve kalkınmayı amaçlayan CICA örgütünü (Asya'da İşbirliği ve Güven Arttırıcı Önlemler Konferansı) teklif etti. Bu önerisi tüm Birleşmiş Milletler tarafından kabul edildi. Bugün Türkiye tarafından Başkanlığı yürütülen, 2010'a kadar Başkanlığı Kazakistan tarafından yürütülen örgüt hayata geçmiş oldu. Başarılı olup olmayacağı zaman içerisinde görülür. Ama bir leverage'dir, elde kullanılabilecek bir malzemedir.

Daha sonra, yine Kazakistan, Nazarbayev'in bu düzenli, bu akılcı yaklaşımı sonrasında AGİT zirvelerine liderlik yapacak, yani AGİT'in Başkanlığı'nı 2010'lu yıllarda yapacak ilk Türk, Müslüman ve eski SSCB üyesi ülke olarak ortaya çıktığını görüyoruz. İlginç olan nokta şu; orada Kazakistan'ı teklif eden, diğer tüm BDT üyesi ülkeler (Laumulin, 1999).

3.3.1. Merkezî Asya Birliği

1991 yılında bağımsızlığını kazanan Kazakistan ve Orta Asya Cumhuriyetlerinin ilk etapta bütünleşerek bir birlik olma gibi düşünceleri yoktu. Fakat yaşadıkları ekonomik problemleri, Orta Asya ülkelerinin, uluslararası pazara girebilmek ve rekabet edebilmek için tek tek ülkeler olarak değil, tek bir bölge olarak hareket etmelerinin gereği aşikar olmuştur. Bu nedenle Avrasya kıtasının tam kalbinde yer alan ve uluslararası deniz yollarından tamamen uzak olan devletlerin hükümet başkanları 12 Aralık 1991 yılında Aşkabat'ta toplanarak dünya kamuoyunun da büyük yankı uyandıracak kararlılıkta tek bir ekonomik alan olarak ilan etmişlerdir (Uslu, 2010).

Manevi ve kültürel bağları birleştiren ülkeler arasındaki transit ve ekonomik projeler amacı ile kurulan birlik 1990'lı yıllarda Orta Asya Cumhuriyetlerinin yeşeren umudu olmuştur. Bu birlik birçok kere değişikliğe uğradıktan sonra son olarak 2003 yılında Merkezi Asya Ekonomik Birliği'ne çevrilmiştir. Fakat bu birlik kapsamında imzalanan anlaşmaların yürürlüğe girme aşamasında farklı farklı problemlerin ortaya çıkmasından dolayı bu birlik Avrasya Ekonomik Birliğine katılma kararını 2005 yılı içerisinde almıştır (Lakhayeva, 2012). Bağımsız Devletler Topluluğu dışındakalmamak için, Orta Asya devletleri ekonomik alanda birlik olma gerekliliğini görmüşlerdir. Ve bu alandaki işbirliklerini kuvvetlendirmek için

Kazakistan ile Özbekistan arasında 1994 ilk adımı atmıştır. Bu iki devlet arasında 2000 yılına kadar geçerli olmak üzere gümrük ve ortak pazar oluşturma anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmada alınan kararlar neticesinde Kazakistan ve Özbekistan arasındaki gümrük denetimine son bulacak, gümrük tarifeleri uygulaması olmayacak, her iki ülke vatandaşları da herhangi bir güvenlik önlemine takılmadan rahat bir şekilde ülke sınırlarından geçebileceklerdir. Kırgızistan'da 1994 yılında bu birliğe dâhil olmuştur. Bu birliğe Kırgızistan'ın dahil olması yeni kararların alınmasına ve bu kararlar kapsamında serbest dolaşım ilkesi ile krediler, vergiler, gümrük tarifeleri gibi konularda da tekrar toplanılıp her devlet için ortak bir alan oluşturulması bu devletlerin bir bütünlük içinde hareket edeceklerini göstermiştir.

Bu birliğin yürüttüğü, bütünleşme çalışmaları Rusya olmadan tamam olmayacağını anladıklarında, Avrasya Ekonomik Birliğine katılmıştır. Avrasya Ekonomik Birliğine dâhil olmasına rağmen, Kazak Dış Politikasındaki konumunu Merkezi Asya Birliği muhafaza etmeye devam ettirmeyi sürdürmüştür. Bu birliğin, Kazakistan kurucu Devlet Başkanı Nazarbayev, Avrasya Birliğine katılmasını ilk başlarda hoşnut karşılamasada 2005 yılında birliğin yeniden hayata geçirilmesinin mümkün olmadığını ifade etmiştir. Bu sebeple Merkezi Asya Birliği, Avrasya Birliği kapsamında alt sistemler olarak varlığına devam etmektedir (Lakhayeva, 2012).

3.3.2. Asya İşbirliği ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı (CICA)

Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev 47. BM Genel Kurul toplantısı sonucunda Asya'da bir güvenlik ve iş birliği kurulmasına karar verdi. Bu karar neticesinde 1993 yılında "Asya'da İşbirliği ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı (AİGK)/*Conference on Interaction and Confidence Building Measures in Asia* (CICA) adı verilen ve Kazakistan'ın koordinatörlüğünde yeni bir yapılanma oluşmuştur. Aslında bu yapılanmanın temel amacı Orta Asya bölgesinde AGİT (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği) tarzı bir kuruluş şeklinde yapılan işbirliği girişimlerinde bulunmaktır (Türk, 2012).

Orta Asya bölgesinde sağlam ve daha güvenilir bir diplomasi mekanizması kurmak amacıyla Nursultan Nazarbayev'in, CICA'yı kurmuştur. Bu kuruluş ülkelerin diplomatik ilişkilerini güçlendirmenin ötesinde Asya bölgesinde bulunan Türk devletlerin siyasi, sosyal-ekonomik, kültürel etkileşim süreçlerinin daha aktif hale gelmesi ve esas olarak da Avrasya

Bölgesinde ortak bir güvenlik bölgesinin oluşturulması amaçları kapsamındadır. Gündemde olan bu CICA düşüncesi, bölgede siyasi olarak etkin olan birçok ülke ve kuruluş tarafından olumlu karşılanıp desteklenmiştir (Heywood, 2016).

3.3.3. Gümrük Birliği, Avrasya Ekonomik Topluluğu ve Avrasya Birliği

20. Yüzyılın ortalarında başlayan ve hızla büyüme sürecine giren, “Bölgesel Entegrasyon Modelleri” uluslararası toplum içerisinde ortaya çıkmıştır. Orta Asya ülkeleri içerisinde bu durum etkileşim içinde olmuştur. Bu devletlerin, BDT, GUAM, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü gibi bir çok kuruluşa dâhil olmak istemiştir. Bu bağlamda Rusya’nın isteği doğrultusunda oluşturulan bu birlik Rusya, Belarus ve Kazakistan’ın üyeliği ile kurulan Gümrük Birliği ve Ortak Ekonomik Alan projeleri fazlasıyla önemsenmiştir. 1995 yılında Rusya, ilk olarak Kazakistan ve Belarus ile üçlü anlaşmaya karar verip imzaladığı Gümrük Birliği anlaşmasına 1996 yılında Kırgızistan, 1997 yılında da Tacikistan’ı dâhil ederek eski Sovyet ülkeleri içerisinde oluşan bir birlik kurmayı kendine hedef haline getirmiştir. Rusya’nın bu anlaşmalardaki asıl amacı kendisinden bağımsız hale gelen bu ülkeleri hala yönetebilmek ve ekonomik açıdan kontrol altına almaktır. Fakat kurulan bu Gümrük Birliği aktif faaliyetlere konu olmayıp uzun süre kâğıt üstünde bir anlaşma niteliğinde kalınca yeni bir birlik kurulmasına karar verilmiştir (İsmayıl, 2016).

10 Ekim 2000 yılında Kazakistan’ın Astana şehrinde Beyaz Rusya, Rusya, Kırgızistan ve Tacikistan arasında Gümrük Birliği Anlaşmasının temellerine dayalı bir birlik kurulmasına Gümrük Birliği Anlaşmasının kâğıt üstünde kalması sebep olmuştur. Kurulan bu örgüte ise Avrasya Ekonomik Topluluğu (AET) adı verilmiştir.

2003 yılının Nisan ayında yapılan kurul toplantısında “ AET’nin temel amaç ne hedefleri” belirlenmiştir. Bunlar,

- Gümrük birliğinin kurulması,
- Koordine ekonomik politikaların uygulanması,
- Ekonominin reel sektöründeki etkileşim,
- Ortak enerji pazarının kurulması ve geliştirilmesi,
- Taşımacılık birliğinin kurulması ve AET transit potansiyelinin kullanımı,
- Tarımsal sanayi sektöründe etkileşim,

- Hizmet sektöründe ortak pazarın kurulması,
- Ortak finans pazarının kurulması ve dövizler entegrasyonunun geliştirilmesi,
- Sosyo-kültürel alanlarda ve göçmenlik politikasında işbirliği sağlamak,
- AET örgenleri faaliyetlerinin ve etki alanlarının geliştirilmesi.

Bu 10 madde örgütün faaliyet amaçlarıdır.

Avrasya Birliği; ilk başlarda Rusya, Beyaz Rusya ve Kazakistan arasında ekonomik açıdan bir bütün olmak ve işbirliği sürecinin başlaması için kurulan bir üst yapılanmadır. Sovyetler döneminde bu devletlerin ekonomisinin Rus yönetimine tabi olması Ekonomik açıdan bir birliğin kurulmasının asıl nedenidir. Ayrıca Sovyetlerin, bu devletlere uyguladığı politikaların bir sonucunda oluşmuştur bu durum. Dünyada hiçbir ülke, gelişim sürecinde devletin ekonomik temellerini sarsan krizlerden kaçabilmiş değildir. Ve Kazakistan'da, bu krizlerden kaçamadı, bağımsızlığını kazandığı ilk yıllarda ekonomisi iç açıcı bir durumda değildi. Bağımsızlık yılları boyunca Kazakistan'ın ekonomisinin sağlam bir zeminin olmaması buda güçlü ekonomistlerinin olmaması, bağımlı bir ülke olup ve hammadde açığı gibi büyük problemleri mevcuttu. Kazakistan bağımsızlığını ilan ettiği yıllarda, petrol ve gazın keşfi, aranması, çıkartılması ve nakledilmesi konularında oldukça ciddi zorluklarla karşılaşmıştır. Petrol-gaz sanayi; ciddi şekilde teknoloji makine ve donanım, yatırım sermayesi ve ayrıca batılı petrol şirketleriyle çalışma deneyimi noksanlığı yaşamıştır. Bilindiği gibi önemli olan petrolün çıkartılması değil, dünya pazarlarında satılabilmesidir (Şimsir, 2008).

Bağımsızlıklarını elde ettikleri sırada işletmeleri dünya piyasalarında faaliyet yürütecek ve başarılı şekilde rekabet edecek kadar çağdaş değildi. Sovyetler Birliği döneminde yapılmış ülke içi nakliye sistemi egemen bir devletin taleplerine cevap veremiyordu ve uluslararası piyasalara ulaşım sınırlıydı. SSCB'nin dağılmasından sonra, petrol boru hatlarının çoğunluğu Rusya topraklarında kaldı. Bu durum, post-Sovyet coğrafyada birleşik petrol-gaz sektörü çalışmalarının etkinliği ve verimliliği üzerinde önemli etkilerde bulundu. Sovyetler Birliği döneminde gereken önemin gösterilmediği çevre koruma sorunları da beraberinde getirdi.

Kazakistan'ın ilk ciddi başarısı, ülkenin tüm petrol sektörünün gelişmesine imkân sağlayacak olan Chevron şirketiyle anlaşma imzalaması olmuştur. Bu anlaşma, daha sonra gelecek olan tüm yatırımcılar için bir güvence olmuştur. Bu anlaşma, Kazakistan Devletinin ekonomik bağımsızlığımızın temelini atarak, gerçekten de “yüzyılın anlaşması” olmuştur.

Avrasyacılık esas itibariyle 20'nci yüzyılın başında Çarlık Rusya'sında, kimlik sorunsalı bağlamında ortaya çıkan bir kavramdır. Biz kimiz? Ortodoks muyuz, Batılı mıyız, gibi sorular çerçevesinde tartışılmıştır.

Ancak, günümüzdeki anlamı daha farklıdır. Bugün tartıştığımız Avrasyacılık kavramı SSCB dağıldıktan sonra ortaya çıktı. Esas itibariyle, batılılaşma, çağdaşlaşma olarak tanımlanabilir. Batı uygarlığının insan hakları, liberalizm, demokrasi gibi kavramlarını benimsemektedir. Ancak, aynı zamanda, içinde batının sömürgeci ve müdahaleci tavrına karşı duruşu, Avro-Atlantik egemenliğine karşıtlığı da barındırmaktadır.

Avrasyacılar insan haklarına karşı değiller, ama insan hakları kavramına dayanılarak başka ülkelerin iç işlerine karışılmasına karşılar.

Avrasyacılık kavramı yere ve zamana göre farklı algılanabilmektedir. Rusya'daki, Kazakistan'daki ve Türkiye'deki Avrasyacılık kavramı birbirinden farklılıklargöstermektedir.

Avrasya yaklaşım karma ekonomik modeli savunmaktadır. Stratejik ürün sektörlerde devlet egemenliğini esas almaktadır(Brzezinski, 2005).

Siyasette gelenekçidir. Kimliğine ve geçmişine sahip çıkmaktadır. Demokrasi anlayışı burjuvazi ve oligarşi tarafından yönlendirilen siyaset anlayışından çok, halkın yönetime doğrudan katılımını sağlamaya yönelik bir anlayıştır.

Sosyal hayatta göçebe kültür ile yerleşik kültürün, kentli ile köylünün, Doğu ile Batı'nın, İslam ile Ortodoksluğun diyalogunu, kaynaşmasını istemektedirler.

Avrasyacılar insana değer vermektedir ama bireyci değildir. Kolektivist toplum içinde bireyin varlığını gerçekleştirebileceği düşünülmektedir.

Avrasyacıların milliyetçilikleri etnik değil, bölgeseldir. Panslavizm, Panislamizm gibi ırk ve din temeline dayalı milliyetçiliğe karşıdır. Türklüğün bölgedeki varlığı ve Rusya'nın merkezîyetçiliği kabul edilmektedir.

Belirtilen özellikleri taşıyan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev'in Avrasyacılığı, esas itibariyle, ekonomik temeller üzerine inşa edilmiş, bütünleşmeci bir Avrasyacılıktır.

N. Nazarbayev'e göre, Kazakistan, Rusya ve Türkiye Avrasya'nın üç önemli ülkesidir. Bölgenin güvenliği ve kalkınması için çok kültürlü, çok dilli ve çok dinli bir bütünleşmenin sağlanması önemlidir.

Burada, çok temel bir sorunu da belirtmek gerekir. Bu yine bir Batı kavramı olan "sürdürülebilirlik'in sağlanmasıdır. N. Nazarbayev gibi büyük liderlerden sonra gelen devlet adamları, aynı siyaseti, aynı çizgiyi sürdüremeyebilir. Bu sorunun aşılması için toplumsal

bilinç oluşturulması, Avrasyacı ekonomist, Avrasyacı hukukçu, Avrasyacı sosyolog gibi Avrasyacı nesiller yetiştirilmesi önemlidir(Brzezinski, 2005).

3.3.4.Şanghay İşbirliği Örgütü (SİÖ-SCO)

1996 yılında Çin, Rusya, Kırgızistan, Kazakistan ve Tacikistan'ın kurucu üye olarak yer aldıkları Şangay İşbirliği Örgütü, üye olan ülkeler arasındaki güvenin sağlamlaştırılması, sınır bölgelerinin silahsızlandırılması ve bölgesel işbirliğinin sağlanması hedeflenerek kurulmuştur. 2001 yılında Özbekistan'ın kurulan bu örgüte katılmasına kadar “Şangay Beşlisi” adı verilmiştir. 1996 ve 1997 yıllarında, kurucusu olan beş üye devletin devlet başkanları, sırasıyla Şangay ve Moskova’da bir araya gelerek “Sınır Bölgelerinde Askeri Güvenin Artırılması”anlaşmasını imzalamışlardır. Devamında 1998-2000 yıllarında Almatı, Bişkek ve Duşanbe’de yapılan zirve toplantılarında siyaset, ekonomi ve güvenlik konuları gündem olmuştur.

Rusya Kazakistan, Kırgızistan, Çin, , Tacikistan birlikteliğiyle kurulan örgütün günümüzde 8 üyesi, 4 gözlemcisi ve 6 tanede diyalog ortağı vardır. Örgütün gözlemci ülkeleri; Afganistan, Belarus, İran ve Moğolistan’dır. Diyalog ortakları ise; Türkiye, Azerbaycan, Kamboçya, Nepal, Sri Lanka ve Ermenistan’dır. 6-7 Haziran 2012 tarihinde Beijing’de düzenlenen devlet başkanları zirvesinde Türkiye’nin örgüte diyalog ortaklığı oy birliği ile kabul edilmiştir (Haberler.com, 2022).

Bu gelişmeler ışığında Kazakistan, kendi bölgesi içerisinde kurulan ve dünya kamuoyunu büyük yankı uyandıran örgütler içerisinde sözü geçen ve hayati kararlar alabilen bir devlet konumunda var olmuştur. Yaşanan bu önemli gelişmelerin bağımsızlığın ilk yıllarından itibaren hem yaptığı ekonomik stratejilerle hem de dünya ülkeleriyle kurduğu siyasi ve diplomatik ilişkiler ile Nursultan Nazarbayev temellendirmiştir. Onun bu başarılı hamleleri ile Kazakistan devleti uluslararası alanda kendini duyurabilen ve kendi bölgesinde yaşanan sorunlara çözüm üretebilen bir devlet olmuştur.

3.3.5.Türk Konseyi (Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi) ve Zirveler Süreci

2009 yılında bir örgüt olarak kurulan Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi (TDİK), yani diğer adıyla Türk Konseyi, üye olan ülkeler arasında diplomatik ve siyasi işbirliği sağlamak hedeflenmiştir. Bu örgütün kurucu üyeleri; Kırgızistan, Azerbaycan, Kazakistan, ve Türkiye’dir. Bu konseyin kurulmasına temel oluşturan belgeleri ise 2009 yılında imzalanan Nahçıvan Anlaşması ve 2010 yılında yayınlanan İstanbul Bildirisi’dir.

“ Türkçe Konuşan Devlet Başkanları Zirveleri” 1992 yılında başlayan ile oluşturulan siyasi temellere dayandırılanbir yapılanmadır. Günümüze kadar 10 adet zirve gerçekleştirilmiş ve bu zirvelerden en önemlisi olarak kabul edilen ve 2010 yılında düzenlenen İstanbul Zirvesidir TDİK’nin kuruluşu resmiyette İstanbul Zirvesi ile ilan edilmiştir(Tüymebayev, 2014).

3.3.6.Kazakistan’ın Bağımsız Devletler Topluluğu Üyeliği

8 Aralık 1991 tarihinde Beyaz Rusya (Belarus), Rusya ve Ukrayna Devlet başkanları tarafından Minsk kentinde kurulan Bağımsız Devletler Topluluğu, 21 Aralık’ta Estonya, Letonya, Litvanya, Ukrayna ve Gürcistan hariç tüm eski Sovyet Cumhuriyetleri tarafından imzalanan anlaşma ile resmen kurulduğunu ilan ederek tüm dünyaya duyurmuştur. 1991 yılında kurulan topluluğa Gürcistan 15 yıl bu toplulukta varlığını sürdürürken, 2008 yılında Güney Osetya Savaşı sonrasında Meclis kararı ile 15 Ağustos 2008’de BDT’den ayrıldığını ilan etmiştir. 2005 yılında ise Türkmenistan, bu topluluğunüyeliğinden ayrılmış ve fakatgözlemci ülke olarak katkıda bulunmaya devam etmiştir. İlk başlarda topluluğun amacı Siyasi bir birlik kurmaktı fakat BDT ilerleyen zamanlarda üye ülkeler arasında yapılan ekonomik iş birliği ve ortaklık anlaşmaları sonucunda diğer birçok topluluk gibi bu toplulukta ekonomik birliktelikler üzerinden devam etmiştir. Günümüzdeönemli bir güç merkezi olan BDT, yaklaşık 240 milyonluk nüfusu, dünyanın toplam doğal kaynaklarının yüzde25’i ve sanayi potansiyelinin yüzde 10’una sahiptir.

Bağımsız Devletler Topluluğu Organları

- 1.Devlet Başkanları Konseyi
- 2.Hükümet Başkanları Konseyi
- 3.Parlamentolar arası Asamble
- 4.Dışişleri Bakanları Konseyi
- 5.Ekonomik Konsey
- 6.İcra Komitesi
- 7.Savunma Bakanları Konseyi
- 8.Sınır Muhafız Komutanları Konseyi
- 9.Terörle Mücadele Merkezi
- 10.Devletlerarası Banka
- 11.Devletlerarası İstatistik Komitesi
- 12.İşbirliği Komiteleri

Nursultan Nazarbayev yönetimi, 1991-2004 döneminde BDT-Rusya Federasyonu yönlendirmeleri doğrultusunda ilk olarak, 21 Aralık 1991 tarihli Almatı Antlaşmasını imzalayarak kurucu devlet sıfatıyla BDT içerisinde yer almıştır. 25 Mayıs 1992’de Dostluk, İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Antlaşmasını imzalaması Kazakistan ve Rusya Federasyonu ile ikili sınır antlaşması arayışında bir çıkış noktası buldular. Kazakistan, BDT güvenlik mekanizmalarında etkin olma karşılığında toprak bütünlüğünü sağlam temellere dayandırdı(Güneş, 2022).

3.3.7.Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT/OSCE) ve Kazakistan’ın 2010 Dönem Başkanlığı

Soğuk Savaş döneminde oldukça önemli bir amaç edinen“Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK)“, Doğu Blok’unun dağılmasındaki en önemli aktör olarak sahnede yerini almıştır. Doğu Blok’unun yıkılmasından sonra biten soğuk savaş döneminden sonraki süreçte AGİK’in önem arz eden misyonu devam etmiştir. Sovyet coğrafyasında bulunan ve bağımsızlığını yeni kazanan devletlerin batılılaşma sürecinde yardımcı olmak Blok’unun dağılmasının ardından, AGİK’in görevi olarak belirlenmiştir. Bu görev neticesinde bölge

lkelerde demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları, serbest piyasa ekonomisi gibi batılı birçok değerlerin kazandırılmasında başarıkaçınılmaz olmuştur. Temel ilkeleri ise,

- Egemen eştlik ve egemenliğe saygı,
- Kuvvet kullanmaktan veya kuvvet kullanma tehdidinden kaçınma,
- Sınırların ihlal edilmezliği,
- Devletlerin toprak bütünlüğünün korunması,
- Anlaşmazlıkların barışçıl yollardan zm,
- İçişlerine karışmama,
- İnsan hakları ve temel özgürlüklere saygı
- Halkların eşt haklardan ve kendi kaderlerini tayin hakkından yararlanması,
- Devletler arasında işbirliği,
- Uluslararası hukuktan doğan yükümlülüklerin iyi niyetle yerine getirilmesi,

nemli bir misyona sahip olan AGİK 1994 yılında Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'na (AGİT) dönüşmüştür (Karabulut, 2011). 1994 yılında Budapeşte'de gerçekleştirilen Dışışleri Bakanları Konseyi Konferansı sırasında Konferansın rgt dönüştürülmesi için gerekli olan zeminin hazır olmasınedeniyle ile hızlı bir şekilde karar alınmıştır(Sönmezoğlu, 2005).

Kuzey Amerika, Orta Asya ve Avrupa bölgelerinde yer alan 56 ülkeyi birleştiren AGİT'in, 2010 yılındaKazakistan'ınbaşkanlığındayapılmasıKazakistan'ın uluslararası toplum içinde tutunmaya bulunduğu konumun ne kadar önemli olduğunu gözler önüne sermektedir. Kazakistan Devleti için, dönem başkanlığı yaşıanan en önemli olay 1999 yılında İstanbul'da gerçekleştirilen zirveden 11 yıl sonraki zirvenin Astana AGİT Zirvesi olmasıdır. Kazakistan eski Sovyet lkeleri arasında AGİT dönem başkanlığı yapan ilk ülke olması Kazakistan için önemli bir adımdır.NursultanNazarbayev 2010 yılındaki bu dönem başkanlığının logosunu Latince "T" harfi ile belirlemiştir. Bunlar; Güven (*Trust*), Gelenek (*Tradition*), Şeffaflık (*Transparency*), Hoşėr (*Tolerance*) şeklindedir(Elbir, 2019).

3.3.8. Kazakistan'ın İslam Konferansı Örgütü Üyeliği

Müslümanların üçüncü mabedi olan ve İsrail'in işgali altında bulunan Kudüs'te yer alan Mescid-i Aksa'nın, 21 Ağustos 1969 tarihinde Avustralyalı radikal bir Yahudi tarafından kundaklanması sonucunda İslam dünyasında meydana gelen tepkiler neticesinde, Rabat'ta ilk kez düzenlenen İslam Zirve Konferansı'nda alınan bir karar doğrultusunda 22–25 Eylül 1969 tarihlerinde kurulmuştur. Örgütün ismi 28-30 Haziran 2011 tarihlerinde Astana'da düzenlenen 38. Dışişleri Bakanları Konseyi (DBK) Toplantısı'nda İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) olarak değişikliğe gidilmiştir. 1970 Mart ayında Cidde'de gerçekleştirilen 1. DBK Toplantısı'nda Genel Sekreterliğin oluşturulmasına ve Kudüs'ün kurtarılmasına kadar Sekreteryanın, Cidde'de faaliyet göstermesine belirlenmiştir. Bu kararın ardından örgüte bir Genel Sekreter ataması gerçekleşmiştir.

İİT Organları ise;

- Dışişleri Bakanları Konseyi
- Daimi Komiteler
- İslam Zirvesi
- İcra Komitesi
- Uluslararası İslami Adalet Divanı (Statüsünün yürürlüğe girmesi sonrası örgütün asli yargı organı olması öngörülmektedir)

- Bağımsız Daimi İnsan Hakları Komisyonu
- Daimi Temsilciler Komitesi
- Genel Sekreterlik
- Alt Organlar
- Uzmanlık Kuruluşları
- İlgili Kuruluşlar

Şeklinde belirlenmiştir (T.C Dış İşleri Bakanlığı, 2022).

15 Kasım 2012 tarihinde Kazakistan'ın bir yıldan uzun zamandır sürdürdüğü İslam İşbirliği Teşkilatındaki Dönem Başkanlığı bitmiştir.

3.3.9. Kazakistan'ın Dünya Ticaret Örgütü Üyeliği

Dünya Ticaret Örgütü, Uruguay Round müzakereleri sırasında Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması'nın (GATT) yerini alan bir örgüt teşkil etmektedir. Ayrıca bu örgüt, 29 ayrı çok taraflı hukuki belgeyi, anlaşmayı ve 25 Bakanlar Bildirisini içine almaktadır. Örgüt Marakeş'te (Fas) 15 Nisan 1994 tarihinde imzalanan Dünya Ticaret Örgütü Anlaşması (*Final Act*) ile kurulmuştur. Çok taraflı ticaret sisteminin kurumsal temelini oluşturan Dünya Ticaret Örgütü 1 Ocak 1995 tarihinde yasal olarak resmen faaliyete geçmiştir. Dünya Ticaret Örgütü uluslararası ticaret sisteminin temel organı olduğunu ispatlamıştır. Özellikle üye ülkelerarasındaki anlaşmazlıkların çözümü konusundaki kararlılığı ile üye ülkelerin de güvenini önemli ölçüde elde etmiştir.

Örgüt, uluslararası ticaretin yönünün belirlendiği, üye ülkelerin ticari sorunlarını tek taraflı çözüme başvurmadan, gelişme yolundaki ülkelerin çok taraflı ticaret sistemi ile bütünleşmesine aracılık ve yardım teşkil eden işlevsel bir örgüt kapsamındadır. Bu bilgilere ek olarak, uluslararası ticaret sisteminin gelişme aşamasında, gelişme yönündeki ülkeler ve en az gelişmiş ülkelerin ticari ve ekonomik bakımlardan karşılaştıkları sorunların çözülmesinde Dünya Ticaret Örgütü sisteminin yetersiz kaldığı da sıklıkla dile getirilen bir sorunlar arasındadır.

Örgütün temel işlevleri şu şekildedir;

- Örgütü meydana getiren çok taraflı ve çoklu ticaret anlaşmalarının uygulanmasını ve denetlenmesini gerçekleştirmek,
- Çok taraflı ticaret müzakerelerinin yürütüldüğü bir forum oluşturmak,
- Ticari uyuşmazlıkların çözümünü sağlamak,
- Küresel ekonomik politikayla ilgili diğer uluslararası kuruluşlarla işbirliğini sağlamak,
- Gelişme yolundaki ve geçiş sürecindeki ekonomilerin çok taraflı ticaret sistemi ile bütünleşmelerine yardımcı olmak,
- Üye ülkelerin ulusal ticaret politikalarını izlemek.

Kazakistan, 19 yıl süren müzakere sürecinin ardından, 2015 yılında Dünya Ticaret Örgütü'ne resmen üye konumuna ulaşmıştır (Laumulin, 1999).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. KAZAKİSTAN ANAYASASI

Kazakistan'ın kendi Anayasa'sını oluşturmaya başlaması, Sovyetler Birliği'nin dağılması dönemine denk düşer. Egemen bir devlete doğru atılan ilk adım, 25 Ekim 1990 tarihinde, Kazakistan SSC Yüksek Sovyet'inde Kazakistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin Egemenlik Deklarasyonu'nun kabul edilmesi olmuştur.

Devletin; sosyal, demokratik bir hukuk devleti olduğu, halkın; devlet erkinin tek kaynağı olduğu, ülke topraklarının bölünmezliği ve dokunulmazlığı gibi, egemen Kazakistan'ın, daha sonraki iki Anayasa'sında daha da geliştirilecek olan başlıca hükümlerden bir kısmı, bu deklarasyonda yansımaları bulmuştur.

Şüphesiz Egemenlik Deklarasyonu, hukuki bir dokümandan çok, siyasi bir dokümandı. Tam olarak söylemek gerekirse, maddeleri hukuki kurallar değildi. Yani hiçbir hukuki güce sahip değillerdi. Bağımsızlığın yasal olarak keskinleştirilmesi için, ilgili temel mevzuatın kabul edilmesi gerekiyordu.

Bu mevzuat, 16 Aralık 1991'de kabul edilen Kazakistan Cumhuriyeti'nin Devlet Bağımsızlığı Hakkında temel yasa oldu. İşte bu tarih, bugün Kazakistan'ın Bağımsızlık Günü olarak kutlanmaktadır.

Bağımsızlık Günü, sadece resmi olarak onaylanmış bir bayram tarihi olmamalıdır. Bu tarih çok daha büyük bir anlam yüklüdür. Bağımsızlık Günü, aynı zamanda, Kazakistan'ın bağımsızlık mücadelesinde başlangıç noktası olmuştur. Günümüzde her Kazakistanlı, bu günü, kendi şahsi bağımsızlığının ve başarılarının günü olarak da kutlamaktadır.

“Kazakistan Cumhuriyeti'nin Devlet Bağımsızlığı Hakkındaki” yasa, Kazakistan Cumhuriyeti'nin, bölünmez bütünlüğe ve dokunulmaz topraklara sahip olan, uluslararası hukuk ilkeleri temelinde tüm devletlerle ilişkiler tesis eden, egemen bir devlet olarak bağımsızlığını ilan etti ve hukuki olarak bunu teyit etti. Ülkede yaşayan halklar adına hareket etme hakkı, sadece Yüksek Meclis'e değil, aynı zamanda devletin de başı olan Kazakistan Devlet Başkanı'na verildi.

Bundan başka, bu yasayla, Kazakistan'da bağımsız ekonomik sistem olacağı öngörüldü. Bu sistem; mülkiyet edinmede eşitlik, kendine ait finans, kredi ve para sistemi oluşturma

imkânı ile altın rezervleri, elmas ve döviz fonları oluşturulması esasını temel aldı. Ayrıca, silahlıkuvvetlerin oluşturulacağı ilan edildi.

Bu yasanın, Devlet Egemenlik Deklarasyonuyla birlikte cumhuriyetin yeni Anayasa'sının hazırlanmasına temel teşkil ettiği ilan edildi. Bu arada, Kazakistan Cumhuriyeti anayasasının ve diğer kanunlarının, adı geçen yasayla çelişmediği ölçüde geçerli oldukları teyit edildi.

Böylelikle, egemen Kazakistan'ın bu ilk yasal düzenlemesine, o dönemde, Kazakistan SSC'de yürürlükte olan 1978 Anayasası'ndan daha üstün bir yasal güç verilmiş oldu. Bu adım; ne kadar “yamanırsa yamansın” Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Anayasası; hızla değişen, yeni bir sosyoekonomik biçime geçmekte olan, uluslararası olanlar dâhil kesinlikle yepyeni sosyal ilişkilere giren bir ülkenin ihtiyaçlarını karşılayamadığı için, atılması zorunlu bir adımdı. Yeni egemen, demokratik hukuk devleti kesinlikle başka ilkeler üzerine oturtulmuştu ve başka yasal temellere ihtiyaç duymaktaydı. Bu temeller Kazakistan Cumhuriyeti'nin Devlet Bağımsızlığı Yasası'na da kondu. Ancak bağımsız devletin kesin olarak oluşturulması için yeni bir Anayasa'ya ihtiyaç vardı.

Mart 1994'te Yüksek Meclis (Sovyet) seçimleri Oluşan yeni Yüksek Meclis'e büyük ümitler bağladım. Oldukça uzun bir patinajdan sonra, yeni Parlamento, adım adımyapıcı işbirliği yoluna girdi. Şüphesiz yeni Parlamento eskisinden daha profesyoneldi, buna rağmen beklentilere cevap veremedi. Milletvekilleri kısa sürede ne için seçildiğini unuttu. Bu Yüksek Meclis, görev yaptığı süre içerisinde sadece 7 kanun kabul etti. Oysa bu süre içinde, 177 milletvekiline, bütçeden 177 milyar tengeden daha fazla ödeme yapıldı.

1994 yılı bütçe yasasının görüşme sürecinde ortaya çıkan durumu hatırlamak yeterli olacaktır. Bütçe taslağını Parlamento'ya sunan Hükümet, 1994 yılının üç ayını milletvekilleriyle görüşerek geçirdi. Ancak uzun görüşmelerden ve Hükümet'in istifa tehdidinden sonra, 1994 bütçesi kabul edilebildi.

Yüksek Meclis, Aralık 1994'te, dillerin statüsü, devlet yapısı ve toprak üzerinde özel mülkiyet tesis edilebilmesi konularında halk oylaması yapılmasını reddetmesine rağmen, milletvekilleriyle çalışmaya devam ettim. Daha net ve istikrarlı bir iktidar yapısı oluşturulması, köklü ekonomik ve sosyo-politik öneme sahip sorunların Anayasa düzeyinde çözülmesi gerekliliği gün gibi ortadaydı.

Yeni Anayasa taslağının, öncelikle görüşülmek üzere, yeni oluşan Yüksek Meclis'in 13'üncü oturumuna sunulması planlanmıştı. O zamana kadar, Anayasa'ya bağlı reformlar

uygulanmaya hazır hale getirilecekti. Bunu, ekonomik sorunlar görüşülürken Parlamento'nun attığı olumlu adımlardan ve bir kısım etkili milletvekillerinin oluşturduğu gruplarla yaptığım temaslarda gün gibi ortadaydı.

Anayasa Mahkemesi, 11 Mart tarihli ek Kararına göre, ülke Parlamento'su Anayasa'ya aykırı oluşmuştu ya da başka bir deyişle, Parlamento'nun faaliyetleri yasal değildi.

Aynı zamanda, Devlet Başkanı'na yasama içerikli kararlar alma hakkı veren 10 Aralık 1993 tarihli “Kazakistan Cumhuriyeti Devlet Başkanı'na ve Yerel Yönetimlerin Başkanlarına Geçici Ek Yetkiler Verilmesi Hakkındaki” Kanun yeniden yürürlüğe girdi. Bu Kanun, yeni Anayasa kabul edilinceye kadar yürürlükte kaldı. Bu süre zarfında, Devlet Başkanlığı tarafından; her şeyden önce ülkede ekonomik reformlar yapılabilmesi, tüm reformların tempolarının hızlandırılabilmesi ve kalkınma rotasının net bir şekilde belirlenebilmesine yönelik, devletin hayati faaliyetlerinin tüm belli başlı alanlarını kapsayan, yaklaşık 140 Kanun Hükmünde Kararname yayınlandı.

Devlet Başkanı'nın “Toprak Hakkında”, “Yeraltı Zenginlikleri ve Bunların Kullanımı Hakkında”, “Petrol Hakkında” ve “Yabancı Yatırımlar Hakkındaki Kararnameleri ile diğer bazı kararname'ler, tam da bu dönemde yayınlandı. Bu kararnameler, ideolojisi bakımından ekonominin ciddi şekilde reforme edilmesine olanak sağlamıştır. Bu kararnameler; ekonominin liberalizasyonuna, devlet tekeline son vermeye, girişimciliğe serbestlik getirilmesine ve desteklenmesine yönelikti. Tam zamanında ve başarılı şekilde gerçekleştirilen reformlar sonucunda, halkın büyük güvenini sağlayan BDT'deki en iyi iki seviyeli bankacılık sistemi oluşmaya başladı.

Yaygın olarak tüm ülkede açılan ticari bankalar ağı, özel girişimciliğin gelişmesinde, üzerine düşen belirleyici rolü oynamıştır. Yasalarla desteklenen garantiler sayesinde ülkeye büyük yabancı sermayenin çekilebilmesi için gereken şartlar oluşturulmuştur. Kazakistan'ın yeraltı zenginliklerinin kullanımı alanında büyük uluslararası projelerin hayata geçirilmesi için cazip bir hale gelmiştir. Bu durum, binlerce Kazak vatandaşına istihdam sağlarken, devlet bütçesine kaynak oluşturmuştur.

Anayasa Mahkemesi'nce kabul edilen kararlar doğrultusunda, aynı gün, “Kazakistan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi'nin 6 Mart 1995 Tarihli Karar Gerekçesinden Kaynaklanan Tedbirler Hakkında” bir Kararname imzalandı. Bu kararname ile milletvekillerinin iş bulması, Yüksek Meclis'e ait mal varlığının korunması ve Yüksek Meclis faaliyetlerine son verilmesiyle ilgili diğer konularda çalışmak üzere bir devlet komisyonu oluşturuldu.

Parlamento yetkilerinin Anayasa'ya aykırılığı, yasal olmayan Yüksek Meclis'in katılımıyla oluşturulan Hükümet yetkilerinin de Anayasa'ya aykırı olduğu anlamına gelmekteydi. Hükümet, 11 Mart'ta, istifasını sundu. Yine aynı dönemde Merkez Seçim Komisyonu'nun istifasını da sundu. Anayasa'ya ve “Kazakistan Cumhuriyeti Devlet Başkanı'na ve Yerel Yönetimlerin Başkanlarına Geçici Ek Yetkiler Verilmesi Hakkındaki” Kanuna istinaden, AkejanKajigeldin'i Kazakistan Cumhuriyeti Başbakanı olarak Nursultan Nazarbayev atandıve, en kısa sürede yeni Hükümet'i oluşturmakla görevlendirildi(Nazarbayev, 2012).

4.1. 1995 Anayasası

Modern demokrasinin temellerinin atıldığı iki yüzyıldan uzun bir zaman önce, kanunlarda ve Anayasa'larda sık sık değişiklikler yapılmasından yana olmayan Amerikan Başkanı T. Jefferson şöyle yazmıştır: “Kanunlar ve beşeri kurumlar, insan aklının ilerlemesiyle el ele yürümelidir.” iki yüzyıl geçtikten sonra bile bu ifade güncelliğini kaybetmemiştir.

1995 yılında kabul edilen Anayasa'nın, Kazakistan'da reformların hayata geçirilmesi için güçlü bir itici güç olduğuortadadır. 1995 Anayasası'nın hükümleri sayesinde, kısa sürede, pek çok alanda, genç devletimiekonomisinde ve politikasında, ülkede yaşayan uluslar arasındaki istikrarda büyük olumlu sonuçlar elde edilmiştir.

Mevcut Anayasa'nın kabulüyle birlikte Kazakistan'da ekonomik reformların hayata geçirilmesi için "yeşil ışık yandı. Açık söylemek gerekirse, her şeyi yönetmeye çalışan, ama hiç bir şeyi yönetmeyen Yüksek Meclis in yerini profesyonel iki bölümlü Parlamento aldı ve bu süre içinde ülkenin çehresini değiştiren kanunları çıkardı.

1995 Anayasası ekonomik reformlara yeni bir ivme kazandırdı. Parlamento ve Hükümet'in faaliyet alanları konusunda, piyasa ilişkilerinin günümüz şartlarına uyan, etkin hükümlerden oluşan hukuki temeli ve yasal zemini hazırladı. Yeni Anayasa hem devlet mülkiyetinin, hem özel mülkiyetin eşit düzeyde korunmasını garanti altına aldı.

Yürürlükteki Anayasa'da; çalışma ve girişimcilik faaliyetlerinin serbestliği, boyutları yasayla belirlenmiş ücretsiz sağlık hizmeti alınması, ücretsiz ortaöğretim, vicdan özgürlüğü gibi hakların devlet tarafından gerçekten garanti edildiği ilan edilmiştir. Sınav kazanılması

şartıyla ücretsiz yüksek öğrenim imkânı sağlanması ile yaş, hastalık, sakatlık veya aile reisinin kaybı hallerinde sosyal güvence sağlanması da garanti altına alınmıştır. Anayasa'da öngörülen bu haklar, günümüzde, somut kanun kurallarıyla da güçlendirilmiş ve köklü bir şekilde halkın günlük yaşamına girmiştir. Anayasa, temel insan hak ve özgürlüklerini sağlamlaştırdı, ülkede yaşayan tüm vatandaşların haklar konusundaki eşitliğini sağladı. Bu durum, temel demokratik ilkelerin, toplum yaşamına girmesine yardımcı olmaktadır.

Başka bir deyişle Anayasa, insanın kendi iş yaşamına yaptığı somut katkıya bağlı olarak, çok çeşitli şahsi menfaatler sağlamasına imkân tanıyan günümüz piyasa eke ilkelerine uygun şekilde, Anayasa'da öngörülen hak özgürlük ve vatandaş sorumluluklarının özü ile içeriğini formüle etmiştir. Bu arada, gerekli asgari sosyal hizmetler de ücretsiz olarak devlet tarafından garanti altına alınmıştır. Ekonomik özgürlük, ideolojik ve politik çok çeşitlilik ve herkesin kanunlar önünde eşit olması Kazakistan kalkınmasının belli başlı öncelikleridir.

Politik rejimin demokratikleştirilmesi devletin bireye sunduğu sosyal imkânlar listesini genişletti. Ulusal hukuk sisteminde, bireyin ve vatandaşın hak ve özgürlüklerinin önemli ölçüde artması ve alışlagelmiş yasal garantilere yeni ilaveler yapılması, bunun bir sonucu olarak ortaya çıktı. Kazakistan, BM Vatandaşlık Hakları Evrensel Beyannamesi gibi çok önemli belgeleri ve ayrıca politik ekonomik, sosyal ve kültürel haklar konusundaki uluslararası talepleri, tam olarak yerine getirilebilmesi için uygun şartlar oluşturulduktan sonra imzaladı.

Anayasa temelinde yeni yasalar hazırlandı. Özel mülkiyet, sivil toplum, serbest girişimcilik konularını düzenleyen yenilenmiş Anayasa hukuku oluşturuldu. Dünya kamuoyu tarafından onaylanan ilkelere uygun olarak medeni kanun, ceza kanunu ile usul ve icra kanunlarında ciddi değişiklikler yapıldı.

Ceza kanunuyla korunması gereken ve kanunun ilk rinde tanımlanan sosyal değerlerin yeni hiyerarşisi belirlendi. Bu değerler temelinde ceza kanunu oluşturuldu. Ceza kanununun uluslararası hukuk kamuoyunda oldukça yüksek bir not aldı.

Hukuk devletinin gelişmesini sağlayan araçlardan birinin doğru tespit edilmiş ceza hukuku politikası olduğunu ilave etmem gerekiyor. Bu politika, ülkede kaynağını; devletin en yüce değerinin insan, onun yaşamı, hakları ve özgürlükleri olduğunu ilan eden Anayasa'dan almaktadır. Yasaları çiğneyenler için ağır ceza uygulamalarından uzaklaşma yöntemiyle devlet, bu kişilerin akılcı şekilde cezalandırılmalarını, bunu yaparken de ceza politikasının insanileştirilmesini ve ceza uygulama sisteminin liberalizasyonunu sağlamaktadır. Tüm

bunların sonucunda, Kazakistan, 100.000 kişiye düşen tutuklu sayısı bakımından yakın geçmişte ABD ve Rusya'dan sonra dünyada üçüncü sırada gelirken, şimdi daha gerilemiştir.

Bununla birlikte, suçun; günden güne, tehditkâr biçimlere kavuşan küreselleşme ve biçim değiştirme eğilimi, yasa ihlalleri ve özellikle de daha tehlikeli suçlardan dolayı mesuliyetin kaçınılmazlığı ilkesini güncel hale getirmektedir.

Şu sıralarda, toplum gündemini meşgul eden, sosyal ve hukuki bir ikilem karakteri taşıyan ölüm cezası meselesi çözümlenmektedir. Şimdilik, ölüm cezasının uygulanması ertelenmektedir. Biz bu sorunun, toplumun manevi yaşamının canlanması ile sosyal değerlerin yeniden oluşmasına refakat eden devletin gelişmecinin dönemeç noktasında, keskin bir şekilde, ortaya çıkacaktır.

İç politikada, ülkede yaşayan halklar arasında ve makro-ekonomi alanda istikrar sağlanması, enflasyonun tümüyle bastırılması, etkin bir mali sistemin oluşturulması, mülkiyet ilişkilerinde normalleşme, özelleştirmenin adım adım gerçekleştirilmesi gibi belli başlı kazanımlar elde edildi. Sanayi üretiminde kararlı bir yükseliş, tarımda yeniden canlandırma başladı. Anayasa'nın ve kanunların, günümüzde, hem insanları koruduğunu, hem de bireyin yaratıcı ve yapıcı enerjisini harekete geçirdiğini, girişimciliği teşvik ettiğini söyleyebiliriz.

Kazakistan'ın ekonomi alanında sağladığı başarıyı getiren deneyimi, geçiş döneminde, ekonominin liberalizasyonu için yeterince katı bir politik yapı, profesyonel kadrolar ve toplumda disiplin sağlanması gerektiğini göstermektedir. Bu, zor, sıklıkla da hoş olmayan, ancak çok gerekli ekonomik reformların hayata geçirilmesine ve siyasi istikrar sağlanmasına yardımcı olmaktadır.

1995 yılında, gerçek başkanlık sistemi olan bir ülke kuruluşuna doğru yürürken, bu yönetim şeklinde ülkenin kalkınma seviyesinin artacağını ve zorlu ekonomik reformların sonuçlarının gecikmeden alınacağını aşikârdır.

Devlet Başkanı'nın şahsi sorumluluklarının arttırılması, bir dizi yetki artışını da beraberinde getirdi. O andan itibaren Parlamento, Devlet Başkanı tarafından bakanlıklara ve devlet kurumlarına yapılan yönetici atamalarına müdahale etmedi. Kolektif bir organ olarak bakanlar kurulu sadeleştirildi. Devlet Başkanı'nın önerisiyle, Parlamento tarafından güvenoyu verilen Başbakan "ülkenin baş kriz yöneticisi" yetkileriyle donatıldı. Daha sonra Ekonomik Politika Konseyi, Merkez Bankası, Ulusal Fon ve Ulusal Konsey gibi kolektif kurumlar da tüzel kişiliğe sahip oldu. Bu kurumlar, somut faaliyet alanına sahip olarak Devlet Başkanı

tarafından yönetiliyor ve yönetim kurulları, içlerinde yer alan yürütme erki temsilcileriyle sınırlandırılmıyor.

Merkezi iktidarın güçlendirilmesi, eyaletlerde de etkisini göstermiştir. Eyaletlerde Valiler eskiden olduğu gibi Devlet Başkanı tarafından atanıyor. Ancak Devlet Başkanı'nın eyaletlerdeki temsilcileri kurumu lağvedildi. Eyalet Maslahatları'na dönüştürülen Bölge Konseyleri'nin yetkileri azaltıldı.

Yürütme erkinin özellikle yerel bölgelerde güçlendirilmesinin, bir sürü sistem sorununa yol açacaktır. Bu sorunlardan başlıcası; rüşvetçiliğin ve yolsuzluğun sürecektir olmasıydı. Temsili iktidar organları tarafından kontrolün azaltıldığı durumlarda, merkezden atananlar, genellikle görevlerinden kaynaklanan yetkilerini artırır ve işlerin yoğun olmasından dolayı her şeyi takip etmenin zor olduğunu bilerek, halka hizmet etmek için orada bulunduğunu unuttur. Devlet Başkanlığı idaresi, reformların en başında yerel yöneticilerin keyfi davranışlarına yönelik şikâyetlerle dolup taşıyor. Halk eski alışkanlığıyla "Merkez Komitesi" ne yazıyor.

Rüşvetçilik ve yolsuzluk, ekonomi politikasını ve ülkenin kalkınma stratejisini tahrif ederek devlet yaşamının başka alanlarına da sızmaya başladı. Bu konuyla ilgili olarak Nursultan Nazarbayev halka, yolsuzluklarla yapılan kararlı mücadeleye destek olma çağrısı yaptı. O sırada, hukukçular arasında, yolsuzlukları doğuran hususların ortadan kaldırılmasına yönelik bir kanun çıkarılması gereği konusunda farklı görüşte olanlar vardı. Ancak hızlı ve taviz vermeden hareket etmek gerekiyordu. Bu yüzden, Nursultan Nazarbayev Temmuz 1998'de kabul edilen "Rüşvetçilik ve Yolsuzluklarla Mücadele Hakkında" Kanun taslağının hazırlanması talimatını verdi. BDT ülkeleri içerisinde böyle bir kanun kabul eden ilk ülke Kazakistan oldu. Yolsuzluklarla mücadele programı yapıldı ve yolsuzlukla ilgili yasa ihlallerindeki müeyyideler ağırlaştırıldı.

Anayasa kuralı, eğer buna uygun olarak çıkarılan kanunlar uygulanıyorsa ve toplum ilişkilerinin tüm özneleri, öncelikle de devlet organları ve sorumlu kişiler tarafından riayet ediliyorsa, geçerlidir.

Bir hukuk devletinde, vatandaşın; Devlet Başkanı, bölge yöneticisi veya bakan tarafından değil, mahkemeler tara korunması gerekmektedir. Adaletli ve dürüst mahkemeler ile iyi bir adli temel olmadan istikrarlı ve medeni bir toplum olamaz. Böyle bir toplumun temeli olan sağlıklı bir ekonomi, ancak piyasa hukuku rejimi tesis edilerek ve devlet aygıtının, tüm vatandaşların ve tüzel şahısların Anayasa'yı ve kanunları harfi harfine yerine getirmeleri

sağlanarak oluşturulabilir. Bu işte önemli olan; duruma uygun bir yasal temel oluşturmak; hukuk piramidinin tepesine, Anayasa'yı kollayan, hakları, özel ve tüzel kişilerin yasal çıkarlarını koruyan mahkemeleri oturtmak ve sadece kanunlara itaat eden, mahkeme kararlarının hızla ve mutlaka uygulandığı, bünyesinde sadece yetkin ve namuslu insanların görev yaptığı, kaliteli bir yargılama sistemi oluşturmaktır.

Politik reformların her bir aşaması; ekonomik gelişme düzeyiyle, sivil toplumla, halkın politika ve hukuk kültürüyle sıkı sıkıya bağlantılı olmalıdır. Mahkemelerin güçlendirilmesi, sadece sorunun çözümüne yönelik başlangıç kararıydı. Ekonomi alanındaki başlıca reformların tamamlandığı günümüzde, ekonomik başarıların politik sistemin liberalizasyonuna eşlik etmesi gerekmektedir.

Burada bir kez daha, her hangi bir politik reformun çok önemli bir şart olmaksızın, yani orta sınıf oluşmadan, gerçekleşmeyecektir. Sadece istikrarlı ve refah içindeki toplumlar, istikrarlı bir politik sistem oluşturabilir.

"... toplumun, Batılı demokratik, politik sistemi başarıyla kullanabilmesinden önce; halk, yüksek eğitim ve ekonomik kalkınmışlık seviyesine kavuşmalı, büyük bir orta sınıf oluşturulmalı ve insan yaşamı ayakta kalma mücadelesi olmaktan kurtulmalıdır... Orta sınıf; yeterince güçlü ve bilge, ülkeyi saplandığı çıkmazlardan çıkartma kabiliyeti olan bir yönetim ve yaşama kabiliyeti olan bir ekonomi olmadan ortaya çıkamaz.

” Lee KuanYew, Singapur Tarihi: “Üçüncü Dünya'dan Birinci Dünya'ya” (1995-2000)

Devletin, vatandaşlarının günlük yaşamındaki rolü konusuna geri dönersek, devlet yönetiminin adem-i merkeziyet çalışmalarını tamamlanması gerekmektedir. Bu; öncelikle, devlet yönetiminin farklı seviyeleri arasındaki yetkilerin sınırlandırılması, eyalet maslahatlarının yetkilerinin arttırılması ve ayrıca bütçeler arasındaki ilişkiler sisteminin iyileştirilmesi konularını kapsamaktadır. Devlet yönetiminin adem-i merkeziyet çalışmalarının tamamlanması konusunda, yerel yönetimler sisteminin oturtulması sürecini başlatmak gerekmektedir. 2005–2007 yılları arasındaki dönemde şehirlerin, semtlerin ve daha alt düzeydeki yerleşim birimleri yöneticilerinin seçim sisteminin yenilenmesi ile bu yöneticilerin faaliyetlerini değerlendirmek üzere derecelendirme sistemi kurulması hususunu ele alacağız.

Bu görevleri yerine getirdikten sonra, ertelediğimiz ve politik sistemin liberalleştirilmesinde daha ciddi bir aşama olan, Parlamento'nun yetkilerinin arttırılması görevini yerine getirmeye başlayacağız. Parlamento'nun politik statüsünün güçlendirilmesi, bir dizi konuda Anayasa düzeyinde karar alınmasını gerektirmektedir. Parlamento'nun her iki

bölümünde de milletvekili sayısını arttırmak gerekiyor. Parlamento'nun işlevleri arasına; devlet bütçesinin onaylanması yanı sıra, bütçe uygulamalarının denetimi konusunun da katılması gerekiyor.

Anayasa değişiklikleri sırasında, Hükümet oluşturma sisteminin yenilenmesi de gerekebilir. Buna bağlı olarak, şüphesiz, Hükümet'in Parlamento çoğunluğu aracılığıyla oluşturulması konusu üzerinde çalışmak gerekecektir.

Kazakistan'ın kalkınmada yeni bir aşamaya girmesi; devlet yönetiminin, politik sistemin ve belki de Anayasa'nın yenilenmesi konusunun dikkatlice ele alınmasını ve hayata geçirilmesini gerektirmektedir. En nihayetinde, ülkede en uygun siyasi devlet yapısını hayata geçmesi gerekiyor. Devlet yönetiminin çağdaştırılması ile politik reformların gerçekleştirilmesinin; toplumun pekişmesini ve Kazakistan'ın dünya arenasında saygınlığı ile prestijinin artmasını sağlayacağı ortadadır. Bu durum, Kazakistan'a; uluslararası politikanın, medeniyetler diyalogunun, Orta Asya'da istikrar ve bütünleşmenin merkezlerinden biri olma imkânı sağlayacaktır.

Kazakistan, gelişiminin yeni bir aşamasına henüz girmiş, genç bir ülkedir. Kazakistan'ın devlet inşasında ve ekonominin dönüştürülmesindeki başarılar, bunun bugünkü kanıtı. Anayasa'nın kilit maddelerine yaslanarak ülkenin kaderi için hayati öneme sahip dönüşümler gerçekleştirildi: Piyasa ekonomisini inşa edildi ve demokratik toplumun temelleri atıldı.

Bu yıllar boyunca, demokrasinin en önemli kurumlarından olan parlamentarizmin gelişmesi için tüm şartları yaratıldı. Çok çeşitli menfaatlerin temsiliyetinin sağlandığı, profesyonel, iki bölümlü Parlamento zamanın sınavından başarıyla geçti. Ve Kazakistan, Orta Asya'da, bu yoldan giden ilk ülke oldu. Diğerler ülkeler Kazakistan'ın deneyimini kullanarak, Kazakistan'ın arkasından geldi.

Dikey yürütme sisteminin optimize edilmiş idari bölgesel yapısı, devletin sadeleştirilmiş diğer bileşenleri ile birlikte bir bütün olarak, Kazakistan'ın sistem krizinden çıkmasında yardımcı olmuş, dinamik bir kalkınmaya başlamasını ve şimdilerde, hızlandırılmış sosyo-ekonomik ve politik modernizasyonu ilan etmesini sağlamıştır.

Anayasa'nın geçerli olduğu yıllarda, tek bir politik görüş ayrılığı bile krize dönüşmemiştir. Tüm ihtilaflar Anayasa kuralları çerçevesinde çözümlenmekte. Devlet kurumları arasında karşılıklı ilişkiler sistemi oluştu. Bu sistem bir geleneğe dönüştü.

Ülkede yaşayan uluslar arasındaki ilişkilerin güncelliği ve bu ilişkilerin çeşitli ülkelerin rekabet avantajları üzerindeki etkisi, sadece Kazakistan tarihinin olaylarına indirgenemez.

Günümüz dünyasında var olan ülkelerin büyük çoğunluğu çok etnisiteli; sadece dünyanın 12 ülkesinde tek bir etnik grup nüfusun % 90'ını oluşturuyor. Kazakistan'ın ülkede yaşayan uluslar arasındaki ilişkiler modeline; BM'de, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nda ve bir dizi diğer saygın uluslararası kuruluşta büyük değer biçilmesi tesadüf değildir. Ulusal grupların gelişimi konusundaki tüm anahtar sorunlar üç düzeyli sistemde gelişme göstermiştir. İlk olarak, Kazakistan tüm ulusal toplulukların kendi kültürlerini geliştirme konusundaki yasal isteklerini tamamıyla destekledi. Kazakistan'da onlarca ulusal-kültürel merkez faaliyet göstermektedir.

İkinci olarak, ülkede yaşayan uluslar arasındaki ilişkilerin çok özel bir aracı olan Kazakistan Halkları Asamblesi'ni oluşturuldu. Günümüzde dünyanın hiç bir yerinde ulusal politikanın böylesine saygın ve temsil gücü yüksek olan bir aracı bulunmamaktadır.

Üçüncü olarak, devletin dil alanındaki politikası. Kazakçaya, yalnızca şekli olarak devlet dili statüsü vermekle kalınmadı, aynı zamanda, toplum yaşamının tüm alanlarında tam anlamıyla işlevini yerine getirebilmesi sağlandı. Bugün, ülkenin öğretim kurumlarının yarısından çoğunda Kazakça eğitim verilmektedir. Sovyet politikasının devlet dili açısından en yıkıcı sonuçlara Kazakistan'da ulaştığını unutmamak gerekir. Ancak pek çok ülkeden farklı olarak Kazakistan, bu yolu herhangi bir dil ayrımcılığı yaşamadan kat etti.

Kazakistan'da politik çoğulculuk ve çok partililik vardır. Ülkede politik sürece etki eden, muhalifler dâhil, büyük, ulusal düzeyde örgütlenmiş partiler faaliyet yürütmektedir. Sivil toplumun en önemli bölümü olan sivil toplum kuruluşlarının (STK) ciddi ölçüde güçlendiği şüphe götürmez. STK'lar ortaklık temelinde, daha önce Nursultan Nazarbayev'in girişimi olan Sivil Forum çerçevesinde, iktidarla etkin bir şekilde işbirliği yapmaktadır. Günümüzde, bu ilişkilerde belirleyici olanın özellikle STK'lar olması ilginçtir.

Bilgi edinme alanında köklü değişiklikler gerçekleşti. Kazakistan, medya piyasasında, gerçekten de, kendi kendini ifade etme, görüş bildirme ve iktidarı eleştirme özgürlükleri oluştu. Vatandaşların alternatif haber alma kaynaklarına sahip olma hakları hayata geçti. Dünyanın pek çok ülkesinde olduğu gibi, Kazakistan Anayasa'sın da donmuş ve değişmez bir dogma olarak kabul edilmemektedir. Anayasa'yı uygulanan biriktirdiğimiz deneyim, hem içerideki görevlerini yerine getirirken, hem de günümüzün yeni taleplerine etkin şekilde cevap verirken faydasını göstermektedir. Devletin başarılı kalkınması ile toplumu oluşturan insanlar

arasındaki mutabakatın temelini, Anayasa'ya harfi harfine uyulması oluşturmaktadır. Anayasa'ya göre yaşamayı öğrenmek, demokrasinin yüksek okuludur. Anayasa özgürlüğümüzün temeli oldu. Anayasa tüm zaferlerimizi, bağımsızlığı getiren kazanımlarımızı sağlamlaştırmaktadır. AnayasaKazakistan'a başlıca şeyi, seçim hakkını verdi. Çünkü insanın, tüm yaşamını kendisinin kurması, her türlü hazineden daha değerlidir.

Anayasa gerçekliğin aynadaki yansıması değil, toplumun ve devletin olması gereken durumu hakkındaki tahayyüldür. Bu yüzden sahip olduğu potansiyel henüz tüketilmemiştir. Temel stratejik yapıda olan ve Anayasa'da belirtilen kural ve ilkeler; devlet ve toplum geliştiği, gerekli politik, ekonomik ve sosyal şartlar oluştuğu oranda açılmaktadır.

1995 Anayasa'sı ekonominin gelişmesine yeni bir ivme katmıştır. Şimdilerde, Kazakistan ekonomisi, yeni Anayasa'nın yapılmasından yaşam seklinin değişmesine, en önemlisi de Kazakistanlıların düşünce yapılarının değişmesine kadar, gerçekleşen tüm dönüşümlerin motoru olmuştur. Şu aşamada, petrol, ekonomisinin “kanı”, Kazakistan topraklarının “kara altını” olmuştur. Petrol ve gaz, Kazakistan'ın başlıca kaynağı ve bağımsızlığımızın ilk günlerinden itibaren bir anlamda başlangıç sermayesi olmuştur (Nazarbayev,2012).

4.2. Anayasaya Göre Devlet Başkan Yetkileri

Çağdaş dünyada siyasi sistemlerin çoğunluğunda Cumhurbaşkanlığı makamı önemli bir yer tutar. Kazakistan'da başkanlık sisteminin kurulması, dünyada birçok ülkede yürürlükte olan siyasi ve devlet kuruluşunun ve tecrübesinin ülkeye getirilmesinin sonucudur.

Sovyetler Birliği dağılmadan, 24 Nisan 1990'da Kazakistan Yüksek Kurulu tarafından, “Kazak Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Makamının Kurulması Hakkında” Kanunla Kazak Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı makamı oluşturulmuş-tur. Aslında, sosyalist totaliter rejimin koşullarında Cumhurbaşkanı makamının oluşturulması, totaliter sisteminde olsa bile demokratikleşme arzusunu ve bu konuda kararlı olduğunu, bununla birlikte “merkez Moskova'ya” karşı daha özgür ve daha da bağımsız bir teşkilat kurulması arzusunu göstermektedir. Kazakistan Cumhurbaşkanlığı'nın halk tarafından ilk defa seçimi 01 Aralık 1991'de gerçekleştirilmiştir ve seçim sonucu itibarıyla Nursultan Nazarbayev Kazakistan Cumhurbaşkanı olarak resmen göreve başlamıştır. Bugünde 1 Aralık günü,

Kazakistan’da “Kazakistan’ın ilk Cumhurbaşkanı Günü” olarak kutlanmaktadır ve resmi tatil günüdür. Kazakistan’ın yürürlükte olan anayasasına göre Devlet Başkan ve Yetkileri aşağıdaki gibidir;

"1) Ülkenin durumu ve Kazakistan Cumhuriyetinin iç ve dış politikasının temel yönlerine ilişkin yıllık mesajla Kazakistan halkına yıllık hitap eder;

2) Cumhuriyetin Parlamentosu ve Kamaralarına olağan ve olağanüstü seçimleri belirler; Parlamento’yu ilk dönem toplantısına çağırır ve milletvekillerinin Kazakistan halkı karşısında yaptıkları yemini kabul eder; Parlamento’yu olağanüstü toplantıya çağırır; Parlamento Senatosunun sunduğu kanunu bir ay içinde imzalar ve ilan eder veya tekrar görüşülmek ve oylanmak üzere kanunu veya belli maddelerini geri gönderir;

3) Parlamento Meclisinde temsil edilen siyasi parti grupları ile yapılan istişareler sonrasında, Cumhuriyetin Başbakan adayını onaylamak üzere Meclise sunar; Parlamento Meclisinin onayından sonra, Cumhuriyetin Başbakanını atar; onu görevinden alır; Başbakanın önerisi üzerine Cumhuriyet Hükümetinin yapısını belirler, Hükümet dışındaki merkezi yürütme organlarını kurar, fesheder veya yeniden yapılandırır, Cumhuriyet Hükümeti üyelerini atar; Dışişleri, Savunma, İçişleri ve Adalet Bakanlarını atar; Hükümet üyelerinin görevlerine son verir; Hükümet üyelerinin yeminlerini kabul eder; özel öneme sahip konularda, Hükümet toplantılarına başkanlık eder; Parlamento Meclisine kanun tasarısı sunması için Hükümetten istekte bulunur; Hükümetin ve vilayetlerin, büyük kentlerin ve başkentin akimlerinin düzenlemelerini tamamen veya kısmen iptal eder veya askıya alır;

4) Senatonun onayı ile Kazakistan Cumhuriyeti Merkez Bankası Başkanını, Başsavcıyı ve Milli Güvenlik Komitesi Başkanını göreve atar; onların görevlerine son verir;

5) Cumhurbaşkanı’na karşı doğrudan sorumlu ve hesap veren Hükümet kuruluşlarını kurar, fesheder ve yeniden yapılandırır, bu kurumların yöneticilerini atar ve görevden alır;

6) Cumhuriyetin diplomatik temsilciliklerinin yöneticilerini göreve atar ve geri çağırır.

7) Merkez Seçim Komisyonu Başkanı ve iki üyesini, Cumhuriyet bütçesi denetimine ilişkin Denetim Komitesi Başkanı ve iki üyesini beş yıllık süreyle göreve atar;

8) Cumhuriyetin devlet programlarını onaylar;

9) Başbakanın teklifi üzerine devlet bütçesi hesabında bulunan bütün organ ve kurumlarda çalışanların maaşları ve bunların finansmanı için bir bütün oluşturan sistemi onaylar;

10) Ulusal referandum yapılması konusunda karar alır;

11) Cumhuriyetin uluslararası antlaşmalarını görüşür ve imzalar; onay belgelerini imzalar; yabancı devletlerin diplomatik ve diğer temsilcilerinin güven mektuplarını ve geri çağırma belgelerini kabul eder;

12) Cumhuriyetin Silahlı Kuvvetlerinin Yüksek Başkumandanıdır ve Silahlı Kuvvetlerin üst düzey komutanlarını göreve atar ve görevden alır;

13) Cumhuriyetin devlet ödülleri, onursal ödüller, üst düzey askeri ve diğer rütbeler, sayılı unvanlar, diplomatik payeler, yeterlilik dereceleri ile ödüllendirir;

14) Cumhuriyetin vatandaşlığı ve siyasi sığınma verilmesi konularını karara bağlar;
15) Vatandaşlar için af çıkarır;

16) Cumhuriyetin demokratik kurumları, bağımsızlığı, toprak bütünlüğü, siyasi istikrarı, vatandaşların güvenliği ciddi ve doğrudan tehdit altındaysa ve devletin anayasal kurum ve birimlerinin normal işleyişi sürdürülemiyorsa, Cumhurbaşkanı, Kazakistan Başbakanı ve Parlamento Kamaralarının Başkanlarıyla resmi danışma ve görüşmelerden sonra, Kazakistan genelinde ve belli bir bölgesinde olağanüstü hal ilan edilmesi ve Cumhuriyetin Silahlı Kuvvetlerinin kullanılması dahil, bu konudaki kararını derhal Parlamenteoya bildirmek koşuluyla, söz konusu durumun gerektirdiği her türlü önlemleri alır.

17) Cumhuriyete karşı saldırı veya onun güvenliğine karşı yakın dış tehlike durumunda ülkenin belirli bölgelerinde veya genelinde sıkıyönetim uygular, kısmi veya tam seferberlik ilan eder ve kararını derhal Parlamenteoya bildirir;

18) Kendine bağlı olan Cumhuriyet Devlet Başkanlığı Koruma Hizmetini ve Cumhuriyet Muhafız Birliğini oluşturur;

19) Kazakistan Cumhuriyeti Devlet Sekreterini göreve atar ve görevden alır, onun statüsünü ve yetkilerini belirler; Cumhurbaşkanlığı Sekreterliğini oluşturur;

20) Güvenlik Kurulunu ve diğer danışma ve istişare organlarını, ayrıca Kazakistan Halkları Meclisini ve Yüksek Yargı Kurulunu oluşturur;

21) Anayasa ve kanunlara uygun olarak diğer yetkilerini kullanır.(Türkpa, 2012, s. 72)"

4.3. Ülkede Yapılan Anayasa Değişiklikleri

Günümüzde Birleşmiş Milletlere üye devletlerin büyük çoğunluğunun hukuki ve siyasi yapısı, Anayasa şeklinde isimlendirilen hukuki metin temel alınarak kurulmaktadır. Anayasalar toplumların uzlaşma metinleridir²; uzun soluklu olması amaçlanır ve siyasal sisteme ilişkin temel ilkeleri koyarlar. 1991 yılında Sovyetler Birliği'nde komünizmin çöküşüyle birlikte 15 bağımsız devlet ortaya çıkmıştır. Bu dağılma sonucunda bağımsızlığını kazanan ve siyasal rejimini değiştiren devletlerden biri de Kazakistan Cumhuriyeti'dir. Kazakistan bağımsızlık sonrası ilk anayasasını 1993 yılında yapmıştır. Daha sonra bu anayasa yerine 1995 yılında günümüzde yürürlükte olan Anayasa kabul edilmiştir. Kazakistan'ın siyasal rejiminin oluşmasında 1995 Anayasası büyük etken olmuştur. Kazakistan, 1995 yılında anayasasını kaleme alırken devlet başkanı özelinde güçlü yürütme öngörmüştür. Öyle ki devlet başkanının yetkileri demokratik devletlerde alışılmış olanın ötesindedir. İlk anayasa değişikliği 1998, ikincisi 2007, üçüncüsü de 2011 yılında gerçekleşmiştir. 1998 yılında, Anayasa'nın 19 maddesi üzerinde değişiklikler ve eklemeler yapılmıştır. Ana hatlarıyla Cumhurbaşkanının, senato ve meclis üyelerinin seçilme yeterliliklerine ve koşullarına ilişkin değişiklik yapılmış; kamu görevlileri için yaş sınırı kaldırılmış; Meclisin on milletvekilinin nispi temsil sistemiyle seçileceği öngörülmüş; cumhurbaşkanlığı görev süresi beş yıldan yedi yıla çıkarılmıştır.

2011 yılında da anayasa, cumhurbaşkanlığı seçiminin belirlenmesi ve yürütülmesi için anayasal çerçevenin oluşturulması amacıyla değiştirilmiştir. Kazakistan anayasasında dördüncü ve son değişiklikler 2017 yılında yapılmıştır. Bu değişiklikler, Cumhurbaşkanına ait bazı yetkilerin hükümet ile yasama organına devredilmesi ile ilgilidir. Böylece parlamentonun yetkileri artırılarak kuvvetler arasında denge oluşturulma hedeflenmiştir. 2017 yılında Anayasa'nın toplamda 25 maddesi değişikliğe uğramıştır. Kazakistan Anayasası'nın toplamda 98 maddeden oluştuğu göz önünde bulundurulursa Anayasanın dörtte bir oranında değişikliğe

²“Ortak Yaşam Paketi”, Bkz. İbrahim Ö. Kaboğlu, Hangi Anayasa?, İmge, Ankara 2012, s. 26; Özbudun'a göre ise, anayasa yapımı açısından iki tarzdan söz edilebilir. İlki oydaşmacı (consensual), diğeri ise çatışmacı tarzdır. Görece bir siyasal sorumluluk duygusunun hakim olduğu oydaşmacı anayasa yapımında, siyasal grupların büyük çoğunluğu pazarlık, ödünleşme ve uzlaşma yoluyla anayasanın yazımına katılırlar. İdeolojik ve dogmatik amaçların öne çıktığı ve siyasal sorumluluk duygusunun geri plana atıldığı çatışmacı tarzda ise, anayasayı kaleme alabilecek çoğunluğun diğer siyasal grupları süreçten uzak tutarak kendi görüşlerini empoze etmeleri söz konusudur. Oydaşmacı anayasa yapımı sürecinde belli başlı aktörlerden hiç biri ortaya çıkan metni “mümkün olan en iyi anayasa” olarak görmeyebilir. Ancak tamamı metni, “ikinci derecede iyi” ve “ehven-i şer” olarak kabul etmelidir. Çağdaş anayasa yapımı örnekleri incelendiğinde, oydaşmacı tarzın istikrarlı anayasa metinlerine yol açtığı görülmekte iken, çatışmacı tarzda hazırlanan anayasaların “yeni demokrasilerin pekişmesi ve istikrarı açısından olumlu bir rol oynamadığını düşündürmektedir”. Bkz. Ergun Özbudun, Demokrasiye Geçiş Sürecinde Anayasa Yapımı, Bilgi Yayınevi, Ankara 1993, s. 116.

uğradığı görülmektedir. Sadece bu oran bile bu değişikliklerin önemini ortaya koymaktadır. 1998 yılından bu tarafa Anayasa'nın büyük oranda değiştiğine uğradığı ifade etmek doğru olur.. Kazakistan Cumhuriyeti'nin bağımsızlığından itibaren gerçekleşen dördüncü anayasa değişikliği bu devletin demokratik devlet olma yolunda halen gelişme aşamasında olduğunu göstermektedir.

4.3.1. 2017 Yılında Yapılan Anayasa Değişiklikleri

Kazakistan Cumhurbaşkanı Nazarbayev, televizyonlarda yaptığı halka sesleniş konuşmasında ülkedeki güçlü cumhurbaşkanlık kurumunun devletin kuruluş sürecindeki zorlukları aşmakta başarılı olduğuna işaret ederek, "Biz yeni devlet, yeni ekonomi, yeni toplumu kurduk." diye konuştu.

Ancak dünyanın değiştiğine ve toplumsal süreçlerdeki zorlukların Kazakistan'da da arttığına işaret eden Nazarbayev, "Şimdiden küresel ve bölgesel çağrılara nasıl tepki göstereceğimizi düşünmeliyiz. Önerilen reformların temeli iktidar yetkilerinin yeniden dağıtımı ve genel olarak siyasi sistemin demokratikleşmesinden oluşuyor." ifadesini kullandı.

Cumhurbaşkanı Nazarbayev, önerilen reformlar kapsamında cumhurbaşkanının dış siyaset, milli güvenlik ve savunma alanlarındaki sorumluluklarının devam edeceğini, sosyal, ekonomik süreçlerdeki yetkilerinin de hükümete devredileceğini kaydetti.

Nazarbayev, söz konusu reformların ileride istikrarlı bir siyasi sistem oluşturacağını, hükümet ile parlamentonun rolünün güçlendirilmesinin de küresel çağrılara cevap verilmesini sağlayacağını belirterek "Evet, bu zor bir yönetim sistemidir ancak toplumda karmaşık hale gelmiştir. Cumhurbaşkanının bazı yetkilerini devretme kararını bilinçli olarak aldım ve bunu da etkin, istikrarlı ve modern bir yönetim sistemini kurmak amaçlı yapıyorum." dedi.

Devlet başkanının bu açıklamalarından hareketle anayasa değişikliğinin temel konusunun hükümet biçimi, amacının da devlet başkanının yetkilerinin sınırlandırılarak yasama organının yetkilerinin arttırılması olduğu anlaşılmaktadır. Temel amaç bu olmakla birlikte, Anayasa'nın birçok maddesinde kapsamlı değişiklikler yapıldığı görülmektedir(<https://www.aa.com.tr>,2022).

Kazakistan Anayasası'nın 91. maddesine dayanarak Cumhurbaşkanı, anayasa değişikliklerinin referandum veya parlamento çoğunluğu yoluyla gerçekleştirilebileceği ve

gündemdeki değişikliğin sadece parlamentoda ele alınacağını ifade etti. Parlamento, anayasa değişikliğine ilişkin yasa tasarısını 3 ve 6 Mart 2017 tarihleri arasında iki oturumda görüştü. Yapılan oturum sonucunda yasa tasarısı 9 Mart 2017 tarihinde parlamentonun salt çoğunluğu ile kabul edildi. Kabul edilen 51VI 3PK sayılı kanun, 10 Mart 2017 tarihinde Cumhurbaşkanınca imzalanıp 14 Mart 2017 tarihinde resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girdi.

Yapılan anayasa değişikliğinin önemli oranda Cumhurbaşkanının, Hükümetin ve Parlamentonun işleyişi ile ilgili olduğu görülmektedir. Dış politika ve güvenlik dışında, Cumhurbaşkanının görev ve yetkilerinden ekonomi ve yerel yönetimler konusunda bazıları kaldırılmış veya bakanlar kuruluna devredilmiştir.

Genel olarak özetlememiz gerekirse, anayasadaki düzenlemeler şunlardır:

“*Genel Hükümler*” kısmında 2. maddeye ekleme yapılmış ve 4. madde değiştirilmiştir.

“*İnsan ve Vatandaş*” başlıklı İkinci Kısımda da değişiklik yapılmıştır. Vatandaşın vatandaşlığından yoksun bırakılma durumuna ilişkin olarak 10. ve 39. maddelerde değişiklik yapılmıştır.

Anayasada “*Cumhurbaşkanı*” başlıklı Üçüncü Kısımda 41. 44. ve 45. maddeler üzerinde değişiklik yapılmıştır. Bunlar Cumhurbaşkanının görevi ile yetkilerinde kısıtlamaya veya görev ve yetkilerinin yasama ile yürütme organlarına devredilmesine ilişkindir.

Anayasada “*Parlamento*” başlıklı Dördüncü Kısım’da yasama organı ile ilgili 49., 53., 55., 57. ve 61. maddelerde çeşitli düzeyde değişiklik yapılmıştır. Bu değişikliklerle yasama yetkisi parlamentoya bırakılmıştır.

Anayasada “*Hükümet*” başlıklı Beşinci Kısımda yer alan 64., 66., 67. ve 70. maddelerinde de değişiklikler yapılmıştır. Hükümetin sorumluluğuna ve Cumhurbaşkanıyla olan ilişkilerine ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.

Anayasa’da, “*Anayasa Konseyi*” başlıklı Altıncı Kısımda 72. 73. ve 74. maddelerinde değişiklik yapılmıştır. Değişiklikler, yasalaşan herhangi bir kanunun, insan hak ve özgürlüklerini ihlal ettiğine dair tespit edilmesi amacıyla cumhurbaşkanına anayasa konseyine başvuru yapmasına hak tanınmıştır.

Anayasa’nın 7. kısımda yargı organı ile ilgili 79. 81. ve 83. maddelerde değişiklikler yapılmıştır. Bunlar, Yargıtay’ın faaliyetleri ile atamalarında aranan koşullara ilişkin değişikliklerdir.

Anayasa'nın "*Yerel Devlet İdaresi ve Yerel Yönetimler*" başlıklı 8. kısımda iki maddede değişiklik yapılmıştır. Bunlar 86. ve 87. maddelerdir. Bu maddeler yerel yönetimler ve idari personelin atamaları ile görevlerinden alınmalarına ilişkin düzenlemeleri kapsamaktadır.

51-VI 3PK Sayılı Kanun'la yapılan son değişiklik ve ekleme ise Anayasa'nın "*Nihai ve Geçici*" kısmında yer alan 91. maddenin 2. ve 3. fıkralarına ilişkindir.

Anayasa değişikliğinin siyasi açıdan incelediğimiz için parlamentonun rolünü arttıran ve güçlerin yeniden yapılanmasını içeren değişikliklere yer vereceğiz. 2017 Anayasa değişikliklerine konu olan her bir madde sırasıyla, eski ve sonraki halleri tablo şeklinde gösterilerek, açıklanmaya çalışılacaktır. Anayasa'daki sistematığe bağlı kalarak, "Cumhurbaşkanı İle İlgili Yapılan Değişiklikler" (II), "Yasamaya İlişkin Yapılan Değişiklikler" (III) ve "Hükümete İlişkin Yapılan Değişiklikler"(IV) sıralamasıyla ele alınacaktır(Gedik &Serdaliyeva, 2017).

4.3.1.1 CUMHURBAŞKANI İLE İLGİLİ YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER

I. Anayasa'nın 41. Maddesindeki Değişiklikler

Anayasa'nın 41. maddesinin 2. fıkrası	
Eski Hali	Yeni Hali
"m. 41, f. 2 -) Doğuştan Kazakistan vatandaşı, en az kırık yaşını doldurmuş, Kazakistan'da son 15 yıl ikamet etmiş, devlet dilini akıcı kullanabilen her vatandaş Cumhurbaşkanı seçilebilir. "	"m. 41, f. 2-) Doğuştan Kazakistan vatandaşı, en az kırık yaşını doldurmuş, Kazakistan'da son 15 yıl ikamet etmiş, devlet dilini akıcı kullanabilen ve yükseköğretim sahibi olan Kazakistan Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı adayı olabilir. Anayasal kanunlarla adaylarda diğer şart ve özellikler aranabilir"

Anayasanın 41. maddesinin 2. Fıkrasında Cumhurbaşkanlığına aday olabilme şartlarına ilişkin değişiklik yapılmıştır. Bu maddeye ek olarak yüksek eğitim sahibi olma şartı getirilmiş ve adaylarda aranan diğer koşulların anayasal kanunla aranabileceği belirtilmiştir.

II. Anayasa'nın 44. Maddesindeki Değişiklikler

Anayasa'nın 44. maddesinin 3., 8., 9., 10-1, 18. fıkraları	
Eski Hali	Yeni Hali
" m. 44, f. 3 -) Parlamento Meclisinde temsil edilen siyasi parti grupları ile yapılan istişareler sonrasında, Cumhuriyetin başbakan adayını onaylamak üzere Meclise sunar; Meclisin onayından sonra, Cumhuriyetin Başbakanını atar; onu görevinden alır; başbakanın önerisi üzerine Cumhuriyet Hükümetinin yapısını belirler, Hükümet dışındaki merkezi yürütme organlarını kurar, fesheder veya yeniden yapılandırır. Cumhuriyet Hükümet üyelerini atar; Dışişleri, Savunma, İçişleri ve Adalet Bakanlarını atar; Hükümet üyelerinin görevlerine son verir, Hükümet üyelerinin yeminlerini kabul eder; özel öneme sahip konularda, Hükümet toplantılarına başkanlık eder; Parlamento meclisine kanun tasarısı sunması için Hükümetten istekte bulunur; Hükümetin ve vilayetlerin, büyük kentlerin ve başkent valilerinin düzenlemelerini tamamen veya kısmen iptal eder veya askıya alır"	" m. 44, f. 3 -) (Cumhurbaşkanı) Parlamento Meclisinde temsil edilen siyasi parti grupları ile yapılan istişareler sonrasında, Cumhuriyetin başbakan adayını onaylamak üzere Meclise sunar; Meclisin onayından sonra, Cumhuriyetin Başbakanını atar; onu görevinden alır; başbakanın önerisi üzerine Cumhuriyet Hükümetinin yapısını belirler, Meclisin görüşünü önceden alan başbakanın önerisi üzere hükümet üyelerini atar; kendi istemine göre, Dışişleri, Savunma, İçişleri bakanlarını atar; Hükümet üyelerinin görevlerine son verir, Hükümet üyelerinin yeminlerini kabul eder; özel öneme sahip konularda, Hükümet toplantılarına başkanlık eder; Hükümetin ve vilayetlerin, büyük kentlerin ve başkent valilerinin düzenlemelerini tamamen veya kısmen iptal eder veya askıya alır; "
m. 44, f. 8-) Cumhuriyetin hükümet programlarını onaylar;	m. 44, f. 8-) Kaldırıldı
" m.44, f. 9 -) Başbakanın teklifi üzerine devlet bütçesi hesabında bulunan bütün organ ve kurumlarda çalışanların maaşları ve bunların finansmanı için bir bütün oluşturan sistemi onaylar"	m.44, f. 9 -) Kaldırıldı
m.44, f. 10-1 -) Yok	EK. m.44, f. 10-1 -) İnsan ve vatandaşın hak ve özgürlüğünü, ulusal güvenliği, egemenliği ve devlet bütünlüğünü korumak amacıyla, yürürlüğe giren kanunun veya diğer hukuki düzenlemelerin anayasaya uygunluğunun incelemesi için ve anayasasının 91. maddesinin 3. bendinde belirlenen durumlarda görüş almak için Anayasa Konseyine başvurabilir.
" m.44, f. 18 -) Kendine bağlı olan Cumhuriyet Devlet başkanlığı koruma hizmetini ve Cumhuriyet muhafız birliğini oluşturur"	" m.44,f. 18 -) Kendine bağlı olan Cumhuriyetin koruma hizmetini oluşturur"

Anayasa'nın 44. maddesi Cumhurbaşkanının görev ve yetkilerini içermektedir. 44. maddenin 21 fıkrası bulunmakta ve bu fıkraların 5'i değişikliğe uğramıştır. Yapılan değişikliklere genel açıdan bakacak olursak, Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının yönetim gücünde daralmalar söz konusu olmuş ve parlamentoya siyasi açıdan ön plana çıkması için yetkiler verilmiştir.

III. Anayasa'nın 45. Maddesine İlişkin Değişiklikler

Anayasa'nın 45. maddesinin 2. fıkrası	
Eski Hali	Yeni Hali
"m. 45, f. 2 -) Anayasa'nın 53. maddesinin 4. bendinde öngörülen durumlarda, cumhurbaşkanı kanunlar çıkarır, 61. maddenin 2. fıkrasındaki durumdaysa, cumhuriyet kanunlarının uygulanmasına yönelik kanun hükmünde kararname çıkarır"	m. 45, f. 2 -) Kaldırıldı

2017 yılında yapılan değişiklikler öncesinde Cumhurbaşkanının anayasanın 45. maddesinin 2. fıkrasına göre kanun ve kanun hükmünde kararnameler çıkarma yetkisi bulunmaktaydı. Fakat yapılan değişikliklerden sonra Cumhurbaşkanının kanun veya kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi kaldırılmıştır. 2017 yılında yapılan değişikliklerin zaten âmâcıda Cumhurbaşkanının yetkilerinin sınırlandırarak yasama organının yetkilerinin genişletilmesi olduğundan yapılan bu değişiklik 2017 değişikliklerin kapsamına uygun olarak değiştirilmiştir.

4.3.1.2 YASAMAYA İLİŞKİN YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER

I. Anayasa'nın 49. Maddesinde Yapılan Değişiklikler

Anayasa'nın 49. maddesinin 1. fıkrası	
Eski Hali	Yeni Hali
"m. 49, f. 1 -) Kazakistan Cumhuriyeti'nin parlamentosu, yasama işlevini yerine getiren, cumhuriyetin en üst temsili organıdır"	m. 49, f. 1 -) Kazakistan Cumhuriyeti'nin parlamentosu, cumhuriyetin en üst temsili yasama organıdır.

Anayasanın 49. maddesinin 1. fıkrasında parlamentonun işlevi ile faaliyetine vurgulanmaktadır. Değişiklikten önceki düzenlemede “parlamentonun devletin yasama işlevini yerine getiren en üst temsili organı” olduğu belirtilmişti. Bu cümleden de anlaşılacağı gibi parlamentonun dışında da yasama işlevini yerine getiren başka organların olabilirlik ihtimalini de varsaymıştır. Bu düzenlemede cumhurbaşkanına kanun ve kanun hükmünde kararname çıkarması yetkisi veren 45. maddenin ikinci fıkrasına bir gönderme olduğu söylenebilir. 2017 Anayasa değişikliğinden sonra yasama işlevini yerine getiren kelimesinin yerine, parlamentonun yasama organı olduğunun altı çizilmiştir. 45. maddede yapılan değişiklikle uyumlu bir değişiklik olduğu görülmektedir. Böylece yasama organının işlevinin sadece parlamentoya ait olduğu net bir şekilde ifade edilmektedir.

I. Anayasa'nın 53 maddesinde Yapılan Değişiklikler

Anayasa'nın 53. maddesi.	
Eski Hali	Yeni Hali
"m. 53, f. 3 -) Cumhurbaşkanının isteği üzerine, her bir kamaranın üye tam sayısının üçte iki oy çoğunluğuyla, yasama yetkisi azami bir yıl süreyle Cumhurbaşkanına devredilebilir"	m. 53, f. 3 -) Kaldırıldı.

2017 değişikliklerinden önce Anayasa'nın 53. maddesinin 3. fıkrasına göre cumhurbaşkanının isteği üzerine üye tam sayısının üçte iki oy çoğunluğu ile yasama yetkisi bir yıllığına cumhurbaşkanına devredilebiliyordu. 2017 yılındaki değişiklikler itibarıyla cumhurbaşkanının bu yetkileri de kaldırılmıştır. Bu değişiklik ile yasama yetkisinin tamamı yasama organının eline geçmesi amaçlanmış ve yasama organının bağımsızlığı ve kuvvetler ayrılığı ilkesi açısından oldukça önemli bir değişiklik olmuştur.

II. Anayasa'nın 55. Maddesine Yapılan Ekleme

Anayasa'nın 55. maddesine EK 1-1. fıkrası eklenmiştir.	
Eski Hali	Yeni Hali
	EK. m. 55, f. 1-1 -) Kazakistan Cumhurbaşkanının önerisi üzerine Cumhuriyetin İnsan Hakları Denetçisinin beş seneliğine seçilmesi ve görevden alınması.

Kazakistan Cumhuriyeti'nde 19 Eylül 2002 tarih ve 947 sayılı Cumhurbaşkanı kararıyla İnsan Hakları Denetçiliği kurulmuştu. 2017 yılında yapılan anayasa değişikliği ile İnsan Hakları Denetçiliği anayasal bir statüye kavuşturulmuştur.

III. Anayasa'nın 57. Maddesinde Yapılan Değişiklik

Anayasa'nın 57. maddesinin 6. fıkrası.	
Eski Hali	Yeni Hali
"m. 57, f. 6 -) Kamara milletvekilleri üye tam sayısının en az üçte birinin kararıyla Hükümet üyelerinden faaliyetlerine ilişkin rapor isteyebilir. Bu raporun sonucunda, Kamara milletvekilleri üye tam sayısının üçte iki oy çoğunluğuyla, Hükümet üyesinin kanunları ihlal ettiği gerekçesiyle görevden alınmasına ilişkin cumhurbaşkanına müracaatta bulunabilir. Eğer cumhurbaşkanı bu müracaatı geri çevirirse, milletvekilleri ilk müracaat tarihinden altı ay sonra kamara milletvekili üye tam sayısının en az üçte iki çoğunluğuyla Hükümet üyesinin görevden alınmasına ilişkin konuyu tekrar Cumhurbaşkanının gündemine getirebilir. Bu durumda Cumhurbaşkanı Hükümet üyesini görevden alır"	"m. 57, f. 6 -) Kamara milletvekilleri üye tam sayısının en az üçte birinin kararıyla, Hükümet üyelerinden faaliyetlerine ilişkin rapor isteyebilir. Bu raporun sonucunda, Kamara milletvekilleri üye tam sayısının üçte iki oy çoğunluğuyla, Hükümet üyesinin kanunları ihlal ettiği gerekçesiyle görevden alınmasına ilişkin cumhurbaşkanına müracaatta bulunabilir. Bu durumda cumhurbaşkanı hükümet üyesinin görevine son verir"

Yasama organına ilişkin yapılan değişikliklerin birisi de parlamentonun, görevi esnasında hükümet üyelerinin denetimine ilişkindir. Parlamentonun her bir kamarası, ayrı ayrı hükümet üyelerini bireysel olarak denetleyebilmektedir. Değişikliklerden önce Parlamentonun hükümet üyelerinden birisini düşürebilmesi zordu ve bu konuda cumhurbaşkanı büyük rol almaktaydı. Parlamentonun üçte iki oy çoğunluğu ile hükümet üyesinin düşmesine ilişkin gündeme getiren müracaatını cumhurbaşkanı geri çevirme yetkisine sahipti. Buda cumhurbaşkanını hükümet üyesinin görevde kalmasını sağlayabileceği anlamındaydı. Bu durumu aşmak için parlamento altı ay sonra tekrar görevden alma konusunu, aynı yolu takip ederek gündeme getirmesi gerekiyordu. İkinci defa parlamentonun müracaatıyla karşılaşan

cumhurbaşkanı, hükümet üyesinin görevine son vermek zorundaydı. Artık, 2017 değişiklikleri sonrasında, bu prosedür daha kolaylaştırılarak parlamentonun ilk müracaatından sonra cumhurbaşkanı tarafından hükümet üyesinin görevine son verilmesi düzenlenmiştir. Bu konudaki Cumhurbaşkanının yetkisi daraltılmıştır.

IV. Anayasa'nın 61. Maddesinde Yapılan Değişiklik

Anayasa'nın 61. maddesinin 2. fıkrası	
Eski Hali	Yeni Hali
"m. 61, f. 2 -) Cumhurbaşkanı, kanun tasarılarının görüşülme önceliğini belirleme, ayrıca bir kanun tasarısının sunulmasını takip eden bir ay içinde Parlamento tarafından görüşülmesini sağlamak üzere, kanun tasarısının ivedilikle görüşülmesi gerektiğini ilan etme hakkına sahiptir. Söz konusu talebin Parlamento tarafından yerine getirilmediği durumda, Cumhurbaşkanı kanun hükmünde Kararname çıkarabilir ve bu kararname, Anayasa'da öngörülen şekilde Parlamento tarafından yeni kanun kabul edilmesine kadar yürürlükte kalır"	"m. 61, f. 2 -) Cumhurbaşkanı, kanun tasarılarının görüşülme önceliğini belirleme hakkına sahiptir. Kanun tasarısının sunulmasını takip eden iki ay içerisinde Parlamento tarafından öncelikli olarak gündeme alınmasını gerektirir. "

Anayasa'nın 61. maddesinin 2. fıkrasına yönelik yapılan değişikliğe ilişkin açıklamalar yukarıda belirtilmiştir⁷⁴. Burada tekrar özetleyecek olursak değişiklikler neticesinde cumhurbaşkanının kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi kaldırılmıştır. Fakat cumhurbaşkanının kanun tasarılarının görüşülme önceliğini belirleme hakkı devam etmektedir.

4.3.1.3.HÜKÜMETE İLİŞKİN YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER

I. Anayasa'nın 64. Maddesinde Yapılan Değişiklik

Anayasa'nın 64. maddesinin 2. fıkrası	
Eski Hali	Yeni Hali
"m. 64, f. 2 -) Hükümet, kolejyal bir organdır ve bütün faaliyetlerinden dolayı Cumhurbaşkanı karşısında sorumludur, ayrıca Anayasa'da belirtilen durumlarda Parlamento Meclisi ve Parlamento önünde sorumludur"	"m. 64, f. 2 -) Hükümet, kolejyal bir organdır ve bütün faaliyetlerinden dolayı Cumhurbaşkanı ve Parlamento karşısında sorumludur "

2017 Anayasa değişiklikleri öncesinde 64. maddenin 2. fıkrasına göre Hükümet siyasi açıdan sadece Cumhurbaşkanına karşı sorumluydu. 2017 yılında yapılan anayasa değişikliğiyle beraber yukarıda da görüldüğü gibi Kazakistan Hükümeti'nin hem Parlamentoya hem de Cumhurbaşkanına karşı sorumlu tutulduğu açıkça belirtilmiştir.

II. Anayasa'nın 66. Maddesinde Yapılan Değişiklikler

Anayasa'nın 66. maddesinin 1., 8., ek 9-1. fıkraları	
Eski Hali	Yeni Hali
"m.66, f. 1 -) Kazakistan Cumhuriyeti'nin Hükümeti: Devletin sosyo – ekonomik politikasının, onun savunma gücünün, güvenliğinin, kamu düzeninin sağlanmasının temel yönlerini belirler ve bunların gerçekleştirilmesini organize eder"	"m.66, f. 1 -) Kazakistan Cumhuriyeti'nin Hükümeti: Devletin sosyo – ekonomik politikasının, onun savunma gücünün, güvenliğinin, kamu düzeninin sağlanmasının temel yönlerini belirler ve bunların gerçekleştirilmesini organize eder, cumhurbaşkanı ile görüştüktan sonra devlet programını onaylar ve uygulanmasını sağlar. "
"m.66, f. 8 -) Hükümete girmeyen merkezi yürütme organlarının yöneticilerini göreve atar ve görevden alır. "	m.66, f. 8 -) Kaldırıldı
EK. m.66, f. 9-1-)	"EK. m.66, f. 9-1-) Cumhurbaşkanın görüşünü aldıktan sonra, devlet bütçesi hesabında bulunan bütün organ ve kurumlarda çalışanların maaşları ve bunların finansmanı için bir bütün oluşturan sistemi onaylar. "

Hükümete ilişkin yapılan diğer bir düzenleme, Anayasa'nın 66. maddesinin 1. fıkrasında yer alan, devletin programını ve sosyoekonomik politikasını belirleme konusundadır. Eskiden hükümet bu programı hazırlarken cumhurbaşkanın onayına sunuyordu. 2017 değişiklikleriyle bu faaliyeti yürütürken sadece cumhurbaşkanının görüşünü alması zorunlu kılınmıştır. Ayrıca Anayasa'nın 66. maddesine ek olarak 9-1. fıkrası eklenmiştir. Anayasa değişiklikleri öncesinde bu fıkranın içeriğini kapsayan konu cumhurbaşkanının görev ve yetkileri kısmını oluşturan 44. maddenin 9. fıkrası idi. Eskiden Hükümet tarafından hazırlanmış olan bütün organ ve kurumlarda çalışanların maaşlarını oluşturan sistemi Cumhurbaşkanı onaylıyordu. 2017 yılında yapılan değişiklikler sonucunda artık Cumhurbaşkanı'na ait olan yetki Hükümete kısmen geçmiştir. Kısmen geçme sebebi de

aynı şekilde hazırlanmış olan bütçe ve maaş sisteminin Cumhurbaşkanının görüşü üzerine Hükümet tarafından onaylanıyor olmasıdır. Dolayısıyla Cumhurbaşkanının yetkilerinin azaltılması söz konusudur. Her iki fıkra da Cumhurbaşkanının görüşüne başvuruluyor olması sistem içerisinde cumhurbaşkanının etkinliğini koruduğunu göstermektedir.

III. Anayasa'nın 67. Maddesinde Yapılan Değişiklik

Anayasa'nın 67. maddesinin 4. Fıkrası	
Eski Hali	Yeni Hali
" mm. 67, f. 4 -) Hükümet, faaliyetlerinin başlıca yönleri ve onun tüm önemli kararları hakkında Cumhurbaşkanına rapor sunar. "	" m. 67, f. 4 -) Hükümet, faaliyetlerinin başlıca yönleri ve onun tüm önemli kararları hakkında Cumhurbaşkanına ve Parlamento ya rapor sunar."

1995 Anayasası'nın değişikliklerden önceki halinde hükümetin yetki ve görevleri Cumhurbaşkanında toplanmış bulunmaktaydı. Hükümet tamamıyla Cumhurbaşkanının idaresi altındaydı. Yapılan değişiklikler sırasında Hükümet, faaliyetleri ile takip ettiği siyasetinden dolayı artık sadece Cumhurbaşkanına değil aynı zamanda Parlamento önünde de sorumlu tutulmaktadır. Dolayısıyla yeni Anayasa'nın 67. maddesinin 4. fıkrasında yapılan düzeltmeler hükümetin tüm önemli kararları ile başlıca faaliyetlerinde Parlamento ile Cumhurbaşkanının onayını almak zorundadır şeklinde anlaşılabilir. Bu değişiklik 64. maddenin 2. fıkrasındaki değişikliği tamamlamaktadır.

IV. Anayasa'nın 70. Maddesinde Yapılan Değişiklik

Anayasa'nın 70. maddesinin 1. fıkrası	
Eski Hali	Yeni Hali
"m. 70, f. 1 -) Hükümet, yeni seçilmiş Cumhurbaşkanı önünde yetkilerini iade eder"	"m.70, f. 1 -) Hükümet, yeni seçilmiş Parlamento Meclisi önünde yetkilerini iade eder."

Önemli bir değişiklik de hükümetin görevinin sona ermesiyle ilgilidir. Bu husus da hükümet biçiminin tespitinde oldukça önemli veri sunmaktadır. Anayasa'nın 70. maddesinin 1. fıkrasına göre, hükümet yeni seçilen Cumhurbaşkanı önünde görevini iade etmek zorundaydı. Diğer bir ifadeyle yeni bir Cumhurbaşkanı göreve başladığında mevcut hükümet görevini bırakmak zorundaydı. Artık yeni düzenleme ile hükümet Parlamento seçimlerinin yenilenmesi durumunda istifa etmek zorundadır. Dolayısıyla bu durumda siyasi alanda Hükümet ile Parlamento arasında dayanışma ve istikrarlı bir çalışma ortamı oluşturulması mümkündür. Görüldüğü gibi bu iş birliği her ne kadar Anayasa'nın 2. maddesinde, başkanlık olduğu yazılsa da sistemi parlamenter sisteme yaklaştırmaktadır.

Sonuç olarak 2017 yılında yapılan bu değişiklikler Cumhurbaşkanına ait bazı yetkiler Hükümet ile yasama organına devredilmiş; böylece Parlamento'nun yetkileri arttırılarak kuvvetler arasında denge oluşturulmak istenmiştir. Ayrıca bu değişiklikler, yargı teşkilatı ve yerel yönetimlere ilişkin önemli hususlara da dikkat çekmektedir.

Cumhurbaşkanlığına ilişkin olarak, aday olabilme şartları zorlaştırılmış; Cumhurbaşkanının ve Başbakanın Hükümeti kurma yetkisi Meclisle paylaştırılmış; Cumhurbaşkanının Hükümetin hazırladığı programı onaylama yetkisi Hükümete devredilmiş; kanun ve kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi kaldırılmıştır.

Yasama organı bakımından, yasama fonksiyonunun parlamentoya ait olduğu ifade edilmiş; Cumhurbaşkanına bir yıl boyunca yasa yapma faaliyetinin devrini düzenleyen hüküm kaldırılmış; Cumhurbaşkanının önerisiyle İnsan Hakları Denetçisinin Parlamento tarafından seçilmesi ve görevden alınması anayasal statüye kavuşturulmuş ve Parlamente'ye karşı Cumhurbaşkanının Hükümet üyelerini korumasını sağlayan düzenleme değiştirilmiştir.

Hükümet bakımından en önemli değişiklik, Hükümetin artık sadece Cumhurbaşkanı karşı değil, onunla birlikte parlamento karşısında da sorumlu olmasıdır. Ayrıca, değişiklikler öncesinde hükümet programı Cumhurbaşkanının onayına sunulmaktaydı. Değişikliklerde sadece Cumhurbaşkanının görüşünün alınması zorunlu kılınmıştır. Cumhurbaşkanının görüşü bağlayıcı değildir. Ayrıca, Hükümetin faaliyetlerinin ve önemli kararlarının Cumhurbaşkanı yanında Parlamenta da rapor sunması gereği öngörülmüştür.

Hükümete ilişkin son değişiklik görevinin sona ermesiyle ilgilidir. Değişiklik öncesinde Hükümet yetkilerini yeni seçilen Cumhurbaşkanı önünde iade ederken değişiklik sonrasında, yeni seçilmiş olan Parlamento Meclisi önünde yetkilerini iade edeceği belirtilmektedir.

Sonuç olarak 2017 değişiklikleriyle Cumhurbaşkanının yetkilerinin bir kısmı Hükümet ve Parlamenta devredilmiştir. Ancak, bu değişikliklere rağmen, özellikle Hükümetin bağımsız bir organ olarak hareket edebilir diyemeyiz. Teoride Hükümetin bağımsızlığına yönelik yapılan bu açılımın uygulamaya yansması, diğer bir ifadeyle Hükümetin Cumhurbaşkanından bağımsız bir politika oluşturabilmesi yarışmacı bir partiler sisteminin ve parti içi demokrasinin varlığına bağlıdır. Henüz Kazakistan'da siyasal sistemin gerçek anlamda liberal anayasacılık hareketlerini yansıttığı söylenemez fakat 2017 değişikliklerinin demokratik standartların yükseltilmesi konusunda çok önemli yenilikler getirdiği gözden kaçmamaktadır.

SONUÇ

Bağımsızlık dönemi olan 30 yıl içinde Kazakistan, kendi gelişmesinde birçok başarılarla imza attı ve dünyayı kendisinden söz ettirdi. Bu dönem içinde Kazakistan Cumhuriyeti ülke halkları arasında uyumu ve barışı sağlayabildi, ülke bütünlüğünü korudu ve komşularla sınır sorunlarını çözdü, piyasa ilişkilerini kurdu ve istikrarlı ekonomik kalkınmayı sağlayabildi, sosyal standartları yükseltebildi, belirlediği çok yönlü dış siyasetini başarılı bir şekilde yürüttü, çok partili sisteme geçişi sağladı, devlet bağımsızlığı ve egemenliğini güçlendirdi, evrensel güvenlik ile ilgili uluslararası arenada önemli inisiyatiflerde bulundu ve bunları gerçekleştirmelerindeki en önemli faktör Nursultan Nazarbayev'dir.

Kazak halkı için 16 Aralık 1991, iki buçuk asırlık kan ve gözyaşı dolu bir dönemden sonra gönüllerinde hiç söndürmedikleri özgürlük ateşinin yeniden yandığı, kendi bayraklarının altında özgürce geleceğe doğru koşmaya başladıkları bir tarihtir. Bilindiği gibi, Kazakların tarihi, ata yurdu savunmanın ve korumanın tarihidir.¹⁸ Kazak Hanı'ndan 10'u ata yurdu savunurken şehit düşmüştür. Fakat beklenmedik bir zamanda gelen bağımsızlık, Kazak halkı için yeni zorlukların başladığı bir süreç olmuştur. Batmakta olan gemiden son bir hamle ile kendilerini kıyıya atan veya atılan ülkeler için iki seçenek vardı...

Ya yaşanan büyük depremin enkazı altında kalmak, ya da bu enkazın altından yeniden ayağa kalkabilmek...

Özellikle Kazakistan, bu ülkeler içinde en kritik ülkelerden biri olarak görülüyordu. Stratejisiler o günlerde Kazakistan'a ömür biçmekte bile güçlük çekiyordu. Kazakistan'ın, ekonomik ve sosyal çöküntüyle kısa sürede dağılıp gideceğini düşünüyorlardı.

Aradan geçen otuz yılda, Kazakistan nereden nereye geldi? Bugün Kazakistan, yabancı yatırımcılar için en cazip 20 ülke arasında yer alan, 2030'larda dünyanın ilk elli ülkesi arasında yer almayı amaçlayan, uluslararası politikanın önemli aktörlerinden biri haline geldi.

Peki, Kazakistan'ı dünyanın saygın, önemli ülkelerinden biri haline getiren, onu Orta Asya'nın yükselen yıldızı yapan temel faktörler nelerdir?

Kanaatimce Kazakistan'ın yazdığı bu başarı öyküsünün ardında iki temel dinamik yatmaktadır. İlki, Kazakistan'ın Sovyetler Birliği içerisinde de son derece önemli bir devlet adamı olan bir lidere ki bu lider Nursultan Nazarbayev'dir, ikincisi de o lidere ve bağımsızlığa yürekten inanmış, bu yolda her türlü fedakârlığa hazır bir halka sahip olmasıdır.

Lideri ve halkıyla Kazakistan'ın, adım adım, demokratik, tam bağımsızlığa, milli egemenliğe ve hukuki temellere dayalı devlet inşası, Orta Asya Türklüğü için de bir ümit ışığı olmuştur.

Devletleri ayakta tutan temel faktör onları bir araya getiren kültürleri, kültürleri ayakta tutan da toplumlardır. Toplumlari ayakta tutan ise sağlam fikrî yapılarıdır. Bu potansiyel, bu birikim, ancak büyük liderlerin elinde bir güce, bir başarıya dönüşebilmekte; yanlış liderlerin elinde ise bir felakete dönüşmektedir. Tıpkı 1915'ten 1918'e kadar, Osmanlı devletinin kaderine hâkim olan İttihatçıların beş yılda büyük bir imparatorluğu tarih sahnesine gömmesi gibi...

Bu sebeple, bu zor süreçte Kazakistan'ın en büyük şansı Nursultan Nazarbayev gibi vizyon sahibi, dirayetli bir lidere sahip olmasıdır.

Peki, bir liderin taşıması gereken özellikler nelerdir? Nazarbayev lider olarak hangi özelliklere sahiptir? Bunun cevabını aramaya çalışalım.

Bir liderin sahip olması gereken en temel özellik gerekli liyakate sahip olmaktır. Yani doğuştan gelen özelliklerinin yanında gerekli bilgiye, tecrübeye sahip olmaktır. Gerekli donanıma sahip olmayan liderler, bütün iyi niyetlerine rağmen attıkları yanlış adımların bedelini ülkelerine kan ve gözyaşıyla ödetmişlerdir.

Nazarbayev, genç yaşından itibaren yeterli tecrübe ve birikimle ülkesinin kaptan köşküne oturan, güvenilir, liyakatli bir liderdir.

Bir liderin sahip olması gereken ikinci özellik, vizyon sahibi olmaktır. Vizyon sahibi olmak, geleceği önceden ve doğru bir şekilde görmek demektir, hayal görmek değil... Çünkü gelecek, bugün atılan adımlarla kurulur. Kazakistan'ın ve bölgenin istikrarı için, Nazarbayev daima vizyonu ile aktif rol almıştır. Bağımsız Devletler Topluluğu'nun kurulmasından, Kazakistan'ın Şanghay İşbirliği Örgütü, İslam Teşkilatı ve Türk Konseyi'nin üyesi olmasına kadar birçok kritik karar, Nazarbayev'in vizyoner liderliğiyle mümkün olmuştur. Kazakistan Cumhuriyeti BMT, AGİT, ECO, İİT, Asya'da işbirliği ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı, Şanghay İşbirliği Örgütü gibi örgütlerde etkin faaliyet göstermektedir.

Liderin üçüncü özelliği çok yönlü olmaktır. Lider, birçok konuda bilgi ve beceriye sahip olmak zorundadır. Siyaset alanında da, ekonomi alanında da, güvenlik alanında da... Çok yönlü insan, olayları, hayatı iyi gözlemleyen, iyi analiz eden, sebepsonuç ilişkisinde ele alma becerisine sahip kişidir. Aceleyle karar almak lider kişinin işi değildir. Nursultan Nazarbayev bağımsızlığın ilk yıllarında bütün Orta Asya ülkelerinin ihtiyaç duyduğu

ekonomik reformları başarılı bir şekilde hayata geçirdi. Hatta bu reformların uygulanması yönündeki çalışmalarda görev alacak birçok Batılı uzmanı ülkesine davet etti. Bununla birlikte özelleştirme politikası da yürüten Astana zaman zaman krizlerde zorlansa da çalışan bir ekonomi kurabildi. Kazakistan'ın sahip olduğu enerji kaynakları da bu yönde kullanıldı. Kazakistan'ın 2030 Yılına Kadar Gelişim Stratejisi ve Kazakistan'ın 2050 Yılına Kadar Gelişim Stratejisi Nursultan Nazarbayev'in çok yönlü olma özelliğini desteklemektedir.

Liderin dördüncü özelliği, özgüvene sahip olmak ve toplumuna ve dünyaya güven vermektir. Bu da atılan adımlar ve toplumunu ulaştırdığı merhaleyle ölçülür. Nazarbayev, Türk dünyasının bilge devlet adamı, aksakalı olarak büyük bir saygı görmektedir. Onun aynı güveni ve saygıyı, Bağımsız Devletler Topluluğu arasında da görmesi ve bu topluluğun önemli aktörlerinden biri olması, onun çok yönlülüğünün ve cesaretinin bir göstergesidir.

Liderin beşinci özelliği hoşgörüdür. Lider, kalpleri kırmakla değil kalpleri kazanmakla olunur. Zulüm ile abat olunmaz. Hoşgörü, başarıya, barışa giden yolda en önemli motivasyon kaynağıdır. Ama bu hoşgörü, hiçbir zaman istismara yol açmamalıdır. Kazakistan, hoşgörünün, farklı dil ve insanları kucaklamanın sembolü Ahmet Yesevi'nin mekânıdır. Nazarbayev, ülkesinde tarihten devraldığı bu hoşgörüyle farklı etnik kimlikleri bir arada barış ve istikrar içinde yaşatabilmektedir. Kazakistan Devlet Başkanı böyle bir nüfus kitlesini, böyle bir camiayı bir araya getirebilen sembol bir isim haline dönüşmüştür. Türk Konseyi'nin kurulma çalışmalarında da, emin olun, belki bazı kopma noktaları oldu. İşte orda, yine Nursultan Nazarbayev'in desteği ve ortaya koyduğu tavırla Türk Konseyi bugün hayata geçmiştir. Çok önemlidir.

Liderin altıncı özelliği entelektüel olmaktır. Lider, doğuştan gelen niteliklerinin yanında gerekli bilgi ve donanıma sahip olmak zorundadır. Muhataplarıyla müzakerelerde bir lider için en önemli kozdur. Onun kaleminden çıkan beş ciltlik eser, Nazarbayev'in entelektüel boyutunu göstermektedir. Bu açıdan dünyada da benzeri az bulunan bir liderdir.

Liderin yedinci özelliği etrafındaki yeteneklerin farkında olmaktır. Lider, etrafındaki potansiyeli görebilen ve onları harekete geçirebilen insandır. Lider, çevresine ve topluma iyi tanıklık yapacak, yetenekleri gün yüzüne çıkaracak, bu yeteneklerle sinerji yaratmasını bilecektir. Liderlik mevcut potansiyeli harekete geçirme işidir. Potansiyeli barındıracak da toplumdur. İkisinin buluşması sinerji oluşturur ve büyük adımlara vesile olur.

Başta da belirttiğim gibi, Kazakistan'ın başarısındaki ikinci temel faktör lider kadar, kökleri büyük devlet geleneklerine dayanan, özgürlüğe yürekten inanan ve bu yolda her türlü zorluğa katlanan Kazak halkıdır.

Bu yeteneklere sahip liderler ancak toplumun önünde gidebilmekte, sadece kendi toplumunun değil insanlığın da ufkunu açmaktadırlar. Şüphesiz lider olarak doğulmaz. Bu atadan, babadan tevarüs ettirilecek bir iş değildir. Liderlik, doğuştan gelen özelliklerini, bilgi ve tecrübe ile birleştiren ve içinde bulunduğu koşullar ve fırsatlarda bilgisi ve kararlarıyla farklılaşabilme işidir. Liderlik, sadece şartları doğru okumayı değil geleceği de doğru okumayı gerektirir. Lider bugün, kendini düşünen insan değil geleceği ve toplumunu düşünen insandır. İnsanlık tarihindeki köklü dönüşümler, liderlerin bu konudaki öngörülerini ve kararlarıyla mecrasını bulmuştur. Buna en güzel örnekte Nursultan Nazarbayev'dir.

KAYNAKÇA

Ametbek, D. (2022, 03 29). *Ankasam*. Kazakistan'ın BM Güvenlik Konseyi Üyeliği.

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırma Merkezi: <https://www.ankasam.org/kazakistanin-bm-guvenlik-konseyi-uyeligi/> adresinden alınmıştır

Auyessova, L. (2010). Kazakistan'da Sovyet Siyaseti. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi)* . İstanbul.

Bakanlığı, T. D. (11.05.2022). *T.C. Dış İşleri Bakanlığı*. 05 11, 2022 tarihinde İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT): <https://www.mfa.gov.tr/islam-isbirligi-teskilati.tr.mfa> adresinden alındı

Başaran, D. (2017). Jeltoksan Ayaklanması ve Bu Ayaklanmanın Kazakistan'ın Bağımsızlığındaki Rolü. *Dergipark* , 57-88.

Boranbayeva, G. S. (2004). SSCB Dönemi ve Bağımsızlık Sonrası Kazakistan Cumhuriyeti'nde Kazak Dilinin Genel Durumu. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 1(1) , 20-41.

Brzezinski, Z. (2005). Büyük Satranç Tahtası: Amerika'nın Önceliği ve Bunun Jeostratejil Gereklilikleri. *İnkılap Kitabevi* . İstanbul.

cnnturk.com. (2022). *cnnturk.com*. 05 08, 2022 tarihinde cnnturk.com: <https://www.cnnturk.com/dunya/kazakistanin-bmgk-uyeligi-sona-erdi> adresinden alındı

Çapa, M. (2019). Sovyetler Birliği'nin Dağılması: Kazakistan Cumhuriyeti'nin Bağımsızlık Sürecinde Türkiye-Kazakistan Münasebetleri. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 9(17) , 1-23.

Çelik, M. E., & Çelik, R. (2018). *Soğuk Savaş'ın Bilinmeyen İsyanı: Jeltoksan Ayaklanması* (Cilt 15). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.

Çetin, N. (2016). *Kazakistan Siyasi Sisteminde Başkanlık Modeli*. Ankara: Öztepe Matbaası.

Çetin, N. (2017). Kazakistan'da Başkanlık Sistemi'nin Gelişimi: Dünden Bugüne. *Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi: Türkistan Forumu III Bildiri Kitabı* , 894-916. Türkistan: Ahmet Yesevi Üniversitesi.

Elbir, Ç. (2019). Kazakistan'ın Uluslararası Örgütlerle İlişkisi Ve Rolü. *Giresun Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi* . Giresun.

Gedik, Ö., &Serdaliyeva, A. (2017). , 10.03.2017 Tarihli Ve 51-Vı 3pk Sayılı Kanunla 1995 Kazakistan Cumhuriyeti Anayasası'nda Yapılan Değişikliklerin Yasama Ve Yürütme Organları Çerçevesinde İncelenmesi.

Gönlübol, M. (2000). Uluslararası Politika. *Siyasal Kitabevi* . Ankara.

Güneş, A. (02.07.2022). *Kazakistan'ın Çok Vektörlü Dış Politika Yapısı*. 02 07, 2022 tarihinde <https://www.academia.edu/>: <https://www.academia.edu/> adresinden alındı

Gürbüz, Y. E. (2011). Kazakistan'da Bir Ulus-Devlet Kurmak. *Praksis Dergisi* , 201-202.

haberler.com.04 15, 2022 tarihinde Şangay İşbirliği Örgütü Toplandı: <https://www.haberler.com/politika/sangay-isbirligi-orgutu-toplandi-10931789-haberi/> adresinden alındı

Hekimoğlu, S. F. (2012). *Sovyetler Birliği Döneminde Kazakistan,(Bölgesel ve Küresel Politikalarda Orta Asya)*. (S. Kafkasyalı, Dü.) Ankara-Türkistan: Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi.

Heywood, A. (2016). Siyaset. *Adres Yayınları(17)* . (B. S. 4. Edisyondan çev. Bekir Berat Özipek, Dü.) Ankara.

Hizmetli, S. (2011). *Kazak Ulusu ve Kazak Tarihi Üzerine: Dünü ve Bugünü* (Cilt 17). İstem.

<http://e-history.kz/en/publications/view/723>. (2022, 01 12). 01 12, 2022 tarihinde <http://e-history.kz/en/publications/view/723> adresinden alındı

<https://www.aa.com.tr>. 05 11, 2022 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kazakistan-anayasa-degisikligine-gidecek-/735041>, adresinden alındı

İsmayıl, E. (2016). Rusya'nın Avrasya Birliği Politikası. *Avrasya Etüdləri* , 125-151.

Kafkasyalı, A. (2012). Bağımsızlıklarının 20. Yılında Kazakların İstiklal Mücadelesi Tarihine Bir Bakış. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi* , 167-192.

Kalkan, İ. (2012). Orta Asya'da Siyasi Modernleşmenin Kökenleri: Kazak Örneği(1822-1924). *Marmara Üniversitesi Doktora Tezi* . İstanbul.

Kalkan, M. (2007). Sovyetler Birliği'nin ve Rusya Federasyonu'nun Orta Asya Üzerindeki Stratejik Planları. *Bilge Yayıncılık* . İstanbul.

Kara, A. (2017). *Bağımsızlıklarının 25. Yılında Türk Cumhuriyetleri*. İstanbul: Seçil Ofset.

- Kara, A. (2013). Eski Devirlerden Günümüze Kazakistan ve Kazaklar. *SelengeYayınları* . İstanbul.
- Kara, A. (1997). Kazakistan'da 1986 Almatı Olaylarının İçyüzü ve Etkileri. *Mimar Sinan Üniveristesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi)* . İstanbul.
- Kara, A. (2006). Kazakistan'ın Yeniden Doğuşu 1986 Aralık Olayları. *Ufuk Ötesi Yayınları* . İstanbul.
- Kara, A., & Yeşilot, O. (2011). *Avrasya'nın Yükselen Yıldızı Kazakistan*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Kara, F. (2012). Almaatada 1986 Aralık Olayları: Jeltoksan. *Turkish Studies (International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish Volume)* , 417-426.
- Karaağaçlı, A. (2022, Ocak 11). *Aral Gölünün Durumu, Tırajik Bir Çevre Faciası*. Ocak 11, 2022 tarihinde <https://www.turansam.org/makale.php?id=5946> adresinden alındı
- Karabulut, B. (2011). Helsinki'den Astana'ya Avrupa Güvenlik ve İşbirliği(AGİT): AGİT'in Geleceği Üzerine Bir Değerlendirme. *Gazi Akademik Bakış* .
- Karacagil, K. (2014). Kazakistan'ın Bağımsızlığının Aayak Sesleri: Almatı Olayları (1986). *History Studies International Journal Of History* , 101-114.
- Karasar, H. Ü. (2001). Bağımsızlıklar Sonrası Türkistan'da Rus Siyaseti. *Avrasya Dosyası*, 6(4) , 220-271.
- Kassymbay, A. (2016). Kazakistan'da Ulus-Devlet İnşası Sürecinde Dil Politikası. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi)* . Ankara.
- Kazakistan'da KGAÖ Devlet Başkanları Konseyi Toplantısı*. 01 29, 2022 tarihinde Habaerler.com: <https://www.haberler.com/guncel/kazakistan-da-kgao-devlet-baskanlari-konseyi-11417507-haberi/> adresinden alındı
- Kesici, A. K. (2003). Dün, Bugün ve Hedefteki Kazakistan. *Q Kültür ve Sanat Yayınları* . İstanbul.
- Kessikbayev, A. (2005). Orta Asya'da Jeo-Ekonomik Dönüşüm: Kazakistan Petrolü ve Aktau-Bakü-Ceyhan İhracat Güzergâhı. *Tasam* , 68-77.
- Khairmukhanmedov, N. (2017). Structural Characteristics and Problems of the Presidential System in the Republic of Kazakhstan. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3(5) , 1432-1451.

- Konya Ticaret Odası*. (2020, Eylül 18). Kazakistan Cumhuriyeti Ülke Raporu: <http://www.kto.org.tr/ulke-raporlari-387s.htm> adresinden alınmıştır
- Lakhayeva, A. (2012). 1990 Sonrası Rusa ve Kazakistan İlişkilerinin DIŞ Politika Ve Güvenlik Boyutu. *Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi)* . İzmir.
- Laumulin, M. (1999). Uluslararası İlişkilerde Kazakistan: Güvenlik, Jeopolitika, Siyaset, Bilim. *KC Cumhurbaşkanlığı Kazakistan Stratejik Araştırmalar Enstitüsü* . Almatı.
- Mominkulov, C. (2012). Kazakistan'ın İslam İşbirliği Teşkilatındaki Dönem Başkanlığı. *Eko Avrasya* .
- Mominkulov, C. (2022). *Orsam*. 03 07, 2022 tarihinde <https://www.orsam.org.tr/tr/kazakistan-2050-stratejisi/> adresinden alındı
- Nazarbayev, N. (2012). Kazakistan Yolu. *Kazakistan Cumhuriyeti Türkiye Büyük Elçiliği* . Ankara.
- Nazarbayev, N. (2022, 02 07). *Tasam*. www.tasam.org: http://www.tasam.org/Files/Icerik/File/kazakistan_-_2050_stratejisi_2ed088a6-ffd2-4202-8a38-b0a42a571fee.pdf adresinden alınmıştır
- Nogayeva, A. (2011). Orta Asya'da ABD, Rusya ve Çin'in Stratejik Denge Arayışları. *Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK)* . Ankara: Karınca Yayınları.
- Oğurlu, Y. (2011). An Essay on Main Provisions of Constitution of Kazakhstan on Organization of State and Administration. *Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi* , 121-128.
- Özen, A. E. (2022, Ocak 13). *Tarihte ve Bugün Kazakistan*. ocak 13, 2022 tarihinde https://www.academia.edu/35247286/Tarihte_ve_Bug%C3%BCn_Kazakistan_pdf?email_work_card=view-paper adresinden alındı
- Poğda, S. (2012). Bağımsızlık Sonrası Kazakistan'ın Dış Politikası. *Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi)* . Sakarya.
- Roberts, S. R. (2012). Doing the Democracy Dance in Kazakhstan: Democracy Development as Cultural Encounter. *Slavic Review*(2) , 308-330.
- Roskin, M. G., Cord, R. L., Medeiros, J. A., & Jones, W. S. (2015). Siyaset Bilimi. *Adres Yayınları* . (A. Yayla, Çev.) Ankara.
- Saray, M. (1993). Kazak Türkleri Tarihi "Kazakların Uyanışı". *Nesil Yayıncılık* . İstanbul.

Saray, M. (2002). *Kazakistan (Fizikî ve Beşerî Coğrafya, Tarih)* (Cilt 25). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi.

Saray, M. (2014). *Yeni Türk Cumhuriyetleri Tarihi*. Türk Tarih Kurumu Ankara. adresinden alınmıştır

Sönmez, A. S. (2015). Yakın Çevre Doktrini Bağlamında Yeltsin Dönemi Rusya Federasyonu'nun Bağımsız Devletler Topluluğu İle İlişkileri. *Dergipark* .

Sönmezoğlu, F. (2005). Uluslararası İlişkiler Sözlüğü. *DER Yayınları* . İstanbul.

Şimşir, S. (2008). XX. Yüzyıl Türk Dünyasında Türk Düşünürleri. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

T.C Dışişleri Bakanlığı. (2022). 03 21, 2022 tarihinde Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ): https://www.mfa.gov.tr/dunya-ticaret-orgutu-__dto_.tr.mfa adresinden alındı

Ticaret Bakanlığı. (2022, ocak 13). *Kazakistan Ülke Profili*. ocak 13, 2022 tarihinde <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/orta-asya/kazakistan/ulke-profil/genel-bilgiler> adresinden alındı

Turan, H. (2022, 04 01). *2030 için 10 hedef*. www.turkiyegazetesi.com.tr: <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/Genel/a328005.aspx> adresinden alınmıştır

Türk, F. (2012). Kazakistan'da Değişim Sürecinde Ortaya Çıkan Siyasal Partiler ve Hareketler. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi* .

Türkpa. (2012). Türk Cumhuriyetleri Anayasaları. *TÜRKPA Yayınları* . Ankara: TÜRKPA Yayınları: 4.

Tüymebayev, C. (2014). Kazakistan Bir Yaşam Deneyimi. *Kazakistan Cumhuriyeti Ankara Büyük Elçiliği* . Ankara.

Uslu, N. (2010). “Orta Asya Ülkeleri Arasında İşbirliği ve Örgütlenme Çabaları”, Orta Asya ve Kafkasya Rekabetten İşbirliğine. *MKM Yayıncılık* , 229. (T. Arı, Dü.)

Yerdelen, B. K. (2017). 1916, İşgalin ve Zulmün Tarihidir; Orta Asya'da "Milli Ayaklanma", 20. Yüzyılın Başlarından Günümüze Türk Dünyası'ndaki Siyasi, İktisadi ve Kültürel Gelişmeler Uluslararası Sempozyumu Bildirisi. *ATAM-Al Farabi Üniversitesi* . Kazakistan-Almatı.

Zhumasheva, U. (2018, Haziran). Sovyet Sonrası Dönemde Kazakistan“Da Milli Eğitim Politikası. Niğde: Yüksek Lisans Tezi.